БАН · АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
КОМИТЕТ ЗА КУЛТУРА · ДИРЕКЦИЯ · МУЗЕИ ·
[illegible] ДИРЕКЦИЯ · КУЛТУРНО-ИСТОРИЧЕСКО
НАСЛЕДСТВО · СЛИВЕН

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1984

БАН – АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ИНСТИТУТ С МУЗЕЙ
Комитет за култура – ДО "Културно-историческо наследство"
ОСК – Дирекция "Културно-историческо наследство" – СЛИВЕН

X X X
НАЦИОНАЛНА КОНФЕРЕНЦИЯ
ПО АРХЕОЛОГИЯ

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОТКРИТИЯ И РАЗКОПКИ ПРЕЗ 1984 ГОДИНА

Сливен, 1985 г.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ: проф.В.Велков (отговорен редактор)
ст.н.с.Р.Катинчаров
ст.н.с.М.Чичикова
ст.н.с.Г.Кузманов
ст.н.с.Д.Овчаров
н.с.Д.Гергова
к.и.н.З.Христова
Г.Кюпчуков

ПРАИСТОРИЯ

Св.Сиракова /София/

РАЗКОПКИ НА ПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ В РАЙОНА НА с.МУСЕЛИЕВО,ПЛЕВЕНСКИ ОКРЪГ

Разкопките се проведоха през м.август 1984 г.с участието на всички членове на групата за палеолитни изследвания от Секцията за праистория при АИМ-БАН.

Съгласно утвърдения план за дългосрочно изследване на района проучванията на муселиевското палеолитно находище през този сезон обхванаха неизследваната северозападна част на хълма в следните сондажи:

Основен изкоп - проучени бяха секторите V, а и в с обща площ около 25 кв.м. В стратиграфско отношение по-интересни резултати бяха постигнати в сектор V, където в получения профил на дълбочина между 250-540 см. се разкриха за пръв път в досегашните изследвания отложения във вид на почти непрекъснати пластове, които са двете основни палеопочви FD и FB. Установено бе също по-значително съсредоточаване на артефакти, свързани със залягания под палеопочвата пласт FA.

През последния сезон бяха открити над 500 кремъчни артефакти, които несъмнено попълват колекцията от предишните сезони и дават възможност за по-пълна интерпретация на технологията и типологията на ансамбъла. Между находките по-голям интерес представляват оръдията, които се систематизират в следните типологически групи: отломъщи и пластини с ретуш, стъргала, стъргалки, оръдия с назъбващ ретуш, фрагменти и цели листовидни върходе и др.

Сондаж "Мелница"- продължена бе работата на започнатия през миналия сезон сондаж с площ около 70 кв.м. Достигната бе дълбочина 790 см. от повърхността в сектори В и Г. От съществено значение е разкриването на пласт, свързан с една от основните палеопочви /вероятно $МВ_1$/ и началото на залягащ под него чакълест пласт /вероятно МА/, в който бяха открити първите следи в тази част на хълма от находки, характерни за ансамбъла с листовидни върхове. Установени са следи и от по-късно време /след края на средния палеолит/, т.е. късноплалеолитно заселване, което за сега може да се датира към втората половина на Вюрма.

Сондаж "Западен" - отстранени бяха само горните хумусни пластове и част от льосовите седименти без находки на дълбочина до 250 см. от повърхността. По този начин бе извършена подготвителната дейност за експлорация на пластовете с археологически материали през следващите сезони.

Едновременно с разкопките на муселиевското палеолитно находище продължиха и теренните обхождания и локализация на нови следи от късноплейстоценски и раннохолоценски групи в района.

Ст.Иванова /София/

РАЗКОПКИ НА КЪСНОПАЛЕОЛИТНОТО НАХОДИЩЕ "ЧУЧУРА" ПРИ ХИЖА "ОРФЕЙ" - с.БОРИНО, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължиха разкопките на къснопалеолитното находище. Бяха разкопани 14 кв.м. на дълбочина до основната скала. Това даде възможност да се установи положението на пластовете, оформящи релефа през изследвания период. Бяха разграничени седем стратиграфски единици, залягащи върху основната скала. Кремъчните артефакти се намират в пласт /от горе на долу/, който има дебелина около 25-40 см. и е изграден от много компактна светлокафява глина, наситена с дребни скални късове. В резултат от разкопките през този сезон бяха регистрирани над 6000 артефакта. Най-многобройни са отломъците и пластините без ретуш, което се дължи на спецификата на находището - работилница за кремъчни оръдия. Сред оръдията преобладават стъргалките, тардиграветкките пластини и пластинки, върховете тип Вашон /модификация/, оръдията с полушийка и оръдията със странично и напречно затъпяване. Ядрата са разнообразни като преобладават тези с едно и две основи за пластини и за отломъци и пластини. Характерът на археологическия материал потвърждава отнасянето на находището към кръга на тардиграветкките култури и въз основа на типологическата характеристика на артефактите го датираме в периода 18000-12000 пр.н.е.

Като резултат от разширяване на информацията за стратиграфията на обекта се установи, че при разширяване на разкопките в посока юг и югозапад ще се работи върху повърхността на старата тераса и тук материалите ще бъдат in situ.

Н.Сираков /София/

ПРОУЧВАНИЯ И ТЕРЕННИ ИЗДИРВАНИЯ НА АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ОБЕКТИ ОТ ПАЛЕОЛИТА В ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

Районът на проучванията обхващаше карста в околностите на с.Карлуково, гр.Луковит и с.Ъглен. Работено бе на следните обекти: пещерите Темната дупка и Проходна, скалните навеси и ниши в района на Проходна, пропастните пещери по левия бряг на р.Искър, непосредствено над гара Карлуково. При издирванията бяха посетени пещерите в долината на р.Вит при с.Ъглен.

Основната цел бе да се установи, чрез сондажи, точно наличието и характера на плейстоценските седименти, на културни останки от палеолита, на палеонтологическите материали, както и възможностите за използуването им във възстановяването на палеоекологическите условия.

В сондажите и при зачистване на профили в пещерите Темната дупка и Проходна беше открит богат археологически материал от палеолита, свързан със следните културни пластове /от горе на долу/:

1. Две културни нива, които можем със сигурност да отнесем към последните фази от развитието на граветските култури, хронологически свързани с втората половина на Вюрма. Съществуват известни основания за разграничаване и на трето културно ниво с граветска традиция, но

за сега материалите и стратиграфските наблюдения са недостатъчни за обособяването му. Характерни за този граветиен са ядра за пластини и пластинки с тесни отломъчни, а сред ретушираните оръдия – пластинки със затъпявания от граветски тип, ретуширани пластини, върхове тип Вашон, стъргалки от пластини с нисък ретуш, стъргала с приръбест нисък ретуш.

2. Културно ниво свързано с началото на късния палеолит. За разлика от граветските нива тук е използуван като суровина т.н. "зонален кремък" с местен произход. Характерни са ядрата за отломъци и пластини с по-широка отломъчна, липсата на пластинки и микропластинки, а сред оръдията – липсата на пластинки със затъпяване, сравнително голям брой стъргалки, между които някои с висок ретуш и ретуширани отломъци. Съществуват основания за отнасяне на тези находки към ансамблите с ориняшка традиция от местен, балкански тип.

3. Културно ниво свързано с края на средния палеолит. Основната суровина е зоналният кремък. За сега ядрата са ограничен брой и липсват характерни форми, но сред отломъците се срещат такива от левалуазки тип. Характерна е пълната липса на къснопалеолитни типове оръдия. Сред оръдията преобладават отломъци със зъбчат ретуш, срещат се среднопалеолитни стъргала. Вероятно ансамбъла е свързан с късните фази от развитието на мустиеро-левалуазката традиция от местен балкански тип.

Както в културните пластове, така и в сондажите без археологически материал, а също и в споменатите

пропастни пещери бяха открити богати костни останки от плейстоцена. Съвевременно проведените стратиграфски проучвания също дадоха добри резултати. Бе установено, че в палеоекологическо отношение бе установена последователност на културното развитие от края на средния палеолит /около 50-то хил.пр.н.е./ до последните фази в развитието на късния палеолит /20-то-50-то хил.пр.н.е./.

К.Кънчев /София/,
И.Начев /Пловдив/,
Д.Райчев /Чепеларе/

КРЕМЪЧНИТЕ СКАЛИ В РОДОПИТЕ

С оглед изясняването на геологическото разпределение, характера и генезиса на кремъчните находища в Родопите, бяха проучени 14 разреза. Сред тях се открояват находищата при хижа "Орфей", с.Кремене-Димово-Киселчево в Смолянски окръг, тези при с.Скалище, Жинзифово, Кочаш, Джанка, Студен кладенец и при устието на р.Крумовица в Кърджалийски окръг. Като се изключат находищата в района на хижа "Орфей" и Кремене, които са вторични, всички останали са първични с подходящи за наблюдения разрези. Не се откриха кремъчни скали, които да залягат в риолити. Кремъчните скали в Родопите са привързани предимно на олигоценски биогенни варовици, с много фосили, сред които най-често срещани са коралите /Скалище/, морските таралежи, нумулитите /Перперек/ и др. Кремъци се срещат и в риолитови туфи /Димово/. Не рядко те запълват пукнатини и празнини в лавови потоци, където образуват красивообагрени жили /Рабово и Студен кладенец/. Олигоценските биогенни варовици в Родопите са силифицирани в различна степен. Кремъците залягат във вид на пики, ядки, лещи, жили, пластове и твърде рядко като конкреции /устието на Крумовица/. Кремъците, които се намират в туфите обикновено са слоисти и рядко брекчозни. Всички

кремъчни скали са свързани вероятно с олигоценския вулканизъм, който може би е главният източник на силициевия двуокис.

Родопските кремъчни скали са разнотипни, но почти едновъзрастни. Те са в напреднала фаза на литификация макар, че са едни от младите в нашите земи. Кремъчните скали в Родопите имат повишена степен на зрялост, независимо от това, че са свързани с късна силификация. Зрелостта и генетичната връзка на родопските кремъчни скали с вулканизма ще бъдат предмет на по-нататъшни изследвания.

От вторичните кремъчни местонахождения около хижа "Орфей" са възникнали многобройни палеолитни находища. Оформя се мнение, че почти всяко вторично кремъчно находище е и палеолитно, т.е. има пълно съвпадение на палеолитните с вторичните кремъчни находища. Кремъчните скали са имали широка употреба от дълбока древност до към края на XIX в. В различна степен откриваме присъствието на родопския кремък в много праисторически селища в Тракия, който преобладава в някои къснонеолитни селища /култура Караново IV/.

Г.И.Георгиев /София
Ст.Хилер /Австрия/
М.Кънчев, Т.Кънчева /Н.Загора/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА В КАРАНОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

На 11 септември 1984 г. започнаха българо-австрийски разкопки на селищната могила в Караново, Сливенски окръг, които траяха до 28 септември с.г. Те са ръководени от проф.Г.И.Георгиев - от българска страна и от проф.Ст. Хилер - от името на Залцбургския университет /Австрия/. В тях участвуваха М.Кънчев, директор на Градския исторически музей в Нова Загора като заместник ръководител и Т.Кънчева от същия музей, а също двама залцбургски студенти по археология.

Разкопките се проведоха на площ от около 200 кв. метра в южната периферия на селищната могила. Задачата им е да се проучат най-долните културни напластявания на праисторическото селище, които съдържат съоръжения и находки от етапите Караново I и Караново II и отчасти от Караново III и Караново IV на Карановската хронологическа система, доколкото те са застъпени в тази част на могилата.

През 1984 г. беше извършена подготвителна работа, която се изрази в поставяне на план - квадратна мрежа, изработване на топографска снимка на цялата могила и почистване на терена от боклучни насипи. Освежен беше и стратиграфския профил на могилата.

В някои от квадратите /Q 19/III, ниво 207.93 -
207.80 м, /Q 19/ I, нива 208.40 - 208.10 м бяха открити ос-
тапки от жилища и пещи от етапа Караново II, а в други
/Q 18/ I, ниво 210.00 м.,P18/III, ниво 211.05 м/ - от ета-
па Караново III. В жилищното пространство около пещите и в
боклучните ями край тях се откриха находки, главно керамика
и оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог, характерни
за съответните етапи на Карановската хронологическа систе-
ма /Караново II и Караново III/.

При освежаването на профила на могилата, в квадрат P /8/II се разчистиха развалините на пещ, подът на която е подновяван четири пъти. Тя датира от края на етапа Караново IV. Установено беше, че дебелината на този пласт е около 0,80 м.

В югоизточния ъгъл на квадрат Q 19/III, ниво 207.80 м, беше разчистена боклучна яма, която при ниво 206.00 м достига стерилна почва. В профила на ямата беше измерена дебелината на културния пласт Караново I, която тук е около 0,90 м.

При разкопките през 1984 г. беше установено, че
културните напластявания на етапите Караново I и II се
простират извън границите на днешната южна периферия на
могилата. Последният Караново III строителен хоризонт се
намира на ниво 210.97 м. Границата между Караново III и
Караново II лежи под ниво 210.00 м, т.е. под нивото на
опожареното жилище в квадрат Q 18/I.Караново II започва
/квадрат Q 18/III най-късно от ниво 208.78 м и достига
/квадрат Q 19/III/ най-малко до ниво 207.90/80 м. Следва
Караново I, което е отделено от Караново II посредством

жълта трамбована пръст. Общата дебелина на културните напластявания от неолита в тази част на могилата е около 4 метра.

Поставената задача на разкопките през 1984 г. беше изпълнена. Разкопките ще продължат и през следващата година.

Г.Ил.Георгиев, В.Николов /София/

РАЗКОПКИ НА НЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ КРЕМЕНИК КРАЙ ГР.САПАРЕВА БАНЯ

Осмият археологически сезон на неолитното селище Кременик край гр.Сапарева баня се проведе през м.август 1984 г. Продължи проучването на източната му половина. На площ около 100 кв.м беше довършено разкопаването на къснонеолитния строителен хоризонт. Установени бяха следи от жилище, останките от което са били вторично разбъркани при обработката на почвения слой. На площ около 600 кв.м беше проучен пласт с дебелина от 0,25 до 0,35 м. Голямата част от този пласт представляват останките от горния среднонеолитен /II/ жилищен хоризонт. Установени бяха четири основи на пещи с подковообразна форма. Очертанията на жилищата не бяха установени. В северната и североизточната част на изкопа беше разкопан тънък пласт с размесени среднонеолитки и предимно раннонеолитни материали. В този район бяха разчистени пет лошо запазени основи на пещи и огнища, отнасящи се към най-горния раннонеолитен /IV/ строителен хоризонт. В североизточния ъгъл на изкопа беше проучена голяма боклучна яма с раннонеолитни материали. И така, среднонеолитните селища не са покривали цялата площ на последното раннонеолитно селище. Къснонеолитното селище обаче е покривало тази част от площта на последното раннонеолитно селище, която е била свободна по време на двете среднонеолитни. Затова там къснонеолитните материали лежат направо върху раннокеолитните.

Намерените при разкопките материали ще представим поотделно за трите етапа на неолита.

Ранен неолит /IV хоризонт/. Регистрирани са: огладени каменни оръдия, зооморфно изображение и фрагмент от култова масичка. Керамиката е сравнително малобройна. Среща се паници с изтънен устиен ръб, гърневидни съдове с ниска шия, полусферични купи – всички с черна или кафява повърхност, понякога излъскани. Намерени са фрагменти от трите основни форми съдове, покрити с червена ангоба и рисувани с кремава или кафява боя. Впечатление прави лалевидния съд върху конично кухо столче. Покрит е с канелюрна украса тип "рибена кост", повърхността му е черна и излъскана.

Среден неолит /II хоризонт/. Установени са: кремъчно оръдие, огладени каменни оръдия, керамични каменни тежести за стан, тежест за прашка, фрагменти от култови масички, капачета за съдове, прешлени от фрагменти, антропоморфна фигура от кост /стъпален костен идол/, антропоморфни и зооморфни керамични изображения, костена лъжичка и дръжка от друга костена лъжичка със зооморфно изображение, костени длета и керамично мънисто, малки керамични съдове, понякога с антропоморфни белези, керамична плоча със знак. Фината керамика е многобройна. Ще споменем следните групи съдове: разлати паници с удебелен отвътре устиен ръб; дълбоки паници с излъскана черна лента под устието отвън и организирана барботинна украса надолу; биконични купи с черно-кафява или излъскана матова сива

/от графитната ангоба/ повърхност, поставени понякога върху широко конично и кухо столче; биконични купи с кафява излъскана повърхност, наподобаваща дървесина; плитки разлати паници и биконични купи с украса тип "блек топед".

Късен неолит /I хоризонт/. Намерени са: огладени каменни оръдия, керамични тежести, антропоморфни керамични изображения, фрагменти от култови масички. Сред малобройната фина керамика преобладават биконичните форми с черна или кафява загладена повърхност. Регистрирани бяха и няколко фрагмента с украса тип "блек топед". Интересна е една дълбока паница с три отвора при дъното и врязана украса.

М.Чохаджиев /Перник/

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ
КРАЙ с.ГЪЛЪБНИК, ПЕРНИШКИ ОКРЪГ

Разкопките на праисторическото селище край с.Гълъбник, Пернишки окръг и през 1984 г. се проведоха на два участъка - централния сондаж и западното продължение.

Продължи проучването на централния сондаж на площ от 200 кв.метра, на дълбочина до 3,80 м, където се появи подпочвена вода. Изследва се културният пласт с бяло рисувана керамика. Изключително по своето значение е намирането на дървено съоръжение, подобно на стълба. То има дължина 1,70 м и ширина 0,75 м, като стъпалата са точно през 25 см. Здравината и устойчивостта на това съоръжение обаче оставят засега проблема за предназначението му открит. Освен това, неизвестни по форма са едно съдче с пластично антропоморфно лице, човешка фигурка и една т.нар. "култова масичка".

Във втория участък с плок 600 кв м, намиращ се западно от централния сондаж, се достигна дълбочина 2,00 м. Там се проучи един по-късен етап от развитието на ранния неолит по долината на р.Струма. Най-интересни открития са три съда с черно рисувана украса. Освен това, тук се намериха много оръдия на труда, цели и фрагментирани груби съдове, фина керамика и предмети, свързани с религиозните представи. Наред с това бяха почистени много ями в раннонеолитния пласт, които се отнасят към бронзовата и ранножелязната епохи.

През следващите години предстои да се направи опит за изследване на културния пласт под подпочвената вода.

Х.Тодорова, Я.Бояджиев /София/

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "КРЕМЕНИЦА" ПРИ с.ТОПОЛНИЦА, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. проучването на обекта продължи по линии 11, 12 и 14 от двете страни на централния профил, в квадрати K,L , M,N , O. Потвърди се съществуването на три запазени жилищни хоризонта и един разрушен /горният/. От него бяха установени само няколко ями, с диаметър до 1,20 м и дълбочина до 1,10 м. Дъното на три от ямите е покрито с плътно подредени един до друг камъни - хромели и речни валутъци.

Нивото на хоризонт II се проследява на дълбочина 0,35-0,40 м. Маркирано е от трамбована сиво-черна глина, на места наситена с раздробени червени мазилки и въгленчета, хромелни камъни и речни валутъци. Хоризонтът е много богат на находки - керамични фрагменти, глинени идоли, каменни и кремъчни оръдия и др.

Хоризонт II-а има дебелина 0,30 м. Дъното му е с песъклива настилка, а в кв.L 12 се установи и плътна замазка от стерилна жълта глина. В кв.L 14 се разкри разрушено неземно жилище. Подът му е покрит с голямо количество фрагментирани съдове, кости и камъни. Съдовете са били наредени по стените и се откриват обикновено с дъното нагоре или паднали на страна. Върху тях са се срутили лежащите на покрива камъни. Сред костите се откриха голям брой рога, често заедно с част от черепа. Срещат се и оръдия на труда - костени шила, каменни тесли и др., както и три фрагментирани глинени идола.

Хоризонт III е най-ранния и лежи върху стерилна почва. Има дебелина от 0,45 до 0,60 м. Запълнителят му е заравнен при застрояване на II-а хоризонт. В кв.O11 и O12 се установи комплекс от четири стопански ями. Те са вкопани на дълбочина 0,40-0,60 м в материка. На ръбовете им са се намирали пещи, пепел и деструкции от които се откриваха ввлечени в ямите. Вероятно този комплекс е свързан със землянки X и У, намиращи се северно от него. В кв.N 14 и M14 се разчистиха два, вкопани на 0,75 м дълбочина, обекта - землянки 4 и 5. Те са долепени една до друга, като ги разделя само една стена, широка 0,30 м. В землянка 4 се установи голямо петно от пепел - вероятно останки от огнище, както и няколко хромелни камъка, Около землянка 5 се проследява редица от дупки на колове, оформящи стените на жилището. Подобно вкопано жилище се откри и в кв.K11. То има неправилна кръгла форма с диаметър приблизително 4 м. До западната му стена се разчистиха деструкциите на огнище и пред него плитка яма. Откритите обекти показват, че хоризонт III е бил плътно застроен с полувкопани жилища. Материковото ниво е служило за улички и малки площадчета, каквото се откри в кв.M12, 3-4.

Материалът от трите хоризонта е много близък помежду си. От анализа на керамиката може да се заключи, че в селището е застъпена културната група Акропотамос-Тополница, отнасяща се към края на неолита.

А.Радунчева, В.Николов /София/

РАЗКОПКИ НА РАННОНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В МЕСТНОСТТА ДЕЛНИЦИТЕ КРАЙ с.ЕЛЕШНИЦА, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Разкопките бяха проведени в периода от 1 юни до 27 юли 1984 г. В тях участвува и Кирил Масларов – уредник на музейната сбирка в Елешница.

Проучената площ от 400 кв.м. е продължение на миналогодишния сондаж и се разполага в южната половина на селището. Регистрирани са два строителни хоризонта. Горният /I/ е почти напълно разрушен при обработката на почвения слой. Съоръжения бяха открити само в източната част на изкопа. Касае се за четири основи на пещи. В долния /II/ строителен хоризонт бяха проучени останките от две големи постройки.

Жилище № 1 има размери 13 х 6,60 м. Състои се от две помещения. Източното е с размери 8,60 х 6,60 м. Вратата е на южната стена. В североизточния ъгъл е разположена пещта. Помещението е прорязано по диагонала СЗ-ЮИ от по-късен изкоп. Подовата замазка е запазена в цялата югозападна половина и частично в североизточния ъгъл – край пещта. Запазени са и дупки от коловете на стените. Западното помещение е с размери 4,40 х 6,60.м. Подът му е с 0,40 м по-ниско от този на съседното. В североизточния му ъгъл са установени останки от съоръжение – вероятно огнище. Регистрирани са и дупките от коловете на стените. Двете помещения са разделени от три вертикални носещи греди. В малкото помещение, което вероятно е имало стопански функции, бяха намерени пет цели керамични съда един до друг. Описваното жилище е изгоряло от пожар, при който таванът у паднал върху пода на двете помещения. Ако се съди по отпечатъците от мазилките, той е бил изграден от цели /по-тънки/ и разцепени дървета, допрени едно до друго. Над тях е бил положен пласт от глина с дебелина 7-8 см. Таванът е бил използван – вероятно за стопански нужди, защото е бил често замазван /бяха изброени поне 12 слоя тънки замазки/. При пожара стените на жилищата са паднали последни – бяха разчистени върху тавана.

Жилище № 2 има размери 9,80 х 4,80 м. Едноделно е, с врата на южната страна. Подът е изграден от глина върху гредоред, успореден на дългите страни на жилището. Допълнително е замазван 3-4 пъти по-дебело и още толкова по-тънко. Още върху началната подова мазилка, в средата на западната страна на жилището, само от глина е изградено полуелипсовидно огнище. След това многократно е обмазвано заедно с пода. Жилището е имало таван от разцепени дървета и глина над тях. Големи части от него бяха регистрирани върху пода. Паднал е при пожара, унищожил постройката. Стените, дупките от дървената конструкция на които бяха установени на всички страни, са се срутили последни. Останките им покриваха частите от тавана. Източната страна нажилището е прорязана от по-късен изкоп, който вероятно е унищожил пещта – такава не беше регистрирана. Югоизточният ъгъл на постройката е бил укрепен с дребни камъни - вероятно дренаж. Между пода и падналия таван бяха открити смазани два керамични съда.

В югоизточната периферия на първото селище /II хоризонт/, близо до жилище № 2 беше разчистен ров с трапецовидна форма. Дълбок е около 1,20 м от терена на това селище, широк 2,20 м горе и 1,60 м долу. Разчистената дължина от него е 13 м.

При разкопките бяха регистрирани: огладени каменни оръдия /34 бр./, каменни тежести за стан /6 бр./, кремъчни оръдия /14 бр./, костени оръдия /4 бр./, керамични тежести за стан /13 бр./, фрагменти от култови масички /12 бр./, антропоморфни /5 бр./ и зооморфни /2 бр./ пластични изображения.

Фината керамика е представена с три основни форми: паници, купи и гърневидни съдове. Сред украсата преобладава канелюрната и рисуваната с бяла боя.

Проучваното раннонеолитно селище се отнася към култура Караново I.

В разкопаната площ бяха установени три боклучни ями от старожелязната епоха. Намерени бяха две антропоморфни фигури, фрагменти от дълбоки паници с профилиран навътре устиен ръб и украсени понякога с графитна боя, а също и части от гърневидни съдове с две високи дръжки. Според намерените игла и фибула от бронз целият материал се отнася към VII век пр.н.е.

М.Димитров /Стара Загора/

ЗА РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА В РАЙОНА НАОКРЪЖНА БОЛНИЦА

Във връзка със строителството на битов склад до защитната сграда на "Неолитните жилища", беше направен сондаж на терена върху който предстоеше да се извърши строителството. Част от културния пласт в този участък на праисторическото селище е изчерпан при разкопките в 1974 - 1977 г.

Площта която предстоеше да бъде разкопана беше разделена на три квадрата със страни 5 на 5 м. Квадратите бяха означени като А1, Б1,и Б2. Поради различните височини на нивата на квадратите резултатите от проучванията ще разгледаме във всеки квадрат по отделно.

Квадрат А1.

Квадрат А1 е с един метър по-висок от останалите квадрати. В него бяха разкопани три хоризонта от развития етап на културата Караново V - Марица /Марица III/. Разчистени бяха части от жилища и една пещ. Керамиката не се различава от тази открита в същите хоризонти при разкопките през 1974-1977 г. Формите на съдовете са заоблени, плавни, сложно профилирани без остри ръбове. Преобладава графитния орнамент. Врязаната украса се среща съвсем малко. Канелюрния орнамент почти изчезва. Тук е разцвета на графитния орнамент. С графит са рисувани даже и големи съдове за съхраняване на храни.

Квадрат Б1.

Тук бяха проучени два хоризонта от ранния етап на културата Караново V – Марица /Марица I/ и два хоризонта от културата Караново II.

В двата хоризонта на ранния етап на Караново V – Марица се намериха предимно части от глинени съдове. Преобладават керамичните фрагменти украсени с врязан орнамент. Врязания орнамент се среща предимно в по-грубата керамика. Фината керамика в повечето случаи е украсена с графит.

Двата хоризонта на културата Караново II са от последния етап на тази култура. Намериха се части от съдовете с лентести дръжки украсени с канелюри. Няколко съда са с дръжки, които са по-високи и имат вече елипсовидно и кръгло сечение, подобно на съдовете от културата Караново III – Веселиново.

Квадрат Б2.

В квадрат Б2 бяха разкопани един хоризонт от културата Караново V – Марица – развит етап, два културата Караново V – Марица – ранен етап един хоризонт от културата Караново II.

В селищния хоризонт на културата Караново V – Марица – развит етап се откри част от жилище, което имаше съоръжение подобно на пещ. Край нея се намериха късове медна руда и дървени въглени над които има остатки от разтопена медна руда. Материалите ще бъдат изпратени за лабораторно изследване. Може да се предположи, че се касае за топилня на мед.

В слоя на Караново II бяха намерени три скелета, които принадлежат на селището от култура Марица. Скелетите са в свито положение. Единия от тях е на възрастен индевид, втория на юноша и третия на дете на около 2–3 години.

Разкопките на селищната могила при окръжна болница макар и малки по обем, ни дават интересни материали, които допълват нашите представи за характера на културата през неолита и халколита в Старозагорско.

П.Станев /В.Търново/

ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА САМОВОДЕНЕ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

Археологическите разкопки на територията на неолитна селищна могила Самоводене се проведоха през 1984 г. в сектори III, У и VI. В проучените квадрати на сектор V във II строителен хоризонт отнасящ се към развития етап на средния неолит се откроиха подови замазки на три пещи. Проучванията в сектор III и сондажа в източната част на сектор VI установиха, че в източната си част в посока север-юг селището има дължина 72 м.

Предизвиканите от удвояването на ж.п.линията спасителни разкопки в намиращия се в северната част на селището сектор VI спомогнаха да се установи, че в посока изток-запад селището има дължина от около 250-300 м. Проучванията в намиращия се северноот ж.п.линията сектор се съсредоточиха върху терена между р.Янтра на изток и магистралата В.Търново - Русе на запад. Те обхванаха пространство с дължина около 180 метра и широчина от 6 до 7 метра. Извършени бяха проучвания на I строителен хоризонт. Установи се наличието на слаби следи от три опожарени жилища и подови замазки на две пещи.

По време на археологическите проучвания се откриха големи количества оръдия на труда от камък, кремък и кост, керамични фрагменти и глинени съдове, пластика и

животински кости от ранния и средния неолит. Намерен бе сърп от еленов рог със запазена в жлеба кремъчна пластинка. Сърпът се отнася към един краен за ранния неолит етап. Към същия етап се отнася и един пълен с бяла материя /вероятно вар/ за орнаментиране на глинени съдове и алтари голям глинен съд. Откриха се и над тридесет глинени съда от ранния и среден неолит.

Б.Николов /Враца/
Ив.Вайсов /София/

ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩЕТО ОТ РАННИЯ НЕОЛИТ ПРИ с.ГРАДЕШНИЦА, ВРАЧАНСКО

През юли и август на 1984 г. със средства на ОИМ Враца бяха направени сондажни проучвания върху периферията на селището от ранния неолит в м.Мало поле, западно от с.Градешница. Целта на проучването бе да се установи големината на площта, заемана от селището. Същото селище е разкопавано от Б.Николов през 1971-1973 г. Проучена е площ от 2800 кв. м, която заема предполагаемият център на селището. Разкрити са останките и очертанията на 16 опожарени жилища, които принадлежат на три строителни хоризонта. Тук културния пласт има средна дебелина 1 м и се състои от три жилищни хоризонта, разположени един над друг. Върху културния пласт на селището от стария неолит са намерени и материали от средния неолит. Археологическите материали са публикувани от разкопвача в Археология, 1975, кн.1, в албума Градешница, С., 1974 и албума Криводол древни култури, С., 1984 г.

Селището в м.Мало поле е разположено върху продълговат южен склон. От юг е ограничено със стръмен дол, по който тече поток. На изток граничи с м.Луканово дърво, където има културен пласт само от средния неолит. Задачата на нашите сондажи бе да се определи границата на селището към запад и север. За тази цел западно и северно от предполагаемия център на селището бяха направени лъчеобразно десет сондажни изкопа. Всеки от тях има дължина 10-15 м и ширина 1 м. Във всички изкопи се установи следното.

В горния разоран хумусен слой- на дълбочина 0,30 м от повърхността се среща керамика, кремъчни и каменни оръдия на труда и надбобена стенна мазилка от жилища, която е опечена от пожар. Намереният археологически материал принадлежи на два неолитни периода - на ранния рисуван неолит и на средния неолит. На дълбочина от 0,30 до 0,60 м от повърхността глината е тъмнокафява и в нея, на отделни места ,се намират части от съдове, кремъчни и каменни оръдия на труда, които също принадлежат на ранния и по-рядко на средния неолит. Строителни хоризонти, основи на пещи или подове на жилища тук не бяха засвидетелствувани. От 0,60 м надолу се явява жълта стерилна глина.

От всичко това се вижда, че селището от ранния рисуван неолит има един първоначален център, който заема площ приблизително 12 декара или 12 000 кв м. По време на трите последователни съществувания на селището, в неговата периферия и през различно време, също е имало спорадичен живот. Намереният археологически материал е принос към известния до сега от културите на рисувания неолит.

А.Радунчева /София/
Б.Мацанова /Пазарджик/
Б.Колева /Пловдив/
А.Шукерова /Кърджали/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ДО С.СЕДЛАРЕ, КЪРДЖАЛИЙСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. беше проучен хиатусният пласт между късния неолит и началото на втората половина на енеолита.

Установено беше, че последното селище от времето на късния неолит, което е било синхронно със селищата съществували през периода Караново III в Тракийската низина, е било изоставено и напълно разрушено. Проследено беше трасето на нова укрепителна стена, изградена от камък. Тя се отнася към времето на новокаменната епоха. Вход към селището е имало откъм юг. Пътека от чакъл е водела от входа към вътрешността на укрепеното пространство.

Разчистено беше и голямо каменно съоръжение с диаметър 5,50 м, в което на различни места са били погребвани само части от животински и човешки тела.

Р.Катинчаров /София/
Р.Хахман, Ян Лихардус /Саарбрюкен/

Разкопки на селищната могила при с.Драма, Ямболски окръг

На основание сключения договор между Софийския университет "Климент Охридски" и Университета на Саарланд - гр.Саарбрюкен /ФРГ/, през 1983 г. започнаха съвместни разкопки на селищната могила при с.Драма, Ямболски окръг.

Научни ръководители от страна на СУ "Кл.Охридски" са проф.Ал.Фол и ст.н.с. Р.Катинчаров, а от страна на Университета в гр.Саарбрюкен - проф.д-р Р.Хахман и проф. д-р Ян Лихардус.

В организирането на разкопките бяхме активно подпомагани от партийното и държавното ръководство на Ямболски окръг и от ръководството на ОИМ - Ямбол. В разкопките най-активно участие взеха Ил.Кръстев Илиев - уредник в ОИМ - Ямбол и студенти от двата университета.

Селищната могила се намира на около 1 км източно от с.Драма и е разположен на левия бряг на р.Калница, приток на р.Тунджа. Селищната могила има диаметри в основата 250 х 150 м и височина около 6 м. За пръв път тя се споменава в научната литература през 1933 г. от В.Миков. По-подробни сведения за нея дава П.Детев, който през 1958 г. е събрал по повърхността значителен брой археологически материали /главно фрагменти от глинени съдове/, отнасящи се към неолита и халколита. Понастоящем тези материали се намират във фонда на ОИМ – Ямбол.

Направените от нас преди разкопките теренни обхождания и намерените археологически материали показаха, че селищната могила и районът около нея са били обитавани през неолита, халколита и бронзовата епоха /застъпени са културите Караново III, Караново V, Караново VI и Караного VII/.

По време на обхожданията на около 80 м южно от десния бряг на р.Калница бяха регистрирани останки от друга по-малка селищна могила унищожена по време на регулиране коритото на р.Калница. Намереният археологически материал показва, че тя е била обитавана през бронзовата и ранната желязска епоха.

Разкопките имат за цел не само археологическо проучване на селищната могила, но и възстановяването на социално-икономическите условия, при които са живяли древните обитатели в района на с.Драма. Тези разкопки имат за цел и подготовката на студенти от СУ "Климент Охридски" и Университета в гр.Саарбрюкен. Проучванията имат за задача и изясняването на голямата роля на р.Тунджа като връзка между културите, развивали се на север от р.Дунав и Егейско – Анатолийския район през праисторическите епохи.

След изработването на подробен топографски и геодезически план бе направена постоянна квадратна мрежа с размери 10 х 10 м.

Приложената методика се базира на традициите на българската праисторическа наука за разкопаване на многослойни праисторически селища и на опита от разкопките в

Ливан, извършени под ръководството на проф.д-р Р.Хахман.

Археологическите разкопки започнаха в западната половина на селищната могила с оглед изясняване структурата на културните попластявания на селищните могили в басейна на Долна Тунджа.

Под хумусния слой с дебелина 0,30-0,40 м в проучения район се разкрива I жилищно ниво, отнасящо се към култура Караново V – Марица.

Всички находки са събрани и старателно документирани. За тях има работен фиш на бългалски и немски език. Изчертани са детайлни профили и планове в мащаб 1:20 на всички проучени квадрати.

Основните резултати, получени досега могат да бъдат систематизирани в три групи:

1. Установяване на окоп с диаметър около 40 м. Ширината му варира от 2 до 2,50 м и максимална дълбочина 2,70 м. Този окоп нарушава пластът, отнасящ се към културната група Караново V – Марица. Окопът е бил последователно запълван с материали от различни епохи, като най-вероятно той е бил окончателно запълнен в края на ранната бронзова епоха.

Намирането му в склона на западната половина на селищната могила и намерените в него материали не ни позволяват да го приемем за укрепително съоръжение.

2. В проучените досега квадрати са установени части от подове на жилища, в основата на които има дървени гредички, основи на пещи и други глинени съоръжения. Опожарената стенна мазилка ни дава възможност да очакваме през 1985 г. разкриването на по-добре запазени планове на

жилища, отнасящи се към културата Караново V – Марица.

3. Наред с оръдията на труда, изработени от камък, кремък, кост и рог на елен, на целите и фрагментирани глинени съдове, особено внимание заслужават намерените антропоморфни изображения, някои от които се срещат за пръв път в България.

През 1984 г. започнаха и първите интердисциплинарни изследвания. Петрографско проучване на каменните оръдия на труда и на суровината за тяхната изработка, а също така и изучаването на субфосилните организми, които дават данни за евентуални климатични промени.

П.Станев /В.Търново/

ПРОУЧВАНИЯ НА СЕЛИЩНА МОГИЛА ДО С.ДЖУЛЮНИЦА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

Археологическите проучвания на халколитната селищна могила през 1984 година се проведоха в северната ѝ част до окончателното завършване на разкопките. Проучванията трябваше да освободят терен за минаващата от тук корекция на магистралата София – В.Търново – Варна. Самата селищна могила се намира на около 800 метра западно от гара Джулюница.

Проучванията през 1984 г. са продължение на започнатите на това място археологически разкопки през 1983 г. Изследванията през този сезон бяха най-ранните VIII и IX строителни хоризонти. В VIII хоризонт бяха открити три ями най-голямата от които има запазени, разкрити размери: изток-запад – 6,60 м, север-юг – 2,65 м и дълбочина в стерилния терен – 2,40 м.

По време на проучванията бяха открити известно количество оръдия на труда, керамични фрагменти, цели съдове и животински кости от ранния халколит. Особен интерес представлява един голям съд с конусовидно краче украсен с врязани полета запълнени с бяла паста. Материалите от VIII и IX хоризонти на селищната могила се синхронизират с култура Караново V – Марица в Тракия, Поляница в Североизточна България, Градешница в Северозападна България, фаза Видра на култура Боян в Румъния и култура ВинчаС в СФРЮ.

Ст.Чохаджиев /Кюстендил/

РАЗКОПКИ НА ЕНЕОЛИТНОТО СЕЛИЩЕ В М."ЧАРДАКО" КРАЙ С.СЛАТИНО, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Целта на археологическите проучвания през 1984 г. бе да се допроучат културните наслоявания в рамките на стария сектор до стерилна пръст. Разкопан бе изцяло IV строителен хоризонт. Допроучено бе откритото в предишния сезон жилище в кв.К8. Под падналата навън северна стена бяха открити четири керамични съда с овъглено зърно. Според доц.Е.Чакалова зърната са от еднозърнест и двузърнест лимец, спелта, гол и плевест ечемик, леща, граж, уров, секирче и семена от бяла куча лобода.

От предметите свързани с духовния живот се открояват антропоморфна женска фигурка със запазена височина 15см, имаща две вертикални дупки от изгорялата дървена арматура и модел на пещ с четири крачета и богато украсено дъно, подобно на известния от 1982 г. модел с врязана таблица.

Когато бе достигната стерилната пръст по целия терен се очертаха множество ями, някои от които с правилно овална форма и с дупки от колове по периферията и в средата. Керамиката от тези ями е неолитна: съдовете са с остробиконична форма, с излъскана сивочерна повърхност и украсени с плитки канелюри. Открит бе малък съд, вероятно аскос, с пластично моделирано човешко лице. Твърде вероятно е, някои от ямите да са част от полувкопани в стерилната пръст жилища.

М.Кънчев, Т.Кънчева /Нова Загора/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ОТ ХАЛКОЛИТА, СЕВЕРНО ОТ С.СЪДИЕВО

През 1984 г. продължиха спасителните разкопки на селищната могила от халколита, северно от с.Съдиево. Проучен беше окончателно четвърти строителен хоризонт, на цялата площ от 1600 $м^2$. Разкриха се вкопани зърнохранилища на нивото на четвърти строителен хоризонт.

В северната периферия на селището се разчисти яма, в която се намериха археологически материали, отнасящи се към късния период на ранната бронзова епоха - тип Михалич.

В квадрати С,Д и 1 7-8 се разкри част от жилище на нивото пети строителен хоризонт. Предстои окончателното му проучване. Размерите му не са уточнени. Разкриха се редица дупки от дървени колове и част от източната стена от жълтеникава глина. В жилището се разчистиха фрагментирани питоси от недобре изпечена глина, многобройни фрагменти от глинени съдове и цели съдове.

Намериха се разнообразни оръдия на труда от камък, кремък, кост, рог на елен, глина.

Керамичният материал се отнася към ранния период на халколита-култура Марица.

Интерес представляват намерените глинен и костен идол, фрагменти от култови масички, глинен алтар и др.

Разкопките ще продължат с проучването на пети строителен хоризонт.

Н.Попов /Шумен/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА КРАЙ
гр.СМЯДОВО, ШУМЕНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължи проучването на IV строителен хоризонт в част от западната половина на селищната могила край гр.Смядово. Разкопани са районите на четири от локализираните в предишните сезони жилища.

Сред находките най-голям интерес представляват недовършените каменни оръдия на труда, свидетелствуващи за изработването им на място, колективната находка от кремъчни оръдия, антропоморфните и зооморфни фигурки от кост и глина.

Откритите археологически материали дават възможност IV строителен хоризонт от западната половина на селищната могила край гр.Смядово да се датира към II фаза на културата Коджадермен-Гумелница-Караново VI.

Продължи работата в стратографския сондаж в източната половина на могилата. Проучен бе II строителен хоризонт на дълбочина 2,45 м. Получените находки и масов керамичен материал дава основание вторият строителен хоризонт в сондажа да се изнесе към II-III фаза на културата Коджадермен-Гумелница- Караново VI.

Проучен бе III строителен хоризонт на дълбочина до 2,60 м. Близо до центъра на сондажа, в югозападната му част се разчисти силно разрушена основа на пещ в четириъгълна форма. Получените находки и масов керамичен материал не дават възможност за по-прецизна датировка.

Ив.Иванов /Варна/

РАЗКОПКИ НА ВАРНЕНСКИЯ ХАЛКОЛИТЕН НЕКРОПОЛ

Проучванията на Варненския некропол през 1984 г. имаха за главна цел установяването на източната и североизточната граница на некропола. Проучена бе площ от 550 кв. метра на която бяха намерени 38 гроба, с което общият брой на проучените гробове от некропола достигна 252. Установена бе със сигурност североизточната граница на некропола, която потвърди предварителните наблюдения за значителните размери на некропола.

Разкопаните 38 гроба според създадената от преди класификация по вида и положението на скелета и погребалния инвентар се разпределят както следва:

- Скелети в изпънато положение по гръб - 18
- Скелети в свито положение на дясната страна - 9
- Разрушени скелети - 5 /вероятно изпънати или хокери/
- Символични погребения от трети вид - 6. По своя инвентар те имат най-близка връзка с известните ни кенотафи от други съвременни им некрополи.

В тази част на некропола гробовете се откриват значително по-плитко /почти всички на дълбочина до 0,70 м от съвременното ниво на терена/ и отново се потвърди мнението, че символичните погребения са в периферията на некропола.

Само три от гробовете не съдържат погребален инвентар. В другите бяха намерени разнообразни предмети от злато, мед, кремък, камък, рог на елен, спондилус, глинени съдове и др. От златните находки /13 броя с общо тегло 71 грама/ прави впечатление намереният за първи път в некропола златен накит състоящ се от 6 триъгълни апликации с халка в един от ъглите и квадратен паралелопипед с отвор в средата. Останалите златни накити – 2 обеци, 3 халки и 1 "гвоздей" са познати от други гробове в некропола. Сред останалите находки преобладават мънистата и гривните от спондилус. На второ място по брой са глинените съдове, които и сега са силно разрушени и е трудно да се определи дори формата им. Също известни са като форма и изработка и сечивата от кремък, мед, камък, кост и рог на елен. За втори път досега в некропола при гроб със скелет бяха намерени и черупки от денталиум.

Разкопките на Варненския халколитен некропол през 1984 г. отново потвърдиха мнението за неговите размери и богатство, но също така се налага все повече необходимостта от установяването на селищата, с които е свързан той. Като най-близки и по място и по време са наколните селища от Варненското езеро с които има много общи находки от керамика, кост и рог.

Х.Тодорова /София/,
Т.Димов /Толбухин/

Разкопки на праисторическия некропол при Дуранкулак

През 1984 г. продължиха разкопките на праисторическия некропол край Големия остров при с.Дуранкулак, Толбухинско. Работи се в най-южната част на носа на Дуранкулашкото плато, на който е разположен некрополът. На това място платото се спуска към езерото. Проучването бе съсредоточено главно върху онази част от терена, която залива под нивото на подпочвените води. Работи се с помощта на отводнителни траншеи и електрическа помпа. ьофел /По начина на проучване на торфища/. Така можа да бъде достигната дълбочина от 2 метра по нивото на водата, което даде възможност да бъдат проучени и най-ниско залягащите погребения. Тяхната дълбочина е ценно указание относно нивото на подпочвените води и това на Черно море в края на V хил.пр.н.е. Очевидно е, че през тази епоха морето е било поне с 3-4 метра по-плитко от сегашното, а брегът на езерото е бил разположен доста по-навътре от сега. Това поставя в нова светлина и въпроса за връзката на острова със сушата. Не е изключено през неолита островът да е бил само скалист нос на платото, през неолита – полуостров, през ранната бронзова епоха – остров и т.н.

През сезона бяха проучени 158 погребения, предимно от каменномедната епоха. Всички имаха покрития от каменни плочи, като тези от средния енеолит са били снабдени с вертикално едностранно ограждане с плочи, в последствие косо полегнали при слягането на почвата, а тези от късния енеолит са покрити с хоризонтално поставени плочи. Проследени бяха дълги редици от погребения, скачени глава-крака, които се респектираха едни-други. В редиците са срещаха погребения на индивиди и от двата пола, както и на юноши и деца. От това може да се извади заключението, че се касае за семейни ареали в рамките на некропола.

Установено бе, че в хронологическо отношение некрополът от енеолита се е развивал в посока от запад на изток, обхващайки най-ниските части на носа. Преобладаващата част от проучените през 1984 г. погребения се отнасяха към ранните етапи на културата Варна и към финалните етапи на културата Хамангия. В най-западната част на поучения терен се попадна и на първите погребения от времето на ранния енеолит.

В рамките на неолитното селище върху платото бе проучен и един малък сектор от землянка № 2, при което бе установен начинът на изграждане на покривната ѝ конструкция - чрез обмазан отвътре камъш. Констатирани са и обмазани с глина подове.

В.Николов /Враца/

Проучване на праисторическото селище в м."Чуката" при с.Галатин, Врачанско

Праисторическото селище се намира на 1 км югозападно от с.Галатин. Неговите останки са върху висока равна скална тераса с 205 м. надморска височина. Праисторически материал от тук е публикувал В.Николов в Археология 1962, кн.4 и в книжката "Галатин", Враца, 1969 г., с.4-11, обр.1-6. През 1979 г. Х.Тодорова прави сондажно проучване на селището с цел да установи неговата точна стратиграфия. Направен е напречен сондажен изкоп по средата на цялото селище от изток към запад. Останки от жилища и строителни хоризонти не са засвидетелствувани. Намереният археологически материал принадлежи на късния халколит - културата Криводол. В горния хумусен слой е открита керамика от т.н. "постенеолитен" период, който е преходен и може да се свърже хронологически с културите Салкуца IV, Черна вода, Рец и Бодрогкерестур.

През юни 1984 г. със средствата на ОИМ Враца направихме сондаж в центъра на селището. Целта бе да се изясни стратиграфията на селището и да се прецизира намерения материал. Преди разкопките инж.П.Въжев изгради планквадратна мрежа на цялата площ, заемана от селището. Сондажът бе направен южно от сондажния разрез през 1979 г.

Установи се, че културния пласт на селището има средна дебелина 0,60 м. и лежи направо върху неравна материкова скала. Културният пласт се състои от два силно опожарени и разположени един над друг жилищни хоризонта, които принадлежат на селище от втория период на халколита – културата Криводол. В повърхностния хумусен слой бяха намерени късове керамика, които принадлежат на т.н. "постенеолитен" период. Може да се предполага, че върху останките на селището от халколита е имало временно обитаване от т.н. "постенеолитен" период.

В проучената площ от близо 200 кв.м. бяха разкрити основите, подовете и инвентара на две жилища, застроени последователно едно над друго. Първото жилище лежи направо върху скалния масив, като пода е изолиран от него с плътно наредени дървета и измазан с дебел слой глина, примесена с плява. Жилището има най-голямата дължина 8 м. и ширина до 6 м. За да бъде устойчива дървената конструкция на жилището, покрай стените са струпани и набити камъни и глина. Този начин на изграждане е наложен от естеството на терена, тъй като върху скалата не могат да се закрепят колове и греди. Прилепена на югоизточната дълга стена бе разкрита основа на пещ с правоъгълна форма и издадени навън свободни ъгли. Входа на жилището е от юг, където на 1,5 м.липсват каменни струпвания и подовата мазилка очертава отвора. В задния край на жилището е бил склада. Намерени бяха съдове-хранилища и други съдове и предмети на бита, силно надробени от следващия жилищен хоризонт и вторично опечени от пожара.

Не много време след разрушаване на първото жилище, подът му е бил заравнен, заедно с натрошения керамичен материал. Върху получената площ са наредени плътно по дължина дървени греди. Техните отпечатъци върху глината показват дебелина от 15 до 20 см. Върху гредите е нанесен дебел слой глинена мазилка с много примеси от плява. Така е изграден пода на жилището от втория строителен хоризонт. За закрепване дървената конструкция на стените са използувани същите каменни струпвания от първото жилище. От запазените основи на вертикални стери в ъглита се вижда, че двете жилища са имали еднаква ориентировка и почти едни и същи размери. Инвентарът от двете жилища има паралели със селището Заминец и II и III хоризонт на Криводол.

Мая Аврамова /София/

РАЗКОПКИ В ЯГОДИНСКА ПЕЩЕРА, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

В периода от 12 до 24.IX.1984 г. по плана на Националната програма "Родопи" бяха проведени археологически разкопки в Ягодинска пещера, Смолянски окръг. Проучен бе източния сектор на Предверието на пещерата с площ 20 кв.м.

В планквадрати 5 и 6 бе разчистено струпване от скални отломъци, нападали от тавана на залата. Под един от скалните блокове се откри огнище, отнасящо се към II–III строителен хоризонт /преходен етап от енеолит към бронзова епоха/. Огнището е изградено направо върху заравнените деструкции от I строителен хоризонт. Като основа е използувана каменна плоча с дебелина 3–4 см. и запазени размери 0,45 х 0,90 м. Върху обгорялата плоча се проследява глинена замазка с дебелина 1–2 см, която е силно обгоряла до тъмно червен цвят.

В планквадрати 7 и 8 бе проучено едно интересно съоръжение. В този участък теренът е по-висок от останалата част на залата и е с наклон към вътрешността. Върху основата на пещерата е поставена глинена замазка с дебелина от 3 до 4,5 см. с жълтозеленикав цвят и полепнали въглени върху нея. Очертаха се два овала от дупки от колове с диаметри от 0,12 до 0,20 м. Външният овал е с диаметри 1,75 х 1,90 м, а вътрешния – 1,10 х 0,85 м. В очертанията на овалите се проследява слой от пепел с дебелина 3,5 – 6 см., който лежи върху подова замазка. Над пепелния слой следва замазка от червена, силно обгоряла глина с дебелина 3,5 – 4 см. Тази замазка е свода на съоръжението. На места върху свода също личат петна от пепел. В югозападния ъгъл под свода бяха открити фрагменти от недобре изпечени керамични съдове, четири прешлена за вретено и част от идол. Конструкцията на съоръжението и откритите в него материали дават основание то да се интерпретира като грънчарска пещ за еднократна употреба.

В проучения сектор бяха открити множество фрагменти от керамични съдове, каменни и костени оръдия на труда, животински кости.

При теренно обхождане в района на с.Ягодина в местността "Черешово" бяха открити фрагменти от керамични съдове, което дава основание да се предположи, четук е имало селище от праисторическата епоха.

Хр.Вълчанова /Смолян/

РАЗКОПКИ В ПЕЩЕРАТА ХАРАМИЙСКА ДУПКА КРАЙ с.ТРИГРАД, СМОЛЯНСКИ ОКРЪГ

През 1984 година завършиха спасителните разкопки на пещерното жилище в Харамийска дупка, край с.Триград. Беше проучен културният пласт в кв.$Д_{10}$, $С_{10}$, $Е_{10}$, който поради силната влага остана неизследван през предишните сезони.

Разкопките в този участък на пещерната зала помогнаха да се изясни окончателно начинът на изграждане на жилищата, както и тяхната форма. Потвърди се още веднаж, че формата им е съобразена с конфигурацията на терена. При разчистване на деструкцията на първото жилищно ниво в кв. $Д_{10}/Е_{10}$ се попадна на още едно огнище. Прави впечатление начинът на изграждането му. За ограда в северната половина служи естествената извивка на стената в тази част на залата. Южната страна на огнището е оградена с камъни, които отвътре и отвън са измазани с глина. Тяхната височина достига 0,27 м. Размерите на замазката са: изток - запад 0,82 м, север - юг 0,78 м.

От откритите оръдия на труда в това ниво заслужават внимание металното шило с четириъгълно сечение, както и каменната тесличка. И тук се откриха фрагменти от съдове с рисувана украса от минерални бои - охри и графит. Установи се, че жилището е било унищожено от пожар.

Във второто и трето жилищно ниво находки няма. Го- лямо е количеството на керамичния материал, който е силно фрагментиран. Преобладават фрагментите от по-малки по размери съдове като купите и чашите. Върху някои от тях, намерени във второто жилищно ниво все още се среща украса, характерна за съдовете от енеолита - минерални охри и графит.

Проучванията потвърдиха досегашните данни за стратиграфията и предварителната относителна хронология за строителните нива в пещерата Харамийска дупка: I жилищно ниво се отнася към т.нар. "преходен" период; II ниво - към ранната бронзова епоха, в която се наблюдават все още силни традиции от "преходния" период; III- най-горно ниво се отнася също така към ранната бронзова епоха, но вече към нейния по-късен етап.

ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

В.Илчева /Велико Търново/

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКО СЕЛИЩЕ ПРИ С.ХОТНИЦА-ВОДОПАДА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

През 1984 година продължиха разкопките на праисторическото селище в местността Водопада край с.Хотница, разположено на 2,5 км. западно от селото, на десния бряг на река Бохот. Разкопките бяха извършени в продължение на 4 месеца и половина средно с 12 работника, върху площ от 890 м^2.

Изчерпан беше изцяло културният пласт от втори строителен хоризонт в сектор III. Изцяло бяха почистени ями 3, 4, 5 и 8, отнасящи се към II-ри хоризонт. Потвърди се становището, че ями 3, 4 и 5 са вероятно полувкопани жилища, разделени в дълбочина на 2 или 3 помещения, изградени нагоре с лека дървена конструкция, която е включвала и пещи №№ 22 и 24, разкрити на ръба на ямите. Яма 8 е била вероятно буклучна. Обектът беше разширен на север с 21 нови квадрата, които бяха разкопани на дълбочина 0,40м. Достигна се нивото на първи строителен хоризонт, без да бъде изчерпан. Съоръжения не са открити.

Намерени бяха оръдия на труда от камък, кремък, кост и рог, както и голямо количество фрагменти от глинени съдове. От ямите бяха взети няколко проби за изследване по метода C_{14}.

Материалите от селището в местността Водопада край с.Хотница намират най-близки паралели с материалите от култура Чернавода I и съдържат някои елементи на култура Чернавода III, характерни за Северна Добруджа. Селището се отнася към преходния период от енеолите към бронзовата епоха у нас.

А.Йоцова /Видин/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩЕ ОТ РАННАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО с.ГРАДЕЦ, ВИДИНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. бе завършено проучването на III строителен хоризонт на селището, който вероятно е бил опожарен. На много места бяха разчистени силно горели и напукани подове на жилища, затрупани с горяла стенна мазилка със следи от колове. Това даде възможност да бъдат определени както размерите и формата на жилищата, така и начина на тяхното изграждане.

Проученият културен пласт съдържа малко оръдия на труда, изработени от камък - чукалки, бойни топки, чукове, хромелни камъни и др. Най-голямо е количеството на глинените съдове - паници, чаши с високи лентести дръжки, дълбоки съдове; снабдени с една или повече хоризонтално или отвесно пробити тунелести дръжчици, По-голямата част от съдовете са били украсени с разнообразни, предимно геометрични мотиви, получени чрез врязване, вдълбаване, прилепване и щамповане.

Всички типове съдове намират точни аналогии сред съдовете от селището Басараби, отнасящо се към III фаза на култура Коцофени /Румъния/ и от пещерата "Магура".

Ив.Панайотов /София/
А.Салкин /Каварна/
В.Йотов /Толбухин/

РАЗКОПКИ НА МОГИЛНИ НЕКРОПОЛИ В ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

В изпълнение на програмата за съвместна дейност между АИМ при БАН и ИК на ОНС – Толбухин през месец август и септември бяха проведени археологически проучвания в Толбухински окръг. Антропологическите проучвания са направени от д-р Й.Йорданов.

I. Могилен некропол с.пор.Гешаново. Намира се между с.пор.Гешаново и с.Подслон. Състои се от 15 могили, разположени западно и източно от шосето, свързващо двете села. Беше разкопана могила I в северния край на с.пор.Гешаново, която има диаметър 40 м и височина 1,40 м. Бяха открити два запазени и два разрушени гроба. Гроб № 1 е вторичен. Погребението е извършено в правоъгълна яма с надлъжно дървено покритие. Скелетът е ориентиран с глава на СИ, полуобърнат надясно, със свити крака паднали надясно, обилно посипан с червена охра. Гроб № 2 и № 4 са разрушени при обработването на могилата. Гроб № 3 е първичен. Бяха открити следи от надлъжно дървено покритие на правоъгълната яма. Скелетът е ориентиран с глава на ЮЗ, по гръб с крака паднали надясно. Червена охра има по костите на черепа и крайниците. Погребани са трима възрастни индивида от мъжки и един от женски пол. При черепа от гроб № 1 се наблюдава изкуствена деформация от лентов тип. Погребенията са свързани с ямната култура и се датират в ранната бронзова епоха.

II. Могилен некропол в м.Димящите могили – гр.Каварна. Некрополът от бронзовата епоха е бил преизползуван през Средновековието. Открити са три погребения, извършени в насипа на могила II. Гробовете са изградени от каменни плочи. Ориентирани са Изток – Запад. Потвърдиха се наблюденията от 1983 г., че средновековните гробове са спуснати на малка дълбочина във вече съществуващи насипи и не са разрушили по-ранните гробни съоръжения. Специален интерес представлява откриваната в същата местност ранно-българска сивочерна керамика с излъскани ивици.

III. Селище от желязната епоха – м.Адата, с.Божурец. Направените сондажи показаха, че местността Адата е била обитавана през желязната епоха. Културният пласт е изцяло разрушен от продължителното обработване на земята. Преобладават фрагментите от амфори, сред които могат да се отбележат дръжки с печати от Синопе, Родос и Хераклея. Местната керамика е била работена предимно на ръка. Не се потвърдиха сведенията за заравнени малки могилни насипи.

Р.Катинчаров, В.Мацанова /България/
Н.Я.Мерперт, В.С.Титов, Л.Авилова /СССР/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ПРИ с.ЮНАЦИТЕ, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължи проучването на XIV и XV строителни хоризонти, които принадлежат на културния пласт от бронзовата епоха. Те се разграничават на дълбочина от 4,30 м до 4,75 м. Двата хоризонта са фиксирани ясно от останки на жилища-късове от горяла стенна мазилка, дупки от дървени колове, участъци от трамбовани и измазани подове, основи на пещи, зърнохранилища, площадки за сушене на зърно и други съоръжения.

В резултат на сравнително добрата запазеност на хоризонтите са определени изцяло и частично плановете на девет жилища /21а, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34 и 35/. Те са изградени с дървена конструкция. Имат продълговата правоъгълна форма. Ориентирани са в северния сектор северозапад-югоизток, а в южния североизток-югозапад, планировка установена и в по-горните хоризонти.

Общата площ на повечето от жилищата варира между 105 и 180 кв.м. При жилища № 21а, 28, 29 и 30 са констатирани няколкократни преустройства на основите на отделни съоръжения и наслоения на подове, което показва значителна строителна дейност и дълготрайност на постройките. Това наложи извършване на съществената работа по стратификацията на културния пласт по пътя на фиксиране на редица контролни разрези в тези жилища.

От особено значение за изясняване на важни въпроси от икономиката на селището са откритите доста големи количества овъглени зърнени храни, съхранявани в специални складови помещения, зърнохранилища и дървени хамбари. Склад от неовършано зърно, вероятно запазено за посев, бе разчистен в жилище № 34. То е опазвано върху изградена в североизточната част на жилището дървена платформа с размери 3 х 3 м.

При проучване на XIV и XV строителни хоризонти се намериха доста оръдия на труда, изработени от кремък, камък, кост и рог на елен. Важно е да се отбележи, че количеството на кремъчните оръдия на труда /30 % от всички находки/ е чувствително по-голямо от горните хоризонти. Доста внушителен е броят на откритите в жилище № 33 кремъчни отломъци, пластинки, люспи и други отпадъци от производствения процес, което ни дава основание да локализираме на това място работилницата за кремъчни оръдия на труда.

Каменните оръдия на труда /21,5 %/ са предимно работни екземпляри - чукалки, хромелни камъни, брадви с дупка, тесли и др. Сред оръжието най-често срещани са бойните топки, боздуганите и бойните брадви. Внимание заслужава каменна бойна брадва, на която удебеленията от двете страни на дупката са украсени с дълбоки канелюри. Този тип брадва не намира аналогии сред откритите досега у нас от ранния бронз. От бронз е изработено само едно шило.

Предметите от кост и рог на елен представляват 22 % от всички находки. Преобладават шилата, следвани от длетата, копачките и мотиките.

Керамиката е представена от паници, купи, чаши, кани, гърнета, урновидни съдове и др. Сравнително малко са целите и възстановени глинени съдове. Доминират паниците с прав ръб на устието. Броят на паниците с удебелен и косо отрязан навътре ръб на устието, с или без украса, е твърде ограничен. Сред съдовете с особена форма се открояват аскосите, сферичните съдове, снабдени с широки или тесни, плоски, вертикални, дъговидни дръжки. Широко са застъпени и езичестите. Почти изчезват тунелестите и псевдотунелестите дръжки. Керамиката е украсена с релефен, набоден и врязан орнамент, отпечатъци от различни щампи и резки. Нов вид орнаментация, появила се от XIV строителен хоризонт е хоризонталният ред дупчици /един или няколко/ под ръба на устието на големите гърнета и урни, съществен белег на керамиката от долните хоризонти на Езеро. Шнуровата украса намалява – среща се при единични екземпляри. От обичайните предмети, изработени от глина, доста голям е броят на прешлените за вретено, тежестите за риболовна мрежа, а по-малък на лъжичките, черпаците, похлупаците и моделите за колела.

Култовите предмети и накити са представени от: висулки, изготвени от зъби на хищници, мечи нокти, глина с форма на котва; мъниста и нанизи от мъниста от раковина и мрамор; амулети от камък и др. Разчистени са и две силно разрушени погребения на деца до едногодишна възраст, поставени в урна и паница и положени под пода на жилищата.

Находките, открити в XIV и XV строителни хоризонти, намират паралели с материалите от долните хоризонти на Езеро и синхронните им култури в Егейския свят и Долното Подунавие.

Резултатите от разкопките през 1984 г. имат съществен принос за проучването на ранната бронзова епоха в Тракия.

Ат.Пейков /Пловдив/

РАЗКОПКИ НА НЕБЕТ ТЕПЕ

През 1984 г. бяха разкрити V и VI-ти строителни хоризонти на селището, съществувало през ранната бронзова епоха, които бяха засечени в източната част на обекта, непосредствено до една отвесна скала и имат относително малко нарушавания.

В по-горния V строителен хоризонт, най-масовият материал е керамиката и преди всичко чашите със заоблени дъна, които имат аналогии в съседните селища Юнаците и ранните слоеве на Разкопаница. Техните аналогии в Езеро, обаче се намират между II и VI строителен хоризонт. В това селище има голямо разнообразие на тунелестите дръжки върху глинените съдове и купите със силно завит навътре ръб на устието. Особено интересни са съдовете с дъна, наподобяващи масивни столчета и чаши с конкавни или плътни приповдигнати дъна с близки аналогии в Дикилиташ III и Троя.

В VI-ти строителен хоризонт е открита част от под на жилище с гредоред. От оръдията за производство се срещат каменни брадви – чукове, кремъчни триони и сохи от еленови рога. Тук за първи път се появяват биконичните остродънни чаши, а броят на съдовете с тунелести дръжки, значително намалява. Материалите от този слой имат паралели в Македония, Беломорска Тракия, югоизточна и северозападна България, а така също и в Трансилвания. И в двата строителни хоризонта се откриха орнаментирани стенни мазилки на жилища и изпечени тухли, правени с кълъп.

Р.Катинчаров /София/
А.Йоцова /Видин/

СЕЛИЩЕ ОТ КЪСНАТА БРОНЗОВА ЕПОХА ДО с.БАЛЕЙ, ВИДИНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. започна проучването на най-югозападния ъгъл на селището. Проучени бяха I и II строителни хоризонти, на дълбочина до 0,50 м. В резултат на продължителното обработване на земята почти напълно е унищожен I и силно разбъркан II строителен хоризонт. Поради тази причина не можахме да установим с положителност нито един план на жилище, а също така и формата на пещите.

Оръдията на труда /малко на брой/ са представени главно от чукалки, хромелни камъни и кремъчни ножове. Както и в останалата част на селището, така и тук най-голямо е количеството на глинените съдове – дълбоки съдове с 2 или 4 езически дръжки, тънкостенни чаши с една дръжка и 3 букела, дълбоки паници със силно профилиран навън ръб на устието, паници със завит навътре ръб на устието и др. Преобладават съдовете, украсени с геометрични мотиви от набодена линия и щампувани кръгчета. Голяма част от орнаментите са инкрустирани с бяла материя. Значителен е и броят на глинените човешки фигурки, част от които не са орнаментирани.

Намерени бяха и доста фрагменти от глинени съдове, характерни за ранната желязна епоха. Досега такива фрагменти бяха намирани само в боклучните ями на селището. Сега те се намират сред материалите на разрушения I строителен хоризонт и потвърждават извода ни, че в селището е имало културен пласт от ранната желязна епоха. Някои от глинените съдове от ранната желязна епоха по форма и по композиция на орнамента имат общи черти със съдовете от I и II строителен хоризонт, което още веднъж потвърждава изказаното по-рано мнение, че вероятно културата от края на бронзовата епоха в Северозападна България е послужила за по-нататъшното развитие на ранната желязна епоха в този район.

Р.Катинчаров /София/
М.Кънчев, Т.Кънчева /Нова Загора/

РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩНАТА МОГИЛА ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА В гр.НОВА ЗАГОРА

През 1984 г. продължиха археологическите разкопки на селищната могила от бронзовата епоха в град Нова Загора. Работи се в западната половина на могилата. Цел на разкопките беше проучване на хиатуса между седми и осми строителен хоризонт, върху цялата площ на западната половина. Хиатусът беше проучен напълно. Установена беше дебелината му от 0,15 до 0,20 м. На места се достигнаха жилищни съоръжения, които принадлежат на следващия, осми строителен хоризонт. Те ще бъдат проучени по-късно. В пласта хиатус бяха намерени съвсем малко археологически материали: фрагменти от глинени съдове, късчета горяла глина и др.

В южната част на могилата бе разчистен земления вал, опасвал селището. В най-южните квадрати, попадащи извън могилата, в района на селището от късната бронзова епоха се намериха археологически материали, отнасящи се към този период.

Разкопките на селищната могила от бронзовата епоха в Нова Загора имат голямо значение за изучаване периодизацията и хронологията на бронзовата епоха у нас, за изясняване живота на населението в нашите земи през този интересен исторически период.

М.Кънчев, Т.Кънчева /Нова Загора/

РАЗКОПКИ НА ПРАИСТОРИЧЕСКОТО СЕЛИЩЕ ОТ БРОНЗОВАТА ЕПОХА – ОВЧАРИЦА II

През 1984 г. започнаха спасителни разкопки на праисторическото селище от бронзовата епоха Овчарица II, в района от комплекса "Марица-Изток". Проучена бе площ от 1 дка.

В проучения сектор бе установен културен пласт с дебелина от 0,25 м, под който следва стерилна почва. Тук бяха намерени археологически материали, отнасящи се към края на ранния период на бронзовата епоха и началото на старожелязната епоха.

В стерилната почва се разкриха шест вкопани жилища. Жилищата са разположени по две, свързани с тесните си, входови страни, с посоки северозапад-югоизток. Имат крушовидна форма. Установени са три строителни периода на изграждането им. Приблизителните размери са: дължина 12-16,50 м, максимална ширина 2,40-6 м. и ширина на входа 1,25-2,40 м.

На нивото на първия период са разчистени редица дупки от колове, служили за изграждане стените на жилището. В жилища № 3 и 4 дупките са в две успоредни редици, поради преустрояване на жилищата.

В жилища № 3 и 4 са разкрити полуразрушени основи на пещи /в жилище № 4 – два броя/, отнасящи се към втори период в жилище № 3 и към първи и втори период в жилище № 4. Пещта в жилище № 3 е подновявана.

В жилища № 5 и 6 се проучва първи период.

Намерените археологически материали: цели и фрагментирани глинени съдове – паници, кани, чаши, гърнета и др., оръдията на труда от камък, кремък, кост и рог на елен имат преки аналогии с материалите от Езеро, Нова Загора – осми хоризонт, Михалич и др. и се отнасят към края на ранния период на бронзовата епоха.

М.Кънчев, Т.Кънчева /Нова Загора/

РАЗКОПКИ НА КЪСНОБРОНЗОВ НЕКРОПОЛ, ИЗТОЧНО ОТ НОВА ЗАГОРА

През 1984 г. продължиха археологическите разкопки на некропола от късната бронзова епоха, източно от гр.Нова Загора. Работи се на север от централния сондаж. Достигна се дълбочина от 1,20 м. Секторът е силно разрушен от културен пласт на раннолатенско селище и боклучни ями. В центъра на сондажа се разкриха две погребения, извършени с трупополагане в свито положение – хокер. Разположени са в посока северозапад. Главите са обърнати на север. Второто погребение е разрушило част от първото и вероятно при копането са изхвърлили и гробните дарове на разрушеното погребение. При второто погребение се намериха две чаши, една от които – тип кантарос. Според намерените материали погребенията се отнасят към късния период на бронзовата епоха.

Р.Георгиева /София/

Селище от късната бронзова епоха
край с.Плазище, Кърджалийски окръг

Обектът се намира на около 1 км /по въздушна линия/ северно от селото и заема сравнително висок хълм, южната страна на който завършва с венец от скали, стръмно спускащи се надолу. Останките от селището се откриват по северната част на платото, което е малко и има почти равна повърхност.

Чрез заложени на различни места сондажни изкопи бяха проучени общо 114 $м^2$ площ. Дебелината на културния пласт е между 0,20 – 0,40 м. Архитектурни съоръжения не бяха открити. Намерена беше една добре запазена пещ в сондаж IV, глинени прешлени за вретено, каменни тесла и калъп, кремъчна стъргалка и много парчета от съдове, значителна част от които са богато орнаментирани с врязана и по-рядко – релефна украса.

С изключение на няколко фрагмента от ранната желязна епоха, всички находки се отнасят към късната бронзова епоха.

Р.Катинчаров, Р.Георгиева /София/
Б.Борисов /Нова Загора/

Разкопки на селищната могила до
с.Дядово, Сливенски окръг

През 1984 г. продължиха археологическите разкопки на селищната могила до с.Дядово. Разкопките се извършват от българо-холандско-японска археологическа експедиция.

Проучена беше окончателно ранновизантийската крепост, изградена върху най-високата част на могилата. Беше установено, че крепостта има почти правилна четириъгълна форма, с четири ъглови кули. Градежът е от ломени камъни, споявани с хоросан. В крепостта се е влизало през порта, разположена на източната стена, над която е изградена кула с две порти. През портата се е влизало в казарменно помещение. По средата на западната стена е изградена еднораменна стълба. Вътре в крепостта е изградено водохранилище. Въз основа на архитектурния тип на ъгловите кули и археологическите материали и монети крепостта се датира в края на V или в началото на VI в.

В западната половина на могилата, източно от крепостната стена се откри сравнително добре запазен пласт от ранна желязна епоха. Не са открити жилищни съоръжения. Намери се голямо количество фрагменти и някои цели глинени съдове.

В югозападната част на могилата се проучи тънък пласт от късния период на бронзовата епоха, силно разрушен. Не се разкриха жилищни съоръжения. Намериха се доста фрагменти от глинени съдове.

В северозападната част на могилата се разкри част от жилище, отнасящо се към средния период на бронзовата епоха. Разчистени са полуразрушена основа на пещ и урна с детско погребение.

В източната половина на могилата се установиха три строителни хоризонта от средния период на бронзовата епоха. Първи хоризонт е унищожен почти изцяло. Разкрити са отделни жилищни съоръжения: основи на пещи и петна трамбована глина от под на жилище.

На нивото на втори строителен хоризонт бяха разкрити останките на две жилища. Размерите и формите им не са установени. В жилищата бяха разчистени основи на пещи, глинени тежести за тъкачен стан, фрагментирани питоси и голямо количество фрагменти от глинени съдове.

В югоизточната част на могилата бе проучен трети строителен хоризонт. Установени бяха отделни жилищни съоръжения: основи на пещи, петна от трамбована глина от под на жилище и др.

Със започване проучването на бронзовата епоха се пристъпи кам същността на археологическите проучвания на селищната могила до с.Дядово. През 1985 г. разкопките ще продължат до окончателното проучване на пластта от ранножелязната епоха и продължаване проучването на бронзовата епоха.

Ал.Бонев /София/,
Г.Александров /Михайловград/

Разкопки на селището в м."Могилата" до с.Якимово, Михайловградски окръг

Местността "Могилата" се намира на левия бряг на р.Цибрица в северозападната част на Якимово-1. Възвишението има полегати склонове и е с размери 120 на 80 м. Издига се на височина 7 - 8 м. над нивото на околния терен.

Разкопките бяха проведени през м.юни 1984 г. в продължение на седем работни дни. Направихме пет сондажа в източната и централната част на селището. Въз основа на масовия, изключително керамичен материал установихме, че на това място е имало живот през няколко епохи: късна каменномедна, раннобронзова, късобронзова, ранножелязна, късножелязна и римска.

Интерес представлява откритото огнище с елипсовидна форма и размери 1,20. на 0,80 м., в средата на което беше поставен един киатос с висока елегантна дръжка. Това позволява огнището и евентуално съоръжението, към което то е принадлежало, да бъде датирано към края на бронзовата епоха. На около 3 м. северно от него открихме друго подобно, но силно разрушено.

Г.Тончева /София/

Разкопки на обекта САВА ЦОНЕВО

През 1984 г. от 10 май до 10 ноември се проведоха археологически разкопки на обекта Сава Цонево, намиращ се североизточно от с.Сава, Варненски окръг. Тук през 1982 и 1983 години се разкопава и изследва укрепено селище от късната бронзова епоха.

През 1984 г. се продължи работата по проучването на укрепителната система. Проследи се посоката на източната стена и се разкри външното лице на южната стена. Тези две стени и северната, която не е напълно разкрита обграждат пространството във форма на неправилен триъгълник. В това пространство са разположени в североизточния му ъгъл - "светилището"; на по-високата тераса - "Мавзолеят"; на изток от "Мавзолеят" край оградната стена - правоъгълни помещения, вероятно свързани с укрепителната система; пред "Мавзолеят" - входно правоъгълно помещение; от външната страна на източната стена пред северния вход - правоъгълно помещение или ъглова "кула", на 10 м.източно от нея малка средна "кула" - правоъгълно малко помещение на същото разстояние друго малко помещение, вероятно също "кула"; в западния край на терасата пред западния вход към укрепеното пространство бе открито малко правоъгълно помещение - западна "кула"; между "Мавзолеят" и западната кула бяха разкрити три малки жилищни помещения като в

помещение № 3 бе разкрито огнище в подковообразна форма и до него "жертвена площадка".

Върху третата най-висока част на терасата /сектор I/ бяха разкрити две жилищни постройки. Постройка № 1 - в югоизточната част на този сектор от разкопките в елипсовидна форма и постройка № 2 - в югозападната част на сектора в кръгла форма.

Д.Балабанин /Хасково/

Разкопки на селище от старожелязната епоха при с.Овчарово, Хасковски окръг

Интересните резултати на разкопките през 1978 г. наложиха подновяването на проучванията на халщатския обект в м."Орехчета". В продължение на близо 1 месец през юни и юли м.г. беше проучена площ от 320 $м^2$ разположена южно и югозападно от стария сондаж.

Продължителното обработване на местността е нарушило дълбоко културния пласт, който не е и много дълбок – достига до 0,55 м. Бяха намерени много голямо количество керамични фрагменти, но в по-голямата си част те са силно раздробени. Керамиката е от старожелязната епоха, с всички характерни белези за ранната й фаза. В най-долния слой на културния пласт, на нивото на неговото изчерпване се открива една по-особена керамика, която по структура е подобна на старожелязната, но повърхността й е размита, грапава, с червен или кафяв цвят.

Наред с керамичните фрагменти, на обекта бяха намерени и много отломъци от стенни мазилки, но също с малки размери. Попаднахме и на ъгъла на едно помещение очертано от 6 дупки от колове. Беше открита и част от основата на пещ.

При разкопките през 1984 година бяха намерени 10 съда, над 20 прешлени и тежести и 15 цели и фрагментирани идоли. Те представляват съвсем схематично представени човешки фигури с цилиндрични тела и загатнати крайници.

Успех на разкопките през 1984 година е откриването на 19 печата за нанасяне на печатана украса по керамиката. Осем от тях са с неизвестна до сега форма. Тяхното откриване, заедно с 7 печата открити тук през 1978 година доказват едно развито керамично производство в поселището.

Н.Гиздова /Пазарджик/,
Ив.Панайотов /София/

Разкопки на тракийската крепост в м."Алков камък" при с.Костандово, Пазарджишки окръг

През 1984 година продължиха разкопките в северния и южен сектор на крепостта.

В южния сектор бяха проучени 6 помещения, градени с ломени камъни на калов разтвор, които датират според откритите бронзови и железни предмети, керамични фрагменти и монети на Юлиян II Апостата (360-363), Теодосий (379-395) или Аркадий (383-408) и една късно римска монета от втората половина на IV в. от н.е., в IV и началото на I в.

Някои от зидовете на помещенията бяха унищожили културния пласт на ранната желязна епоха. В насипа се откриха фрагменти от глинени съдове, характерни за култура Цепина, разпространени през тази епоха в цялото Чепинско корито, парчета от мазилка и строителна керамика, 1 глинена цедка, глинена култова питка, глинен фолос, каменни брусчета, прешлени за вретена и др.

Разкрит бе южния крепостен зид, дебел 2,00 м., който в западната посока се свързва с голямата материкова скала.

В северния сектор продължи разкриването на останките на късно-античните керпичени постройки с питосите.

Открити бяха 2 зида един до друг с посока изток-запад и незначително количество фрагменти от тракийска и антична керамика.

Заложени бяха 6 сондажа, върху терасите западно от крепостта. В насипа им се откриха фрагменти от строителна и битова керамика, работена на ръка, някои от фрагментите украсени с врязана "цепинска" украса.

В заложените два сондажа на върха, източно от крепостта не откриха следи от културен пласт само в сондаж № 7.

В м."Нивище" на 3,00 км северно от гара Костандово и на 200 м. западно от шосето за гр.Септември, в заложения там сондаж се откриха фрагменти от строителна и битова керамика от типа "Цепина".

В м."Равно боричe", на 2,5 км. югоизточно от с.Костандово, се откри нов обект с аналогична тракийска керамика, на тази от обект "Алков камък".

Ив.Василчин /Варна/

Разкопки на тракийски некропол при с.Черна, Толбухински окръг

През 1984 година от територията на некропола е разкопана 7,900 $м^2$ площ, от източната страна на проучения през миналите години терен. Открити бяха 30 гроба от старожелязната епоха, извършени чрез трупоизгаряне. Кремацията е ставала на определено място в некропола, след което изгорелите кости са поставени в глинени урни с биконична, почти цилиндрична или форма на пресечен конус. В някои гробове за урни са използувани глинени купи, а в един случай е употребена по-голяма чаша с висока лентеста дръжка. Отгоре урните са покрити с разлати глинени съдове, край които понякога са поставени по една или няколко чаши или купи. Сред изгорелите кости най-често се откриват глинени прешлени за вретено, железни ножове, бронзови и костени предмети и др. Между глинените съдове преобладават изработените на ръка. Значително по-малко са съдовете изработени на грънчарско колело. В някои гробове са поставени направо в гробната яма, а пи по-голямата част около съдовете са натрупани различни по големина ломени камъни, които оформят малки могилки. Преобладават гробовете с по една урна, но има и с по две и няколко с по три погребални съда.

През настоящата кампания за пръв път в тази аст на некропола са открити три гроба от римската епоха. Те са извършени чрез трупополагане. Край двата скелета ма погребални дарове, а при третия инвентарът е ограбен ще в древността и костите са разбъркани. Сред тях са открити фрагментирани глинени съдове, част от стъклен балсамарий, еднофитилна глинена лампа и част от бронзова грива. Сред разпилените кости са открити и четири медни моети: една от имп.Максимин Дая (305-313) и три от имп.Лициний (308-324 г.).

Откритите през този сезон гробове с погребания си ритуал, инвентар и дарове свидетелствуват, че в некропола освен през старожелязната епоха са извършвани погребения и през късноантичната епоха. Това означава, че в района, след прекъсване на живота за няколко века, през късноантичната епоха отново възниква селище, чиито жители са погребани в територията на по-ранния тракийски некропол.

Д.Гергова /София/

Разкопки на "Камен рид" край
с.М.Поровец, Разградски окръг

През 1984 година проучванията на "Камен рид", определен като единственото известно засега селище от ранножелязната епоха, укрепено с каменна стена, продължиха във вътрешността му. В изследванията участвуваха Л.Виколова, Абсолвент от СУ "Климент Охридски", Д.Парушева и См.Ракова – аспирантки от Института по балканистика. Разкопана бе площ от 1250 м^2, на която стана възможно да се направят нови наблюдения относно планировката на селището и културата на неговите обитатели.

Бе установено наличието на два пласта – горен, хумусен, примесен с малко керамика, с дебелина 0,10-0,20 м. и долен, същински културен пласт с дебелина 0,10-0,30 м., обилно наситен с керамични фрагменти, късове мазилка, отделни предмети на бита, кости и др. Двата пласта са разделени от тънка ивица от дребни камъни. По-стабилни останки от жилища не бяха открити, освен малък фрагмент подова замазка и не много големи струпвания на мазилка в близост до стъпаловидни скални образования на няколко места. Разстоянието между двете незначителни струпвания на мазилки е около 10 м. Те както и значителните струпвания на керамика – фрагменти и почти цели съдове предполага съществуването на жилища в тази югоизточна част на селището. Не

са открити никакви други следи от колове или укрепващи жилищата съоръжения. На обекта се откриха три ями, вкопани в скалата, с диаметри 1,80-1,90 м. и дълбочина 0,30 – 0,40 м. Две от тях, вероятно стопански съдържат много фрагменти от съдове и кости, докато третата бе запълнена с рохкава пръст и в нея се откриха бронзови дребни накити и малка женска глинена фигурка в цял ръст, поради което може да се предположи, че ямата има култов характер.

Големите струпвания се състоят от съдове принадлежащи на три категории – груба керамика с пластична украса, фина керамика – чаши, паници, биконични урни и др. с черна или светлобежова лъскава повърхност и украса от врязани или щемпелувани мотиви, букели, канелюри и др. и фина червена керамика, украсена с вдлъбнати дребни и характерни орнаментални моти. Сред предметите на бита се откриват прешлени на вретено, върхове за стрели с пирамидно тяло или "скитски" тип, кремъчни стъргалки и др. Внимание заслужава малък глинен ритон с пластична украса под ръба.

Откритите материали сочат тесни връзки и паралели с редица обекти предимно от северотракийския ареал – Словакия /Красна хорка/, Румъния /Фериджиле и др./, Украйна /Ивано-Пусте/, а също и с югозападна Тракия и позволяват обектът да се датира към II период на ранножелязната епоха – IX-VI в.пр.н.е.

Проучванията досега поставят редица въпроси около същността на изследвания обект. Той е разположен непосредствено над култовото място Демир баба теке, където са открити материални синхронни на "Камен рид", на равно плато, под което има пещери, също с археологически материали. Въпреки че скалистият терен е труден за изграждане на жилища селището не само е обитавано, но се отличава с прекомерно голямата наситеност с керамичен материал и откриването дори на цели малки съдчета в скалните кухини. Каменната стена огражда площ от 47,5 м^2 на която няма открити градежи, съответствуващи на нейния градеж - т.е. от камък. Постройките са относително леки по конструкция. Поради това вероятно не можем да говорим за укрепено селище в традиционния смисъл на думата, а за обитаван обект с култов характер, където масивната каменна стена е имала не толкова отбранителен, колкото защитно-символичен характер. Бъдещите проучвания ще позволят да се доизяснят въпросите около характера на този твърде интересен от историческа гледна точка обект.

А.Балканска, с колектив

ПРОУЧВАНИЯ НА ДЕМИР БАБА ТЕКЕ

Работи се 25 трудодни през август, със средношколска бригада от Разград. Добрата организация даде възможност разкопките да се разгърнат в по-голям мащаб и обем в сравнение с предишния сезон. При труден терен, неравен и ограничен от съществуващите постройки, бе разкопана площ от около 275 м^2, на дълб. средно 1 м. Проучванията бяха съсредоточени във вътрешния двор на Текето - северната част и южната част, и във външното пространство - западно от двора на текето.

Открити бяха значителни строителни останки, чиито основи са заложени на различна дълбочина по отношение на съвременното ниво и принадлежат към различни строителни периоди.

1. Северната оградна стена на двора - при цялостното разкриване на основите се потвърди, че те включват останки от по-старо строителство. Нов момент в стратиграфията на обекта е, че това строителство попада върху по-стар горял културен пласт.

2. Стена с посока север-юг, открита през 1983 г. бе напълно разкопана. Запазена дълж. 6 м, ширина 1-1,5 м, тя е с каменен двулицев градеж на кален разтвор, запазена вис. на суперструкцията 0,50-0,80 м, височина на основите 0,30 м.

3. Новооткрита стена, успоредна на северната ограда. Дълж. на откритата част 10,5 м, като стената продължа-

ва на изток под съвременната постройка, ширина 1,5-2 м, запазена максимална обща височина 1 м. Също е с двулицев каменен градеж на кален разтвор.

В пространството включено между стената с посока север-юг и стената с посока запад-изток, под основите на първата стена и над основите на втората, от вътрешната ѝ страна, бяха открити на три места останки от разрушена глинена подова мазилка, чиято повърхност е изпечена и има червен цвят.

На същото ниво бяха открити силно разрушени останки от огнище, което представя черно хоризонтално петно, с изобилие от въглени и дебел слой пепел, около което се срещат дребни късове керамика.

Установено бе, че всички по-ранни от оградата на текето стени, са заложени върху по-стар от тях културен пласт, белязан от ясните следи на опожаряване.

4. В южната част на вътрешния двор на текето бяха открити останки от разрушена каменна стена на кал, с посока запад-изток. Тук на много малка дълбочина 0,20-0,40 м от повърхността, пръстта бе наситена с керамични отломки, най-вече дъна на паници, които намирахме поставени с дъното нагоре, от новожелязната епоха. Тук бе открита и една бронзова латенски тип тракийска фибула, един еленов рог и др. находки.

5. Извън текето, в пространството западно от него, бяха открити останки от основи на стени дебели до 1 м, които очертават част от дъга, разположена в близост до основите на монументалната стена, свързваща скалните отломъци. Изглежда, че всички те принадлежат към една строителна система.

При извършените разкопки бе открито голямо количество силно фрагментирана тракийска керамика, от желязната епоха, като значителен превес има керамиката от късножелезния период /IV-I в. пр.н.е./, както работена на ръка, така и работена на колело. Няколко фрагменти от амфори и от чернофирнисови съдове застъпват вносната гръцка керамика от елинистическата епоха.

М.Чичикова с колектив

РАЗКОПКИ НА МОГИЛНИЯ НЕКРОПОЛ КРАЙ с.СВЕЩАРИ, РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. разкопките на Гинина могила не бяха продължени, тъй като НИПК не успя да осъществи в предвидения срок проектирането и изпълнението на постоянната защитна сграда.

Разкопките се извършиха от 1 юли до средата на м.октомври съгласно изменения работен план от археологически екип в състав: М.Чичикова, гл.ръководител, Тотьо Иванов, зам.ръководител и сътрудниците Тотко Стоянов от Катедра археология при Софийски университет, Галена Радославова от ОИМ Разград, Даниела Агре и Анелия Божкова от АИМ.

1. Извършени бяха спасителни разкопки на малка могилка, намираща се в гората, западно от Свещарската /Мумджиларската/ могила, под ръководството на Тотко Стоянов. Открито бе погребение от старожелязната епоха, извършено чрез трупозаравяне в гроб, оформен с каменни плочи, върху които е била натрупана каменна могилка. Получените резултати са извънредно важни за попълване информацията за погребалните обичаи през старожелязната епоха в този район.

2. Направени бяха малки разчиствания на скалите, западно от големия могилен некропол и се откриха вдлъбнати кръгове с неясно предназначение. Ръководител – Д.Агре и А.Божкова.

3. Разкопани бяха три малки могилки – две в близост с Гинина могила и една северно от Петко Беновата могила, проучена преди години. Ръководители Т.Иванов и Г.Радославова. Две от могилките се оказаха празни, а в третата се откри малка клада с горели кости и две златни обеци завършващи с лъвски глави, които свидетелстват за хронологическа близост на погребението с гробницата от Гинина могила.

В началото на месец април по искане на НИПК бе направен малък тунелен сондаж в могилния насип от североизточната страна на Свещарската гробница, под ръководството на М.Чичикова и Т.Иванов. Достигна се североизточната стена и северния ъгъл на централната гробна камера. Стената е изградена от големи, хубаво одялани каменни блокове с добре оформени лица. Не бяха установени допълнителни помещения и зидове край гробницата, с което се потвърди становището, че не могат да се очакват промени в досега установения план на гробницата. Уточнена бе дебелината на стената, която заедно с блоковете с релефите е дебела 93 см.

Освен това по указание на гл.ръководител на разкопките преди поставяне на желязното скеле в централната гробна камера бяха направени чернобели и цветни заснемания с инфрачервени лъчи и снимки от ултравиолетова луминисценция, макро и микрозаснемания на детайли и др. През м.май бяха направени и термовизионни наблюдения и заснемания с термовизионна камера. Документацията бе направена от Михаил Енев от ВИИЗ и художник-реставратора Красимир Кръстев.

През 1985 г. разкопките ще бъдат съсредоточени върху свалянето на могилния насип върху гробницата, за да се разкрие в срок паметника и се подготвят условия за издигането на защитна сграда.

Д.Гергова /София/,
Лам Ми Зунг /Виетнам/

ТРАКИЙСКА КРЕПОСТ В М.МАРЕНА ПРИ с.МАРИКОСТИНОВО, БЛАГОЕВГРАДСКИ ОКРЪГ

Проведените в ограничен мащаб разкопки имаха задачата да изяснят хронологията на обекта и неговия характер, както и целесъобразността от евентуалното разширяване на проучванията. Разширен бе изкоп I и заложен малък сондаж в СИ край на възвишението. Проучената площ от 350 м^2 обхваща част от най-високите участъци на крепостта.

Напластяванията варират от 0,20 до 1,00 м. Бяха констатирани два културни пласта, ясно разграничени от открит на дълбочина 0,60-0,70 м голям фрагмент от подова запазка. Откритите в непосредствена близост до нея две дупки от дървени стълбове, както и голямото струпване на ломени камъни над нея /считани първоначално за част от укрепителното съоръжение/ предполагат съществуването на солидна постройка в тази част на крепостта. На нивото на замазката бяха открити 4 цели и няколко фрагментирани съда, а между камъните от струпването фрагменти от питоси.

Северозападно от пространството на постройката бе открит участък, покрит с речни камъни с размери 2 х 3 м. Ясно личащата крепостна стена не бе проучена поради ограничените мащаби на разкопките.

На обекта се откри голямо количество керамика, принадлежаща на три групи: груба - питоси, сферични и с други форми съдове, украсени или без украса /в три варианта/; фина - сивочерна или светлокафява, с излъскана повърхност, представена от кани с косо устие и високи дръжки, паници на столче, кантароси с две дръжки, украса врязана геометрична, инкрустирана с бяла или жълта боя и тънкостенна - червена с неясни форми, малко на брой.

Керамиката принадлежи на типове характерни за Македония, известни от обектите Вардаровка, Кастанас, Асирос и др., но освен нея се откриват и нови, непознати засега форми. Тя се отнася към края на бронзовата и началото на ранножелязната епоха.

Досегашните проучвания по долината на Средна Струма сочат, че през времето, на което принадлежи и проучваната крепост районът е най-слабо заселен в сравнение с по-ранните и по-късните епохи, а селищата са разположени предимно в планинските части, за разлика от южните дялове, където съществуват селищни могили. Селището при Марикостиново е едно от само трите известни досега селища по Средна и Горна Струма, разположени в долината, на естествено укрепени места и с изградена укрепителна система, и очевидно е играло важна стратегическа роля в историческата действителност на тракийските племена през тази динамична епоха. Поради това неговото проучване ще бъде значителен принос в изясняването на процесите на единното историческо развитие на Югозападните тракийски земи.

Ал.Бонев /София/,
Г.Александров /Михайловград/

РАЗКОПКИ НА КУЛТОВИЯ КОМПЛЕКС В м.БАГАЧИНА КРАЙ с.СТАЛИЙСКА МАХАЛА, МИХАЙЛОВГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. проучихме североизточната част на хълма на площ от 400 м^2. Разкрихме общо 20 ями с цилиндрична и куполовидна форма. Размерите им варират от 0,80 до 1,60 – 2,20 м дълбочина, а средният диаметър в горната част е от 0,60 до 1,20 м и в долната от 1,60 до 2,20 м. В повечето от ямите на различни дълбочини открихме следи от импровизирани огнища. Ямите са вкопани в стерилна пръст, като в повечето случаи са разрушили пласта на съществувалото тук селище от каменномедната епоха. Основният материал е керамичен, а по-малко метални предмети от бронз и желязо. Керамиката принадлежи към няколко епохи: раннобронзова, късно-бронзова, ранножелязна, късножелязна /VI–II в.пр.н.е./ и римска. Най-наситен е пласта от периода VI–II в.пр.н.е., а след него този от къснобронзовата и ранножелязната епоха, както и от римската, към която се датира една напълно запазена бронзова дълговидна фибула, и позлатени бронзова патера и цедка, открити в яма № 11. Патерата има релефен латински надпис върху дръжката.

От досегашните резултати на разкопките може да се предположи, че вероятно в местността Багачина е съществувал култов комплекс – светилище /?/, който е функционирал през един продължителен период от време. Най-интензивното му развитие е през периода VI – II в.пр.н.е.

Г.Китов /София/
Н.Павлов /Ловеч/

ТРАКИЙСКИ МОГИЛИ КРАЙ ДОЙРЕНЦИ И СМОЧАН В ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

Предмет на проучванията бяха 3 надгробни могили край Дойренци и 1 до Смочан. Погребенията в тях са извършени по сходни обичаи и общо взето в едно и също време – III – I в. пр.н.е.

Една от могилите край Дойренци е била ограбена още в древността /I в. от н.е./ посредством огромен изкоп. Друга е силно изтрита от обработката на почвата. И в двете бяха открити остатъци от погребални клади с незначителни количества късове от метални и глинени предмети и фрагменти от плетени железни ризници. Под насипа на първата могила са проучени 27 ритуални ями с материали от края на бронзовата до началото на късножелязната епоха. Погребалният комплекс на третата могила е запазен изцяло и се състои от една пръстеновидна клада, яма в средата, голяма каменна плоча в периферията и две малки кръгли огнища вън от границите на кладата. Тялото на погребания е разчленено на 4 и поставено на различни места под кладата, върху периферията й и в централната яма. Подобно на човешкото тяло голямо количество сребърни съдове и фалери, някои от които с човешка, животинска, растителна и геометрична украса и позлата, са начупени или нарязани с ножица и нахвърляни в централната яма. Върху тях е разположен пласт от предмети на въоръжението – плетена желязна ризница, 2 меча, 4 върха на копия, 6 юзди, умбо от щит, скиптър, токи, апликации и др. Украсата върху някои от предметите е непозната от досега известните произведения на тракийското изкуство.

Могилата край Смочан е натрупана в продължителен период от време и е получена от последователното сливане на множество по-малки могилки с донасипвания. В проучената около една десета от насипа са открити 4 гроба. Найранният е подобен на тези от Дойренци и съдържа като гробен инвентар плетена железна ризница захваната подобно на наметало за един натрошен сега железен шлем, голям меч в ножница, две мехайри, връх на копие, умбо от щит, великолепно запазени шпори, сребърни и бронзови апликации и накити, две огледала и др. Вероятно в гроба са изгорени телата на мъж и жена. Останалите три гроба са от римската епоха и между множеството глинени съдове в тях внимание заслужават два с печати, върху които се чете "АЛБАНИ" и "СЕКУНД/И/".

В повърхностните пластове на една от могилите край Дойренци беше проучен некропол от XI - XII в. с 55 християнски гроба и сравнително разнообразен инвентар от сребърни и бронзови накити и над 20 корубести монети.

Н.Теодосиев /София/
Н.Павлов /Ловеч/

РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКА НАДГРОБНА МОГИЛА КРАЙ с.КАЗАЧЕВО, ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

През есента на 1984 г. бяха проведени спасителни разкопки на тракийска надгробна могила, намираща се на 1,5 северно от с.Казачево, Ловешки окръг.

При изкопни работи през 1983 г. е било разрушено централното гробно съоръжение като някои от материалите са били предадени в музея: бронзова цедка, чиято дръжка завършва с шия и глава на лебед, фрагменти от бронзова кана, по тялото на която има вертикални канелюри, два железни върха на копия и фрагменти от вносна червенофигурна керамика.

При разкопките бяха разкрити две огнища с множество фрагменти от местна тракийска керамика работена на колело и ръка. Открити бяха и животински кости.

Материалите се датират от края на V и началото на IV в. пр.н.е.

В.Найденова /София/,
Т.Тотевски /Троян/

ТРАКИЙСКИ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ДО С.ДЪЛБОК ДОЛ, ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

През 1984 г. бяха продължени спасителните разкопки на останалите могили, с номера 2 и 3, от некропола в местността "Царева могила" разположена югоизточно от селото по посока на римската станция Состра.

Могила номер 2, наречена от местното население "Малка Царева могила" бе с диаметър 24,00/27,00 м и височина 3, 00 м. Насипът ѝ беше засегнат от път, а на върха ѝ до преди няколко години е имало голям иманярски изкоп. Могила номер 3 е била разрушена през 60-те години при селскостопанска работа. Запазената част от насипа бе с височина 1,00 м и диаметър 12,00 м. След разкопаването на могила номер 2 и правенето на сондажи на дълбочина до 1,00 м в здравия терен на двете половини беше установено, че погребение не е било извършено. Констатирано бе, че първоначално са били издигнати пет малки могилки, които са станали основа за големия могилен насип. В самия насип бе намерено голямо количество фрагментирана керамика, работена на ръка и колело, предмети от глина, бронз, стъкло и камък.

В могила номер 3, до каменно струпване в южната половина, бе разкопан силно разрушен гроб с частично запазен скелет, около който бяха открити части от желязно острие, бронзови обици и синьо стъклено мънисто.

Въз основа на археологичния материал можем да отнесем издигането на двете могили към времето на късната желязна епоха.

По времето на разкопките бе възстановен насипа на могила номер 1, проучена през 1983 г.

Г.Атанасов /Шумен/

ТРАКИЙСКА ГРОБНИЦА В ЗЕМЛИЩЕТО НА ГР.ВЪРБИЦА, ШУМЕНСКО

На 3 км северно от гр.Върбица, по течението на р.Камчия се намира некропол от 5 могили. Едната е висока 8,8 м, има диаметър 45 м и е обрасла с дървета и храсти. Останалите се обработват и почти са изравнени с околния терен.

През есента на 1983 г. иманяри попаднали на гробнично съоръжение във високата могила. Своевременно се проведоха спасителни разкопки.

След почистване на пространството пред гробницата и вътрешността се оказа, че тя е разположена в източната част на могилата с вход ориентиран на изток.

Гробницата е изработена от дялани каменни блокове без спойка, на места съединени със железни скоби. Пред гробната камера има предверие с размери: север-юг 1,10 м, изток-запад, 0,75 м, височина 2,48 м. Камерата има размери: север-юг 1,90 м, изток-запад 2,00 м, височина 2,58 м. Покритията на предверието и камерата са с трапецовидни фалшиви сводове. От предверието отстъпват две крила на север и юг. Те оформят фасадата на съоръжението, която е изработена от добре изградени блокове и е пластично решена.

Най-близки аналогии са Ветрен, Татарево и Янково, могила № 3.

От анализа на разкопания материал се очертава вероятна датировка края на V и началото на IV в.

Г.Гинев /Търговище/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНИ МОГИЛИ ПРИ с.ПАЙДУШКО, ТЪРГОВИШКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължи проучването на могила № 1 при с.Пайдушко, Търговишки окръг. Разкопките ръководи Георги Гинев от ОИМ, Търговище.

Разкопана бе цялата южна половина на могилата. Откриха се три обредни огнища. В едното от тях са поставени керамични съдове, стъклени мониста от огърлица, златна обица и др. Находките са от 3 в.пр.н.е. В другите две огнища са намерени само обгорени дребни животински кости.

Разкопана бе и могила № 2, която е с малки размери. В нея не бяха открити погребения и обредни огнища.

Направен бе сондаж на също така малката по размери могила № 3. Установено бе, че могилата е ограбвана от иманяри. Има следи от разбито погребение.

Д.Агре /София/

ТРАКИЙСКА МОГИЛА В ЗЕМЛИЩЕТО НА СЕЛО СКРАВЕНА, СОФИЙСКИ ОКРЪГ

Предмет на проучване през сезона беше една надгробна могила от некропола разположен в землището на С.Скравена. Могилата е била използувана дълго време за некропол през Средновековието в периода X-XIV в. Открити бяха над 60 християнски погребения. Мъртвите са полагани в земята без ковчег, с изключение на две погребения. Гробовете са ориентирани винаги в посока изток-запад с глава на запад. Ръцете са свити в лактите, а пръстите сключени едни в други. Инвентарът им е разнообразен. Открити бяха различни типове обици, пръстени, гривни, токи, изработени от сребро или мед, а някои от накитите са потапяни в златна баня. Почти при всички мъжки погребения бяха открити медни монети на цар Иван Шишман и Иван-Асен II. В насипа на могилата бяха открити също така късноантични и византийски медни монети.

В СЗ част на могилата бе разкрито вторично погребение от късноантичната епоха III-IV в. То е извършено чрез трупоизгаряне извън пределите на могилата. Част от горелите кости са събрани и поставени в примитивен каменен гроб. Погребалният инвентар се състои от прецизно изработена златна огърлица с полускъпоценни камъни, златен пръстен и гема и стъклен лакримарий. В близост е открита част от изящна бронзова фибула със спирален орнамент върху плочката.

В центъра на могилата под каменна могилка с размери 5 х 6,7 м бе разчистено конско погребение и погребение на мъж. Конският скелет е силно разрушен. В челюстите на коня бе открита юзда изработена от два метала бронз и желязо, а върху скелета на погребания мъж много добре е запазена масивна сребърна фибула "Тракийски" тип. Както фибулата, така и юздата са от тип засвидетелствуван в Тракия и датират от V и началото на IV в. пр.н.е.

Могилата край Скравена е натрупана в продължителен период от време, това натрупване е продължило и през Средновековието.

Наблюденията направени по време на разкопките, а също така и откритите находки ни позволяват да твърдим, че този край е бил интензивно населяван още от I-то хилядолетие пр.н.е. Тук е имало живот и през античността и цялото Средновековие.

Проучванията върху могилата ще продължат през следващия сезон.

Н.Гиздова /Пазарджик/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА ТРАКИЙСКИЯ МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ПРИ с.АКАНДЖИЕВО, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължиха спасителните разкопки на тракийския могилен некропол при с.Аканджиево.

Разкопани бяха останалите четири могили на некропола.

В една от най-големите могили / № 12/, висока 3,50 м с диаметър в основата 28,00 м, в западната половина и отчасти центъра, бе открит централният гроб. Погребението то бе извършено чрез трупоизгаряне в самата могила. Кладата е на нивото на терена, върху площадка, изградена от дребни камъчета и измазана с глина, дебелина 0,30 м. Върху огнището с размери изток-запад 11,00 м и север-юг 7,50 м бяха нахвърлени гробните дарове, предимно керамика и върху тях натрупана могилата. От фрагментираните 14 съда в огнището бяха възстановени 8. Откритата керамика в могилата е тракийска, работена на ръка или грънчарско колело. Някои от фрагментите са с излъскана повърхност и високи столчета на дъното, други са от типа на грубата тракийска керамика, с украса от релефни ленти с нарези или прищипнати с пръсти и езически дръжки.

В периферията на огнището, в източната му част са били хвърлени бронзови предмети или части от такива: игли, фибули, гривни и др., както и кости от животни.

В могилата бяха открити 37 вторични погребения, извършени чрез трупозаравяне. Погребаните са били положени по гръб, направо на естествения терен, в ковчег или в гроб граден с керемиди, в повечето случаи с посока запад-изток, с ръце спуснати на край тялото или скръстени на корема. Само в един от гробовете имаше гробен инвентар - една сребърна обица.

В две от могилите № 16 и 17, централните погребения бяха извършени чрез трупополагане. Двете могили бяха почти сляти.

Погребението на могила № 16 се откри в центъра й оградено с каменен пръстен от дребни и по-едри камъни. Погребаният е бил положен по гръб, ориентиран изток-запад, с ръце на корема.

В периферията на могилата, в юго-източната й част бяха открити 4 вторични погребения и 1 в западната й част с гробен инвентар - една медна обица.

Централното погребение на могила № 17 бе открито в западната й половина, под натрупани големи камъни. И то е било извършено чрез трупополагане, с посока юго-изток, северо-запад. Погребаният е положен по гръб върху площадка от дребни камъни. Между краката му е била поставена една сребърна монета от първите две десетилетия на V в. пр.н.е.

В източната част на могилата бяха открити 13 вторични погребения, извършени чрез трупозаравяне, ориентирани запад-изток, с ръце скръстени на корема или пуснати край тялото. Някои от гробовете са оградени с камъни. Само в един от тях се откри една бронзова апликация.

В четвъртата могила № 18 се откриха само 3 вторични погребения, извършени чрез трупозаравяне, две от които разрушени.

Намереният гробен инвентар и монета ни дават основание да отнесем некропола и потвърдим миналогодишната ни датировка – към V – IV в. пр.н.е., а вторичните погребения към късно античната епоха.

Чапъров /Смолян/

ПРОУЧВАНИЯ И РАЗКОПКИ В МАДЖАРОВСКА СЕЛИЩНА СИСТЕМА

През 1984 г. бяха документирани общо 15 археологически обекта: в с.Бориславци – селищна могила и тракийско селище, в с.Горно поле – три тракийски селища, три светилища, могилен некропол, карапана, скални некрополи с 44 погребални ниши, в с.Тополово – укрепление с двойна крепостна стена и в гр.Маджарово – тракийско селище, две пещери оброчища в близост до 32 погребални скални ниши.

Продължиха и археологическите проучвания на могила № 1.

С помощта на геофизика Илиан Катевски се установиха местата на металните скоби в каменните блокове на погребалната камера. Все още не е решен окончателно въпросът дали коридорът е бил открит или покрит.

В VII–VIII квадрат се попадна на зид, за който се предполага, че е на коридор от III строителен период.

Важни резултати се получиха за историята на погребалното съоръжение.

1. Погребения в I квадрат от коридора.

На равнището на пода от трамбована глина под нивото на прага за погребалната камера в пласт от пепел, въглени и изгнили вещества се попадна на много златни нишки и парчета от златна тъкан. Под това погребение се откри по-ранен под от трамбована глина, а под него друго по-ранно погребение пак в пласт от въглени, части златотъкана тъкан.

2. Погребение в III квадрат.

При разширение на сектора в III квадрат, върху разрушения зид на коридора и източно от него се откриха ломени камъни. Под тях в пласт от пепел се намериха златна тъкан, различни копчета и листенца от злато.

3. При работа върху погребението открито през миналия сезон в VI – VIII квадрат заедно със златните копчета и листенца се откриха части от втулка на копие, връх от стрела и част от железен меч.

4. В IX – X квадрат също се откриха малки златни копчета и нишки сред пепел и въглени.

5. В IV квадрат върху разрушения източен зид на коридора, в пепел и въглени се намериха 8 големи зъба наверно от кон и друго петно от пепел и кости.

Новооткритите погребения свидетелствуват, че могилата е била използвана дълго време след построяването на гробницата. Много важно откритие представляват останките от тъкан и плетки от златни нишки.

Откритите селища, крепости, скални гробници и скални гробници и скални ниши дават основание да се предполага, че този богат природен район е бил важен икономически, политически и културен център на траките, обитавали тази част на Родопите.

анева /Созопол/

Тракийска надгробна могила при н."Колокита" край Созопол

Разкопките на тракийската надгробна могила са ючително важни за проучване бита и културата на тра- те, живеещи по Черноморското крайбрежие през предримс- та епоха. Те хвърлят безспорно нова светлина относно ази тракийска върхушка, която независимо от елинизация- а си е запазила през цялата предримска епоха /а дори и късно/ погребалните обичаи и ритуали на прадедите си.

В могилата са открити две погребални съоръ- ния: централен каменен гроб /кенотаф/ и каменна гроб- ца от саркофаговиден тип, разположен в периферията ѝ.

Кенотафът е изграден в центъра на могилата от обработени камъни със спойка от кал, като за надлъжна тена е използван сектор от вътрешния централен каменен ръстен. Намерените останки от изгнило дърво дават основа- ие да се допусне наличие на евентуално дървено покритие и дървен сандък.

Саркофагът е разположен в периферията на мо- лата. Състои се от масивни каменни блокове с две пок- ни плочи. При него се установи специално място, отре- но за жертвени дарове – нещо като жертвена площадка. В го се откри голям червенофигурен лекит със златен варак, около първата половина на IV в.пр.н.е., две бронзови стригили и два бронзови пръстена, единият от които с гема.

Установеното в могилата голямо количество амфори е факт с огромно значение. При това поразява не само многобройността на амфорите, но и разнообразието им по тип и центрове на производство /Тасос, Хиос, Хераклея Понтийска/.

Още по-интересно е точното подреждане на амфорите в пръстени, поставянето им на определени места и ориентирането им в особена посока във всеки отделен сектор. Това говори, че в подреждането на амфорните кръгове са спазвани някакви принципи, при твърде стриктро прилаган определен план. Не може да се говори за някаква случайност. Тази планировка при подреждането е свързана може би с някои специфични регионални погребални ритуали и обряди, незасвидетелствувани досега в Тракия.

Ст.Дамянов /София/,
П.Балабанов /Бургас/

Спасителни разкопки в местността "Костадин чешма" край с.Дебелт, Бургаски окръг

Основната цел на кампанията бе довършването на проучването на културните пластове в сектори А-I, А-II, Б-I и Б-II, които попадат в района на гара "Метал" към строежа на СМК. Разкопките продължиха от 4 юли до 15 декември 1984 г.

В резултат на разкопките бе потвърдена сложната стратиграфия на обекта. Тя е не само вертикална, но и хоризонтална, което допълнително затруднява проучванията.

Непосредствено над основната пръст бяха документирани останки от боклучни ями, огнища и отделни струпвания на камъни, в които бяха открити фрагменти от съдове и други материали от бронзовата епоха.

В западната половина на сектор А-I бе разкрит комплекс от тракийски ритуални ями от VII-VI в.пр.н.е. В тях бяха документирани следи от различни обреди. Сред намерените материали представляват интерес находките на архаичната импортна керамика, синхронни тракийски съдове, работени на ръка и на колело, дребни метални изделия, битови предмети.

В сектори А-I и Б-II бяха проучени основите на три склада за импортна керамика от първата половина на IV в.пр.н.е. В два от тях бяха намерени монети на Котис I и Филип II, а също на градовете Енос, Тракийски Херсонес и Аполония Понтика. От складовете произхождат фрагментите на стотици амфори – главно от Хераклея Понтика, остров Тасос и остров Родос. Намерени мяха и над двеста амфорни печата. Многобройни са също така фрагментите от кратери, скифоси, килики и други съдове с чернофирнисова украса. От складовете произхождат и фрагменти на тракийски съдове и битови предмети.

В отделни квадрати на сектор А-I бяха документирани изолирани находки от първите векове на нашата ера: едно погребение без инвентар, извършено направо в земята и заградено с керамиди, а също така една площадка от ломени камъни.

В източната част на сектор А-II започна проучването на некропол от VI – VII м.

В най-горните пластове на проучваната площ бяха документирани останките на средновековната митница от VIII в.

Поради големият обем на работата проучваният участък не можа да бъде разкопан напълно.

Л.Слокоска, Л.Стайкова, Ст.Чохаджиев
и В.Илинкина /Кюстендил/

РАЗКОПКИ В ПАУТАЛИЯ

През 1984 г. бяха проведени спасителни разкопки на обект "Универсална книжарница" попадащ в югоизточния ъгъл на укрепената площ на Пауталия. На площ от 1100 кв.м. бяха регистрирани паметници от римската, късноантичната и ранновизантийската епоха, българското средновековие и османската епоха.

I. Античен културен пласт. Градска крепостна стена /Л.Русева – Слокоска – София/.

Разкрити са 23 м от куртината на източната крепостна стена. Проучена е една правоъгълна кула, издадена изцяло пред куртината. Принадлежи към третия строителен период, датиращ в последната четвърт на IV в. и свързван със строителната дейност на Валентиниан и Валенс /Л.Слокоска/.

Архитектурен комплекс от римската и ранновизантийска епоха е антична улица.

Проучена е антична улица с бордюри и зидан канал за нечисти води на дължина 15 м. Ориентирана е в посока североизток-югозапад. Ширината на транспортното платно в южната част е 3,20 м, а в северната – 4,80 м. Застлано е с каменни плочи с неправилна форма. От двете страни на улицата се намират части от инсули. Източната разкрива помещения с верижен план, успоредни на улицата и крепостната стена, с редица преустройства, отнасящи се към II – началото на VI в.

В северна посока се очертава плана на сграда с ексерда, ориентирана югозапад-североизток. Западният строителен блок се състои от два реда помещения с верижен план от римската и ранновизантийската епоха. Едно от помещенията има полихромна подова мозайка на площ 30 кв.м., а съседното е снабдено с хипокауст /Л.Стайкова, Ст.Чохаджиев/.

II. Средновековен културен пласт. Османският период се документира с останки от жилища, изградени от речни волутъци и ломени камъни, споени с кал. Според откритите материали се установява, че тази част на града е обитавана от средата на XVI в. Животинските кости, сред които има и бивни, показват, че тази част на града е обитавана от българско население.

Преобдават материалите от IX-X в. но се откриват и единични находки от периода на византийското владичество. Липсват материали от Второто българско царство /В.Илинкина/.

Кунка Григорова /София/

ПРОУЧВАНИЯ НА ТЕРЕНА НА ЦЕНТРАЛНАТА МЕТРОСТАНЦИЯ № 7 В СОФИЯ

Археологическите проучвания през 1984 г. се ограничават от север от границата очертаваща запазената около паметника на В.И.Ленин площадка, от юг - линията на новострояващата се сграда на Българска външнотърговска банка, на запад - кръстовището на декуманус Найсус и кардо Алмус и на изток - рампата за подход на транспорт.

В центъра на разкопания участък попада изцяло трасето на един декуманус успореден на декуманус максимум. Поради съвпадането му със старата улица Нишка с посока към античния Ниш бе наречен декуманус Найсус. Той се е пресичал с едно кардо. Поради съвпадението му с посоката на ул.Ломска, то е наречено кардо Алмус. Декуманус Найсус е разкрит на протежение 50 м. източно от кръстовището с кардо Алмус. Ширината на улицата в този участък е 9 метра. Но в късната античност тази ширина е намалена при кръстовището с изграждането на помещения от сгради върху част от платното. Настилката от каменни плочи е най-добре запазена над централния канал. Бордюрни камъни се откриват *in situ* от двете страни на улицата. В отделни участъци са запазени части от градски водопроводи, от глинени и оловни тръби на различни нива, подменяни и преустройвани, които показват една отлична канализационна система и нейното продължително използване.

През късната античност върху най-източната част на декумануса е изградена сграда с няколко помещения с добре запазена подова тухлена настилка. Подът на едно помещение е бил застлан с полихромна мозайка, понастоящем напълно разрушена.

От кардо Алиус са проучени 17 м. Ширината на улицата е 5,70 м. Това е първото напълно запазено кръстовище на две сердикийски улици. От настилката на кардото е запазена осовата линия. Проучена е част от канала.

Инсулата, ограничена от декуманус Найсус от север и кардо Алиус от запад е застроена с голяма сграда, от която са запазени три помещения с входове към делумануса. Към юг е запазен каменен праг и добре съхранена настилка от каменни плочи. От северната сграда извежда канал, който се влива в канала на декумануса.

Инсулата, ограничена от декуманус Найсус от юг и кардо Алиус от запад е заета от голяма сграда, от която са проучени изцяло няколко помещения. Многобройните поправки и преправки, допълнителни преграждания ни дават основания да допуснем, че сградата е имала дълго съществуване. Открити бяха многобройни камъчета от разрушена мозайка от късноантичната епоха. Може да се предполага, че това е била обществена сграда с богата вътрешна украса, разположена в непосредствена близост до форума.

АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

АНТИЧНИ ГРАДОВЕ

Е.Кесякова /Пловдив/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В ПЛОВДИВ

През 1984 г. се проведоха спасителни археологически разкопки на четири сектора от античния Филипопол:

ФОРУМ

Археологическите проучвания на форума на Филипопол през отчетната година обхващат площите на северната част на ереата със североизточния ъгъл на стилобата, амбулацието с пет от магазините, оформящи източната страна на форума, а така също кръстовището на кардото, минаващо от източната страна на магазините и декумана, минаващ от южната страна на "резиденцията".

В резултат нанаправените археологически проучвания се констатираха три основни строителни периода в изграждането и оформлението на форумния комплекс. Първият строителен период се отнася в предримската епоха. Окончателното загиване на форума като комплекс е в средата на V в.н.е.

Сграда източно от форума.

Проучиха се около 1000 кв.м. от застрояването на инсулата, заключена между декумана, минаващ от южната страна на "резиденцията" /проучена през миналата кампания/ и кардото, минаващо от източната страна на магазините на форума. Разкри се допълнително още 30 м от настилката на декумана, като се установи и връзката му с кардото. Градежите в инсулата са разнородни, а културните напластявания – многослойни. Изясни се плана на две сгради, в които се проследват няколко строителни периода. Най-ранните застроявания в инсулата се характеризират с градежи от речен камък на кал и се отнасят в предримската епоха. Най-късните градежи са от ломен камък на кал и според находките /керамика и монети/ се отнасят към XI–XII в. Най-монументална е сградата от римската епоха /I–III в.н.е./.

БАЗИЛИКА

През отчетния период се разкри напълно южния кораб на базиликата и южната половина на следния кораб с апсидата. Базиликата е трикорабна, едноапсидна, изключително мащабна по размери. В средния кораб се установиха вторични градежи. Южния и среден кораб са покрити с многоцветни мозайки, показващи богатство от мотиви, фигурални изображения и сюжети.

Продължи проучването и на средновековния некропол лежащ върху мозайката на централния кораб на базиликата. Разкриха се допълнително още 68 погребения и с това общият им брой достигна 96. Всички погребения са извършени по един и същи начин; с ръце скръстени на корема. Погребалния инвентар датира некропола от VI до XII в.

Новаразкритата базилика се явява най-голямата по обем базиликална сграда от IV–VI в. разкрита досега в българските земи с изключително богато вътрешно архитектурно оформление.

Бул."Л.Димитрова", бл.21 – магазини.

През отчетния период започнаха проучванията на инсулата, лежаща на запад от проучените през 1980–1983 г.

инсули № 1 и 2.

Проучи се площ от 700 кв.м. Попадна се на декуман с част от застрояването на северната му страна. В градежа на зидовете и плана на сградата се разграничиха четири строителни периода, които свидетелствуват за непрекъснатия живот в тази площ от I – VI в.

З.Каров /Пловдив/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ ПРИ РЕКОНСТРУКЦИЯТА НА бул."Г.ДИМИТРОВ" ПОДЛЕЗ "АРХЕОЛОГИЧЕСКИ" - ПЛОВДИВ

През 1984 г. с разширяване на строителното петно на подлеза, проучванията продължиха в източната и западнопосока.

В жилищна сграда северозападно от кръстовището бяха проучени две помещения с вход от към декумана. Застрояването е от II - VI в. и бележи четири строителни периода с надстрояване на зидове и повдигане на подовите нива.

Сондажите под плочестата настилка на декумана обогатиха и представите ни за водоснабдяването и канализацията на жилищните сгради в изследвания сектор. На 50,20 м. източно от кръстовището попаднахме на кардо, достигащо до южната фасада на къщата с мозайките. Заложения сондаж в дълбочина до 1,50 м под плочестата настилка на декумана, западно от новооткритото кардо даде интересни резултати. Материалите от затворения комплекс датират полагането на плочестата настилка на декумана от средата на III в. до първата четвърт на IV в., върху по-старо улично трасе, снабдено с канал, застлан с грайсови плочи.

Продължи проучването на перистилната жилищна сграда. В източна посока тя завършва в апсида. Разкрити са едно голямо и три малки помещения. Голямото помещение, което е отворено към апсидата и малкото, на север от него, са с мо-

заечни подове, датирани в първата половина на V в. В голямо помещение се обособяват няколко правоъгълника, изпълнени с геометрични фигури. Мозайката от малкото помещение има квадратен медалион с ваза на фона на засичащи се окръжности с бордюр от лозов повлек, а мозайката в апсидата е изцяло разрушена. Запазените петна не дават представа за орнаментацията. Сградата е разрушена в края на VI в. Открити са и зидове и материали от X-XII в.

Л.Ботушарова /Пловдив/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ГЛАВНИЯ ВХОД НА ТЕАТЪРА НА ФИЛИПОПОЛ

През 1984 г. разкопките се съсредоточиха пред засводения проход извън театрона. Откри се вход, който е конструктивно свързан със западната страница на прохода и принадлежи на оформлението на външния излаз на главния вход на театъра. Останките се разчистиха до 2,70 м дълбочина. До това равнище площта се оказа прорязана от варница и от изоставени съвременни подземни съоръжения. Сред керамичния материал има единични фрагменти от средновековни глинени съдове: със златисто покритие и декорация с червена боя /XI-XII в./, от бяла глина с гласура и двуцветна украса /XI-XII в./ и от типа на ангобираните с украса от врязана линия /IX-X в./.

К.Маджаров, М.Маджаров, И.Йовчев /Хисар/

РАЗКОПКИ В ДИОКЛЕЦИАНОПОЛ

През 1984 г. в отсечката между кули 23 и 24 бе разкрита голяма късноантична сграда, долепена до вътрешното лице на източната крепостна стена. Тя е дълга 60 м и широка 14 м. Градена е в техника *opus mixtum* с четириредови тухлени пояси. Хоросанът е примесен със счукани тухли. Сградата се състои от 16 помещения, разположени в два реда успоредно на крепостната стена. На запад тя завършва с колонада. Широки врати, разположени в надлъжните и напречните зидове са давали възможност да се влиза от едно в друго помещение. В северната част на сградата беше открита зидана стълба, конструктивно свързана с постройката и долепена до куртината. Тя е поместена в масивен пилон с правоъгълна основа с размери: дължина 5,10 м и ширина 3,75 м. Стълбището е четирираменно. Аналогична форма има стълбата, поместена в западния пилон на южната порта "Камилите". Стълбата е била използувана за изкачване на крепостната платформа в този сектор.

Стратиграфските наблюдения по време на разкопките установиха два културни пласта - от IV-V в. и от V-VI в.

За предназначението на откритата сграда можем да съдим от характера на нейния план и мястото, където е изградена. Обстоятелството, че тя е долепена до крепостната стена показва, че е свързана с отбраната на града. Разпределението на помещенията и голямата широчина на вратите между тях показват, че най-вероятно това е казарма. Нейният план е аналогичен с казармите, долепени до южната крепостна стена източно и западно от южната порта "Камилите", които се датират от втората половина на IV в.

През 1984 г. бяха разкопани и проучени няколко отточни канала на укрепителната система на Диоклецианопол. Между кули 3 и 4 на западната крепостна стена е разположен напречен отточен канал с правоъгълно сечение, застлан с тухли и покрит с каменни плочи. Над покритието е изграден сляп свод, който го е предпазвал от срутване. На 18 м западно от южната порта "Камилите" беше разкрит и проучен друг отточен канал със същото устройство. Той е покрит с полуцилиндричен тухлен свод. Между кули 31 и 32 на източната крепостна стена беше проучен отточен канал със същото устройство, но той не е бил свързан с битовата канализация на града. През него са изтичали атмосферните води, събирани при дъждовно време във вътрешната страна на крепостната стена.

Д.Николов, Х.Буюклиев, К.Калчев, Д.Янков /Ст.Загора/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В СТАРА ЗАГОРА

1. Късноантична жилищна сграда.

Сградата е разположена южно от новостроящия се партиен дом. Част от нея е вече проучена в предишни кампании. През 1984 г. са разкрити още две помещения. Едното от тях, изцяло разкопано, е застлано с разноцветна мозайка. Рамка от бръшлянови клонки и гирлянди от преплетени венци огражда поле, представляващо сложна система от равнораменни кръстове, свързани с шестоъгълници и осмоъгълници. Те са запълнени с плетеници, гирлянди, розетки, "соломонови възли", лабриси и др. Мозайката датира от края на IV - началото на V в. Второто помещение, разположено западно от помещението с мозайки е проучено частично. То е застлано с големи тухли.

2. Крепостна стена.

Разкопките, наложени от строежа на детско заведение са обхванали площ от 800 м^2. Разкрита е част от североизточния сектор на крепостната стена на протежение от 45 м. Тя е широка 3,20 м., строена от ломени камъни, споени с хоросан, който съдържа едри тухлени късове. Принадлежи към първия период на укрепяване на града във втората половина на II в. Разкрита е част от протейхизмата, широка 2,50 м. Изградена е от по-големи ломени камъни, а в хоросана има по-голямо количество счукана тухла. По време на изграждането й - в началото на VI в., вътрешната стена е основно ремонтирана в смесена зидария с пояси от 4 реда тухли. Към куртината е долепена триъгълна кула с цокъл от варовикови блокове – сполии и тухлени стени. В една от стените й е оформена потерна. Разкрити са и основи на еднораменна стълба към вътрешната крепостна стена. В проучения сектор са открити части от две помещения, градени от ломени камъни, с хоросан, примесен с едро счукана тухла. Те датират от II–IV в. Други 16 жилища, долепени до вътрешното лице на първата крепостна стена са градени с каменен цокъл на калов разтвор и кирпичени стени. Те са унищожени от пожар в края на VI– началото на VII в.

3. Източен сектор на некропола на Августа Траяна. Разкопките са наложени от строителството на жилищен блок по ул."А.Кънчев". Проучена е площ от 700 $м^2$. Разкрити са 16 погребения, извършени в три вида съоръжения: една тухлена засводена гробница, 3 тухлени гробници с плоско покритие и 12 гроба с двускатен покрив от тегули. 14 от погребенията са извършени чрез трупоизгаряне. Повечето от тях са ориентирани в посока запад – изток. Кремацията е извършвана на място. Повечето от гробните съоръжения са разрушени и ограбени, поради което е запазена само малка част от гробния инвентар: стъклени балсамарии, глинени съдове, златна обеца и няколко монети. Гробовете датират от II–III в.

Някои от проучените гробове са вкопани в културен пласт от I–VI в. пр.н.е. Към него принадлежат останки от жилище с глинобитен под, сметна яма, съдържаща много фрагменти от сива тракийска и гръцка чернофирнисова керамика от посочената епоха, част от хромел и др. Макар и незначителни, новооткритите следи от елинистическата епоха са изключително важни за изясняване на въпросите, свързани с разположението на тракийския град Берое и характера на неговата култура.

В.Велков, Л.Гетов /София/,
Н.Танчева-Василева, Ил.Илиев /Ямбол/,
Д.Съсълов /Несебър/

РАЗКОПКИ В КАБИЛЕ И НЕГОВАТА ОКОЛНОСТ

През 1984 г. продължиха редовните разкопки в тракийския град Кабиле и на селищната могила Ясатепе.

1. Селищна могила Ясатепе. Прсучванията бяха насочени към уточняването на границите на откритото селище от късножелязната епоха в източна и северна посока. В североизточния сектор на могилата се работи на площ от близо 2000 $м^2$. Откриха се части от жилища, от късната античност, в две от тях бе разкрит трамбования под и дупки от колове с диаметър от 0,008 до 0,12 м. Откри се голямо количество натрошена стенна мазилка, фрагменти от огнища. Жилищата са били вероятно с лека конструкция. Дългогодишната обработка с плуг е нарушила сериозно пластовете. Освен от късножелязната епоха, открива се керамика от ранножелязната епоха, от култура Караново IV /Калояновец/. Откриват се и фрагменти от римски тухли, преупотребени като настилка, стъклена шлака, бронзова монета от имп.Констанций II. /Ил.Илиев/

2. Акропол на Кабиле /"Зайчи връх"/. Проучени бяха останки от сграда, разположена над източния вход на акропола, част от която бе открита още през 1982 г. Оформи се четириъгълна постройка с размери 4 х 4 м., от която е запазен само най-долният ред на основата и то не навсякъде. Стените са били изградени от обработени каменни бло-

кове с различна големина, голямата част от които бе открита нападали във вътрешността. Открит бе голям брой от покривни керемиди, струпани главно в ъглите на постройката. Вътре в самото помещение бяха открити извънредно много кости от диви и питомни животни, много керамика: фрагменти от тракийска керамика, правена на ръка и то в количество, както досега не бе откривано по другите обекти на "Зайчи връх", елинистическа /между които фрагменти от т.н. "рибни панички"/, два амфорни печата от о-в Родос, единият от които съдържа името на неизвестен досега епоним-жрец, бронзова монета от Александър Велики, четиристранен железен връх от копие. В югозападния край на постройката се откриват фрагменти от тракийска керамика. При отстраняването на големия каменен блок пред скалния релеф се разчисти пътеката до скалата. Тази "пътека" е много правилно изсечена между двете скали. Основата е изравнена с набити дребни камъчета, които образуват основа, която не се разкалва от водата. На срещуположната скала бе установена система от две "басейнчета", издълбани едно над друго и свързани така, че водата се прелива и изтича под релефа. /В.Велков/

3. Кабиле от елинистическата епоха. Продължи работата в сектор IX – равнинната част от терена на града, в ляво от предполагаемата улица, водеща от северозападната порта към агората. Въпреки нарушената стратиграфия ясно се очертава много наситен пласт от елинистическата епоха. При максимална дълбочина от 3,60 м. все още не е достигнат стерилен пласт.

Бе извършен сондаж под открития пласт от елинистическата епоха в пространството на римския хореум. На дълбочина 1 м. от сегашното достигнато ниво се откри по-стар античен пласт, чието проучване предстои. /Л.Гетов/

4. Некрополи на Кабиле. На разстояние 140 м. извън крепостната стена на елинистическия град бе направен сондаж с обща площ 75 м². Открити бяха шест гроба с погребения чрез трупополагане в обикновени плитки ями или в ями, покрити със стреховидно наредени тегули. От гробния инвентар се вижда, че е открит некропол от III век от н.е. /Л.Гетов/

5. Римски и ранновизентийски Кабиле. В сектор X, разположен на невисока изкуствена тераса, северозападно от базиликата бе проучена част от късноримска сграда. Достигнат е стерилен пласт – скален терен с наклон към изток. Към откритите през 1983 г. статуи на Асклепий и Хигия и ара с надпис за военния лагер /от II век/ се прибавиха оброчни плочки на Хероса, на Аскелипий, ара с надпис на гръцки език: "Нарцис, син на Зенон, направи паметника". Предназначението не е ясно. Очевидно в близост до нея е имало светилище на здравеносните божества, което вероятно се е намирало край близкия извор. От самия обект произхожда много керамика от предримско и римско време, както и от късната античност. Открити са амфорни печати и монети. /Л.Гетов/

6. Военният лагер Кабиле. Продължава разкриването на термите. Установено е, че те обхващат площ от 928 м². През 1984 г. бяха проучени: водопроводни и канализационни съоръжения, както и западната улица, водеща към

стопанския двор на термите. Проследени са 85 м. от водопровода на лагера, по който протича вода и за термите. Запазени са добре глинените тръби, по които е текла водата към курните, ваните и басейните. Открити са канали за източване на водата от котела за източване на водата от басейните, за отвеждане на нечистата вода от пода на къпалните помещения и за оттичане на отпадъчните води между крепостната стена и термите. Към края на IV и през V век термите са били преустройвани и използувани за жилище. Открити са и редица жилища от VI в. в тази част на кастела.
/Н.Танчева-Василева/

В.Велков, В.Найденова,
Г.Кузманов, Й.Атанасова,
А.Николаева, Л.Пашански
/България/
М.Болини, Д.Джорджети,
/Италия/

РИМСКИЯТ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД
РАЦИАРИЯ

През 1984 година археологическите проучвания се проведоха в четири сектора:

Сектор I. /Й.Атанасова, А.Николаева, Л.Пашански, ОИМ - Видин/. Продължиха разкопките на западната крепостна порта. Завърши проучването на северната кула на портата. По размери тя е почти еднаква с южната кула и има форма на седмоъгълник. В субструкция е градена в опус витатум а в суперструкцията е използувана квадрова зидария. Разрушената западна част на кулата е поправена през късната античност. През този период кулата е използувана за производствена дейност. Портата е правоъгълна с пропугнакулум. През VI в. тя е била удължена в западна посока с правоъгълни кули. Тези най-късни реконструкции на портата се свързват със строителната дейност от времето на имп.Анастасий I.

Сектор II. /Г.Кузманов, АИМ - София/. Продължи проучването на голяма обществена сграда, разположена северно от предполагаемия форум на града. На площ от 300 $м^2$ се разкриват три реда кръстовидни тухлени стълбове, носещи арково-сводеста конструкция. Засега се очертава югозападният ъгъл на сградата с част от плътна фасадна стена от запад. Установено е, чеслед разрушаването на сградата в нея са били изградени малки паянтови жилища с беден инвентар, принадлежали на население, оцеляло след загиването на града в края на VI в.

Сектор III. /В.Найденова, АИМ – София/. Продължи проучването на терена около предполагаемия форумен комплекс /северно от трасето на декуманус максимус/. До дълбочина 2,20 м. продължава да се открива пластът от съзнателно натрошени каменни архитектурни фрагменти от голяма обществена римска сграда. Над него е заслидетелствувано жилищно ниво от V в. В най-горния пласт се откри североизточният ъгъл на постройка от VI в., която минава и върху трасето на декуманус максимус. В нейния строеж е използвана тухлена зидария тип "рибена кост".

Сектор IV./м.Болини, Д.Джорджети, Университета Болоня/. Продължи проучването на обекта в пристанищния квартал на града. Направиха се сондажи около гробищната църква, за да се изясни начинът й на строеж и напластяванията около абсидата. Стратиграфските наблюдения потвърдиха, че през античността брегът на реката е минавал в близост до проучвания обект.

Проведени бяха и системни обхождания на района около устието на р.Арчарица. Установи се, че старото устие и корито на реката /новото коригирано русло минава на около 1,5 км. източно от античния град/ обгражда от изток високото плато, върху което е разположен градът. Този издаден като полуостров нос защитава от изток дълбоко вдадения на юг залив на реката, който е бил използван като удобно пристанище. В тази висока северна част на платото, която не е застроена изцяло, се откриват фрагменти от елинистическа керамика.

Т.Иванов, Г.Кабакчиева,
Х.Попова, Р.Иванов
/София/
Т.Ковачева /Плевен/,
Е.Генова /София/

РАЗКОПКИ В УЛПИЯ ЕСКУС

През 1984 г. продължиха разкопките на следните обекти:

1. Сграда северно от магазините в югоизточната част на Ескус I;

2. Храмът на Фортуна и

3. Северната крепостна стена на Ескус II.

1. Сградата северно от магазините се простира между източния околоградски ров и улицата с посока север-юг "Ахейци" на запад. Тя се състои от три главни сектора: западен, среден и източен. Проучванията през 1984 г. бяха съсредоточени в западния и източния сектор.

Западен сектор. Най-значителното постижение е откриването и проучването на един комплекс за производство на стъклени произведения през III в. на н.е. Открити са: пещ – топилня, изградена от тухли; две правоъгълни съоръжения във връзка с производството на стъклените предмети на север и юг от пещта и комин, разположен на около 94 м. западно от пещта. В западната част на сектора се откри дело за складиране на суровината – кварцовия пясък. Били са произвеждани стъклени тъмносини гривни с ребърчата външна повърхност, стъклени прозрачни мъниста с овална форма и др.

Откри се и бракувана стъклена продукция. Откритият производствен център е първи по рода си през римската епоха в българските земи. През късноантичната и ранносредновековната епоха върху западния сектор били изградени помещения, направени от вторично употребени строителни материали /камъни и тухли/ на хоросан или на кал. Открита е мрежа от тухлени канали. Открито е голямо количество от фрагментирана домашна и строителна керамика, както и бронзови монети от III–VI в. /Г.Кабакчиева/

Източен сектор. Площта между източния ров и източната външна стена на сградата с банските помещения и вътрешния двор е заета от правоъгълни помещения с различни размери, изградени през късноримската епоха. Всред тях се намира един кладенец, изграден от дялани камъни без спойка, чието почистване е предстоящо.

2. Храм на Фортуна. Окончателно бяха разкрити, проучени и документирани северните помещения № 3–6 на комплекса на храма на Фортуна, върху които е била построена българската куполна църква през X в. Бяха открити архитектурни части /фриз-архитрави, корнизи и др./ от езическия храм, които допълват представата за неговата архитектура и пластична украса. /Т.Иванов/

Северна крепостна стена на Ескус II

3. Във връзка с предстоящите консервационни работи бяха подновени разкопките на северната крепостна стена на Ескус II, които обхванаха северната порта, куртината на изток от нея и ъгловата североизточна кръгла кула. Беше открита зиданата стълба непосредствено на запад от кулата. Стената е била построена след завръщането на V македонски легион в Ескус при Авралиан / в 271 г./.

М.Чичикова, Ал.Милчева, В.Найденова /София/
П.Доневски /Свищов/,
С.Парницка-Пуделко с колектив /Познан, Полша/

РИМСКИЯТ И РАННОВИЗАНТИЙСКИ ГРАД НОВЕ

През 1934 г. разкопките в Нове се извършиха на следните обекти:

1. Разкопки в квартали XXVI и XII /П.Доневски/. Продължи проучването на сградата западно от т.н. "утаител" и виа сагуларис в кв.XXVI с цел чрез сондажи да се установят нейните размери и предназначение и да се изясни дали под каменния градеж в западната посока има дървено-землена постройка. Констатира се, че каменната сграда продължава с още 6 м. на запада и има обща широчина 18 м. Преди цялостното й разчистване е трудно да се разбере точното й предназначение.

В кв.XII се направиха проучвания на източната стена на военния лагер. Южно от източната порта се направи сондаж с размери 12 х 2 м., с посока изток – запад. На дълбочина 1 м. бе открито леглото на лагерната крепостна стена, което се състои от един ред камъни и има широчина 1,50 м. На 0,50 м. източно от тази стена се намериха следите от първия лагерен ров с дълбочина 1,90 м. и широчина около 3м. Вторият ров минава на 4,50 м. източно от стената и е дълбок 4,50 м. с широчина към 12 м.

2. Сондажни проучвания в кв.X /Ал.Милчева/. Във връзка с подготвяната публикация на този обект бяха направени малки сондажни проучвания в югозападния ъгъл на разкритата преди сграда и при източния й портик пред кардо максимус. Те имаха за цел да се уточни хронологията на културните напластявания. В сондажа между декумануса и югоизточния ъгъл на сградата беше документирано ниво от I в. с голям брой фрагменти от амфори и монета. На същото място под линията на банкета на сградата се очерта пласт от въглени и пепел, а под него – каменна настилка, която се отнася към най-ранния период на лагера. Във втория сондак се разкри едно помещение с пещ, чието предназначение още не е уточнено.

3. Перистилна сграда и базилика в кв.VIII А /М.Чичикова, АИМ — София/. В югозападната част на сградата бяха разчистени части от басейн. Под него се откри опожарен пласт, образуван от разрушаването на перистилната сграда и се очертаха две големи правоъгълни помещения, с което се допълва планът й. Находките са предимно битова керамика, амфори, лампи и тухли с печата на I италийски легион, често поставен в емблема орел или кораб. В югозападната част на сектора продължи разчистването на нартекса на базиликата. В основите му и тук се откри опожарен пласт, изпълнен с разрушени строителни материали и по-ранен зид, които се свързват с перистилната сграда.

4. Митреум /В.Найденова, АИМ – София/. Развалините от светилището се откриха случайно югозападно от крепостната стена на Нове. Установи се, че е имало два периода

на съществуване. Митреум I е ориентиран изток – запад и са запазени само източната и югозападната му част. Върху него е построен митреум II с ориентация юг – север, който вероятно е загинал при готското нашествие от 251 г. Всички материали от разрушеният митреум I са били събрани в яма, направена до югозападния външен ъгъл на митрем II. Във втория митреум до южната му стена са запазени на място четири жертвеника, от които трите са с латински надписи. При тях се откри и фрагмент от митраистичен релеф. Пред жертвениците в пода е изградено малко култово огнище. В западната стена на последното светилище в ниша е поставен малък анепиграфен жертвеник, а в северния му край е запазен голям каменен блок за жертвоприношения с желязна халка в него.

5. Епископска базилка /С.Парницки-Пуделко, А.Биернацки, Университета Познан/. Продължиха проучванията на голямата базилика, издигната от западната страна на форума. Направиха се сондажи в централната й част, под настилката. Там се откриха части от добре запазени помещения от по-ранна антична сграда, чието предназначение още не може да се определи.

И.Бъчваров /Силистра/

НОВООТКРИТА РИМСКА БАНЯ Ь СИЛИСТРА

През 1984 година при изкопи за основи на жилищен блок "Толбухин – 2 А" на ул."Толбухин" в източната част на Силистра се разкри римска баня. Открити са шест помещения и резервоар за вода, изградени в техника инцертум микстум. В две от тях е запазена хипокаустната инсталация. В едното бе открита част от стенна отоплителна инсталация. Тя е изпълнена от паралелепипедни пубули, открити *in situ* за първи път в България. Стените и подът са облицовани с големи, добре полирани мраморни плочи. Откритите керамични фрагменти са от III – IV в., но все още липсват по-сигурни данни за времето на строежа и функционирането на банята.

Ал.Минчев, А.Ангелов /Варна/

РАЗКОПКИ В МАРЦИАНОПОЛ

Археологическите разкопки през 1984 г. в Марцианопол /Девня/ на обект "Сграда с мозайки" са продължение на проучванията от 1976, 1978 – 1980 г. Бяха проучени останалите части от южния декуманус и западното кардо, преминаващи на юг и запад на сградата. Всички улици са застлани с варовикови плочи с неправилна форма, като най-големите от тях покриват зидани канали за нечистите води, прокарани под тях. От източното кардо е разкопана част с дължина 54 м., включваща и кръстовищата му със северния и южния декуманус. Ширината на улицата е променлива – от 7,25 м при пресечката със северния декуманус до 6,40 м при пресечката с южния декуманус. Между декуманусите, източното кардо е било затворено с къси зидове от ломен камък на кал и от двукрили врати от които са запазени праговете и железните гнезда за осите на вратите. От южния декуманус е разкрита неразкопаната от миналите години част с дължина 10 м и кръстовището със западното кардо с ширина 7,70 м. Ширината на улицата е променлива – от 6,10 м при пресечката със западното кардо до 4,50 м при пресечката с източното кардо. От западното кардо е разкрита неразкопана от миналите години част с дължина 20 м. Улицата е с ширина 7,70 м. Под каменната настилка на улицата беше разчистен канал от глинени тръби, който е свързвал сградата от запад с канала, преминаващ под улицата. След преустройство на сградата от запад каналът е бил зазидан. Върху уличната настилка бяха открити фрагменти от варови корнизи и двойни междупрозоречни колони. Беше разчистена и източната фасада на сградата, претърпяла много поправки. Бяха направени проучвания и на двете следващи кардинес – на изток и запад от сградата. Източното е с ширина 6,9 м и от изток е с каменни бордюри. Покрито е с големи каменни плочи и има късни поправки с калдаръм. В частично проучената сграда от западната й страна се откриха фрагменти от късноантична керамика, 2 гипсови релефа /на Херкулес и бюст на момиче/ и 230 медни монети от Аркадий, Хонорий и Теодосий II. Западната улица е с ширина в разкритата част 6,90 м и е покрита с каменни плочи. От запад улицата е оградена с каменни бордюри.

Г.Александров /Михайловград/

РАЗКОПКИ В МОНТАНА

През 1984 г. бе разкрита сграда в която са запазени зидани бази с различни размери. Представителният й характер и ситуацията й в крепостта дават основания тя да се тълкува като принципия. Между тази сграда и голямата казармена постройка, източно от потерната бе разкрито тясно и дълго помещение с коридор. По време на разкопките са открити земеделски и занаятчийски оръдия на труда, а такива бяха закопани и под нивото на пода на сградата с базите. Тези оръдия на труда са от VI в. Фрагментите от керамика с гребенчат орнамент потвърждават още един път мнението, че крепостта е изоставена в края на VI в. или началото на VII в. Открити са фрагменти от ранносредновековна керамика от създаденото след изоставането на крепостта славянско селище и езическо светилище.

Т.Иванов, Л.Сколоска, П.Георгиев,
Р.Иванов, А.Каменаров /София/
И.Църов, К.Ставракев /В.Търново/
и Ц.Вълков

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛИС АД ИСТРУМ

През 1984 г. продължиха разкопките на няколко обекта в Никополис ад Иструм. 1. Източна порта и потерна; 2. Улична мрежа; 3. Гражданска базилика при агората; 4. Перистилна сграда в югозападната част на агората и 5. Сградата в северозападната част на същия комплекс.

1. Източна порта и потерна. Оказа се, че Източната порта е доста разрушена. Бяха открити основите на южната ѝ половина с част от прохода - продължение на Декуманус максимус, под който върви зидан канал на нечистите води. На 72 м. южно от нея беше разкопана потерна I. Тя се намира в оста на декуманиса, който е вторият южно от агората. Бяха констатирани два строителни периода: I - от края на II в. и II - от IV в. До потерната се откри мраморна статуя на жена, употребявана вторично като настилка /Л.Слокоска/.

2. Улична мрежа. Въз основа на въздушните снимки от 1943 и 1974 г. на геодезическите и геофизическите проучвания, извършени съответно от инж.Ат.Каменаров и инж.Цв.Вълков и на наблюдения върху терена бяха направени големи сондажи /10 х 10 м. и 10 х 15 м./ по трасето на Кардо максимум, Кардо № 5 и Декуманус максимус, които обогатиха познанията ни за градоустройствения план, за прекъсването на някои декумани в северната и южната част на града. В сондаж западно от банята, открита през 1945 г. се попадна на 5 глинени водопровода на различни нива от различни периоди с посока север - юг. Попадна се на обществена сграда, заемаща цяла инсула, която на западната страна е имала два еркера /Р.Иванов/.

3. Гражданската базилика на агората. Тя заема северната правоъгълна площ /67 х 20 м/ на агората. Беше направен дълбок сондаж в средния кораб на сградата от IV в., който поднесе нови данни за хронологията и строителните периоди /разнообразна по форма и предназначение керамика/,/Т.Иванов/.

4. Перистилна сграда в югозападната част на комплекса на агората. Още през 1981 г. беше установено, че влизането в Одеона е ставало и от запад през една сграда с вътрешен двор /перистил/. Сега бяха проучени западната и северната страна /портици/, които се оказаха доста разрушени. Налице са данни за няколко строителни периоди. Беше разкрито платното на Кардо № 5, постлано с много добре запазени варовикови плочи със зидан канал под тях. Върху платното се откриха архитектурни части от обществена сграда, която се е издигала непосредствено на запад от улицата /И.Църов, К. Ставракев/.

5. Сграда в северозападната част на комплекса на агората. Откри се портик в йонийски стил на западната страна покрай кардо № 5. На място лежат квадратните плинти на базите. Беше разкрита част от кардо № 5 /П.Георгиев/.

Л.Огненова-Маринова, М.Рехо /София,
Ж.Чимбулева, А.Тотошев, Д.Съселов /Несебър/

РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ В НЕСЕБЪР

Разкопките бяха проведени в северозападната част на града, северно от градската порта. Разчистено бе вътрешното лице на западната крепостна стена. В изследвания сектор се очерта и част от западната половина на старохристиянска базилика, наследила мястото на езически храм открита през предишните кампании. Проведени бяха и подводни археологически проучвания в акваторията на Несебър, източно и югоизточно от полуострова. Открита бе най-източната точка на бреговата линия през VI в.пр.н.е. отстояща на 400 м. източно от сегашната. Проучи се застъпването на тракийската стена от сектори на класическата крепостна стена в морето. Тук се откриха и дялани варовикови блокове с несвойствени размери и пропорции за крепостните или подпорните стени. Явно блоковете принадлежат на конументална постройка, която се е сринала от южния скат на полуострова.

М.Лазаров /Варна/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "БТС" ВЪВ ВАРНА /ОДЕСОС/

Разкопките бяха проведени на площадката, определена за строеж на туристическа спалня и административна сграда на ОС на Българския туристически съюз във Варна, на ъгъла на ул."Хан Крум" и "Презвитер Козма". Проучена е площ от около 300 м^2. Открити са останки от късноантична улица, с канал в средата и покрита с големи неправилни каменни плочи. В съседство с улицата се откриха останки от жилища от V-VI в. Проследени са културните напластявания в дълбочина, като се достигна до девствения пласт. Над него следва пласт от архаичния период /средата на VI - началото на V в.пр.н.е./ В пласта от класическия период бяха открити останки от избено помещение с кирпичени стени, на пода на което бе открито голямо количество тасоски и хераклейски амфори. Добре се проследява елинистическия пласт с материали /главно керамика/, които свършват около началото на I в.пр.н.е. Интересно е, че в този участък от стария град не се откри пласт от римския период.

Културните напластявания от времето на създаването на Одесос /втората четвърт-средата на VI в.пр.н.е./ до края на късната античност /VI в.от н.е./ са с дебелина 4 м., величина, която се потвърждава с наблюдението, извършено през 1983 г. при разкопките на съседния обект на ул."Сан-Стефано".

М.Димитров /Балчик/

РАЗКОПКИ В БАЛЧИК /ДИОНИСОПОЛ/

През 1984 г. бяха проведени спасителни разкопки на терена на старите градски хали. Разкрити са останки от две разновременни крепостни кули. Едната от тях е У - образна, изградена в смесена зидария: редуващи се пояси от добре обработени квадри и три реда тухли. Тя принадлежи към укрепителната система на Дионисопол от края на II - началото на III в. В резултат на преустройства, извършени най-вероятно в началото на V в., в проучения сектор до първоначалната кула е пристроена друга, с кръгъл план. Около кулите са разкрити останки от по-късни антични сгради и гроб, изграден от големи каменни плочи, понастоящем ограбен. Проученият сектор очертава северозападния ъгъл на укрепения римски и късноантичен Дионисопол.

АНТИЧНИ СВЕТИЛИЩА

Гочева /София/

РАЗКОПКИ НА СВЕТИЛИЩЕТО НА НИМФИТЕ ПРИ с.ОГНЯНОВО, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1984 г. бяха проведени спасителни разкопки на известното още от края на XIX в. светилище на нимфите при с.Огняново /б.Саладиново/ Пазарджишки окръг. Светилището бе засегнато частично при коригиране леглото на р.Марица. Културният пласт е много богат на керамични фрагменти, оброчни материали, метални огледалца, глинени лампи, фрагменти от керноси и др. В западната част на проучения сектор са разчистени зидове от постройка с правоъгълен план, която може да се свърже със светилището. Голямото количество лампи и керноси дава основание да се предполага наличието на работилница на самото място за нуждите на светилището. С местни работилници могат да се свържат и някои други масови материали откривани там – оловните огледалца, всички с един и същ надпис, костените лъжички и др.

С.Машов /Враца/

РИМСКА ВИЛА РУСТИКА В м.РОСЕНЕЦА ПРИ с.УРБЕНЕ, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. завърши проучването на жилищната сграда на собственика на вилата. Тя е изградена на два етапа. Първоначално е обхващала площ от около 500 кв.м. с три помещения и покрит двор /?/ от изток, който не е бил разчленен. В южната част на южното помещение е изградена епсида. Отвътре тя е полукръгла, а отвън петстенна, изградена върху правоъгълна площадка. По-късно от към запад е изградено едно помещение с площ 60 кв.м., а в северната и южна част на двора /?/ са преградени по две помещения. Градежът и при двата етапа на изграждане е еднакъв - ломени камъни споени с хоросан, а дебелината на стените е до 0,70 м. Тъй като сградата не е била опожарена, тя дълго време е била подложена на разграбване и раходки датиращи живота в нея не бяха открити.

В края на XII и началото на VIII в. руините на сградата са били покрити с дебел пласт пръст и мястото е било използувано за некропол. Разкрити са 15 погребения; съдържащи гробен инвентар /бронзови плоски гривни, обеци и корубести монети/.

П.Доневски /Свищов/

РАЗКОПКИ НА ВИЛА РУСТИКА КРАЙ с.ВАРДИМ, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължиха започнатите през 1983 г. спасителни разкопки на вила Рустика на около 9 км източно от Нове, край с.Вардим. Работи се западно от т.н. стопански комплекс, където преди бяха разкрити три цели помещения и част от още едно по-голямо разположено на север от тях. Източния и западния зид нямат разклонения от което следва, че северно от споменатите три помещения се образува друго с площ почти два пъти по-голяма от тяхната обща площ. Градежът е от ломени камъни, споени с кал. До подово ниво бяха разчистени трите южни помещения. По почти цялата им повърхност имаше слой от 0,20 - 0,25 м нападали покривни керемиди, а под него в две от тях следи от пожар. Находки имаше над и под керемидения слой. Опожаряването на тази сграда е по-слабо от това на стопанската част.

П.Божилова, В.Витски /София/

АНТИЧНА РЕЗИДЕНЦИЯ ПРИ КОСТИНБРОД

През 1984 г. продължиха разкопките на големия архитектурен комплекс в м."Градище" при Костинброд. В североизточната част на комплекса се разкриха две нови помещения. Едното от тях, разположено в източната част на сградата е снабдено с хипокауст и полихромна мозайка с геометричен орнамент. По стените на помещението се откриха следи от стенна цветна мазилка в около 10 разцветки. Мозайката е доста добре запазена, независимо, че върху нея се откриха зидове и настилка от тухли от втория строителен период. На северозапад от новоразкритото помещение се откри друго също застлано с полихромна мозайка в три цвята с геометричен орнамент. Край стените се откриха многобройни фрагменти от стенна цветна мазилка. В източна посока бяха направени сондажи с които се установи ширината на още 4 помещения. В югоизточната част на комплекса се разкриха още 3 стъпки от откритата миналата година тук голяма ретонда. Новоразкритите помещения, както и тези от предишните години с големите размери и пищна украса потвърждават предложението, че се касае за една представителна резиденция от времето на Константин Велики. Не е изключено името на сегашното селище, засвидетелствувано в стари източници като Костадин брод да е свързано с тази резиденция.

В.Любенова /Перник/

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕН И ТЪРГОВСКИ ЦЕНТЪР КРАЙ РАДОМИР ПРЕЗ 1984 Г.

През 1984 г. продължиха разкопките над мах."Арбанас" край Радомир. Проучен бе сектор, включващ южната стена, портата на укреплението и неголяма масивна постройка в центъра му. Постройката е правоъгълна в план, изтеглена в оста изток-запад, със значително отклонение от съответната ос на късноантичното укрепление. Тя е градена в същата техника - ломени камъни на бял хоросан и вероятно е свързана функционално с него. Тя се състои от едно почти квадратно помещение и вписана апсида на изток, но доказателства от друг характер за определянето й като църква липсват.

Северно и южно от постройката с вписана апсида бяха разчистени зидове, отломени камъни на калов разтвор от две сгради, използвани в ранновизантийския период за жилища.

Югозападно от проучваните постройки бе проучен подравнителен пласт, натрупан в късната античност, който е наситен с голямо количество находки. Повечето от тях /костени игли, медицински инструменти, оловни огледала, бронзови копчета - звънчета, някои украшения, монети/ подобни са на намерените през 1983 г.

Новите проучвания потвърждават извода, че тук до средата на III в. е функционирал производствен и търговски център, след което е било изградено укреплението. Предримският период е засвидетелстван от незначително количество керамика, работена на ръка.

Л.Стайкова /Кюстендил/

АНТИЧНА СГРАДА В С.ПОРОМИНОВО, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Спасителните разкопки в м."Златкова воденица" при с.Пороминово са проведени на площ 50 кв.м. Преди разкопките при работа с механизация са разкрити архитектурни елементи - колона, два постамента и пет блока с оформени чела, които принадлежат към монументална сграда. Проучена е част от помещение с вход при югоизточния ъгъл, пред него на място са разкрити две бази, едната от които с посветителен надпис. Помещението принадлежи на монументална сграда от римската епоха.

СЕЛИЩА, КРЕПОСТИ, ПЪТНИ СТАНЦИИ

Б.Борисов /Н.Загора/
Л.Стайкова /Кюстендил/

РАЗКОПКИ В м."ЦАРИЧИНА" КРАЙ ГОЛЯМО СЕЛО, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължиха сондажните разкопки в м."Царичина" край Голямо село. На площ от 350 кв.м беше открита част от северната крепосна стена на селището, заедно с две правоъгълни кули издадени пред куртината и порта между тях.

Крепостната стена има дебелина 1,90 м. Външните й лица са градени от големи пясъчни квадрати, а вътрешните от речни и ломени камъни. За спойка е използуван хоросан, слабо примесен с дребни тухлени късчета. По аналогичен начин са градени и двете кули, фланкиращи северната порта на крепостта. Те имат външни размери 4,25 х 5,80 м, с дебелина на стените по 1,60 м. Между кулите бе открита северната порта, широка 2,25 м., от която са запазени дупките от осите на въртящата се врата. Освен в централния сондаж бяха заложени и два по-малки, в които бе проследено трасето на северната крепостна стена на разстояние 55,60 м. Въз основа на архитектурния тип и намерените материали и монети, изграждането на крепостната стена може да се отнесе към края на II или началото на III в.

В по-късен период към разрушената вече крепостна стена са изградени редица помещения с верижен план. В едно от тях наред с големия брой глинени съдове, хромел и др. бяха намерени и 16 монети, според които вторият строителен период в селището се датира между втората половина на IV и началото на V в.

М.Кънчев, Б.Борисов /Н.Загора/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА АНТИЧНОТО СЕЛИЩЕ ПРИ с.КАРАНОВО, СЛИВЕНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. се проведоха спасителни разкопки в района на античното селище, северно от с.Караново. В западната част на заложения сондаж на дълбочина 1,50 м бяха открити основи от два успоредни зида, градени от ломени камъни споени с кал, широки съответно 0,70 и 0,65 м. Те отстояват на 0,55 м един от друг и са фундирани на различна дълбочина.

Открита е част от жилище, градено от ломени камъни, споени с кал с надстрояване от керпич и с керемиден покрив. В жилището е открито огнище, изградено от тухли.

Откритите съоръжения се датират във втория строителен период на селището - от края на III или началото на IV в. до края на третата четвърт на IV в.

К.Маджаров, М.Маджарова /Хисар/

ТЕРЕННИ ОБХОЖДАНИЯ И СОНДАЖНИ ПРОУЧВАНИЯ НА ПЪТНИТЕ СТАНЦИИ ПРИ СЕЛАТА ЧЕРНОЗЕМ И КАЛОЯНОВО, ПЛОВДИВСКИ ОКРЪГ

Една от станциите, разположени на римския път Филипополис - Ескус се е намирала при с.Чернозем окръг Пловдивски. На това място тя е локализирана от В.Аврамов.

Извършените от нас през 1984 г. теренни обхождания и сондажи северно от с.Чернозем, на десния бряг на р.Струма, установиха, че тук през римската и ранновизантийската епоха е съществувало селище. Повърхността е наситена с много фрагменти от строителна и битова керамика. Големите разрушения при обработването на терена са унищожили напълно съществуващите на това място сгради. Откритият керамичен материал се датира от I-V в.

В местността между селата Калояново и Граф Игнатиево, където братя Шкорпил са предполагали съществуването на пътна станция, също бяха проведени сондажни проучвания, които не потвърдиха това тяхно становище. В посочения район не се откриха следи от поселищен живот в античната епоха.

Д.Николов, Д.Янков /Ст.Загора/
М.Вендев, Б.Бьогтер /Берлин/

РАЗКОПКИ НА АНТИЧНАТА ПЪТНА СТАНЦИЯ КАРАСУРА ПРИ с.РУПКИТЕ, СТАРОЗАГОРСКО

1. Северозападен ъгъл на крепостната стена. Целта бе да се разкрие чупката на крепостната стена в тази част на хълма в южна посока. При проучванията се попадна на наземно жилище с правоъгълен план от ранновизантийската епоха. Стените на жилището са от ломен камък на калова спойка, като във височина е бил използуван кирпич. Покривът е бил керемиден. Северната стена на жилището лежи върху трасето на крепостната стена. Към инвентара му принадлежат глинени съдове, желязно умбо, няколко железни предмета, хромел и монета на Юстин II, която датира опожаряването на сградата. Важен момент свързан с проучването ѝ е установената горна граница на съществуване на крепостната стена. Вероятно тя е престанала да функционира още в края на V в. или началото на VI в., след което не е била използувана.

2. Централен сондаж. Целта на разкопките бе изясняване на стратиграфията на обекта извън обсега на крепостната стена. Тук на разстояние 3,5 м извън крепостната стена бе открита и проучена втора стена с ширина 2,2 м, изградена от плочести камъни на калова спойка. В разкопаната част бе разкрита само част от субструкцията. Стената е фундирана в насипа върху селищната могила, без да разрушава горял пласт, датиран с материал в V-VI в. пр.н.е.

3. Сондаж Център-Юг. За изясняване на профила на могилата в нейната южна половина беше заложен нов сондаж по трасето на стар изкоп, направен от машини. Разкопан бе само хумусния пласт. Сред разрушенията бяха открити кости от средновековни погребения.

М.Маджаров /Хисар/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В СУБРАДИЦЕ КРАЙ с.ХР.ДАНОВО, ПЛОВДИВСКО

През 1984 г. продължиха археологическите разкопки в Субрадице. Завърши проучването на откритата през миналия сезон казармена постройка. Разкрит е входът на сградата. Страниците му са оформени от масивни квадри. Прагът му се състои от два големи каменни блока, между които се намира отточен канал за атмосферните води, събиращи се във вътрешния открит двор.

Започна разкриването на голяма сграда с правоъгълен план и три екседри, разположени на южната страна. Суперструкцията на зидовете е почти унищожена. За строителен материал са използувани ломени камъни и тухли, споени с бял хоросанов разтвор. На места по вътрешното лице на зидовете е запазена хоросанова мазилка. Посредством надлъжен зид сградата е разделена на две части: северна и южна. В северната част са разположени три помещения, а цялата южна част е заета от едно голямо помещение, в което на места се намери запазен мозайчен под. На юг това помещение завършва с три почти симетрично разположени екседри.

Плановата схема, наличието на екседри на южната страна, мозайчния под, както и археологическите находки /фрагменти от големи бронзови съдове и глинени амфори/ ни дават основание да предположим на този етап, че се касае за банска постройка от края на III - първата половина на IV век.

А.Салкин /Каварна/
Д.Топтанов /София/

ПРОУЧВАНИЯ В м."ЯЙЛАТА" ПРИ с.КАМЕН БРЯГ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. разкопките бяха съсредоточени на три обекта:

1. Ранновизантийската крепост. Довършено беше проучването на портата и на части от жилища в югозападната част на крепостта. Жилищата са построени от двулицеви зидове на кал и се отнасят към последния период от съществуването на крепостта. Тазгодишните наблюдения потвърждават досегашната датировка на крепостта - края на V в. до последната четвърт на VI в.

2. Некропол № 1. Общият брой на проучените досега гробни съоръжения е 52, детски гробове, вкопани в скалния масив и скални гробници с предверие и гробна камера. По-голяма част от гробниците са с малко правоъгълно предверие, а няколко са с оформени каменни стъпала в предверието, отвеждащи чрез правоъгълен отвор в гробната камера. Откритият в някои от съоръженията погребален инвентар се отнася към III-V в. от н.е.

3. Некропол № 2. Откритите няколко гробници от некропола, разположен на изток от с.Камен бряг, спадат към един тип добре оформено предверие с каменна плоча и гробна камера с правоъгълна форма и скосени нагоре стени. Интерес предизвиква една недовършена скална гробница, обясняваща технологията на изграждане на съоръженията.

Г.Атанасов /Шумен/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В м.КАЛЕТО ПРИ с.ДРАГОЕВО, ШУМЕНСКО

Във връзка с изграждане на паметник и подстъпите към него, на 6 км. югоизточно от с.Драгоево в Стара планина, се попадна на старини. Наложи се провеждане на спасителни разкопки.

Установиха се два основни строителни хоризонта - единият от IV, другият - от VI в. На места се появиха градежи и находки от XIII в., но културният пласт е много тънък и разнесен. Намерена е монета от Лизимах, но културен пласт от съответния период не е установен. Излязоха битови предмети, чието наличие говори, че крепостта е обитавана и от цивилно население. Селището е обградено от запад с двойна крепостна стена, част от която беше разкопана. Стената е изградена от местен пясъчник с обработени лица. Отвътре има пълнеж от камъни и хоросан.

Д.Николов, К.Калчев /Ст.Загора/
Г.Кабакчиева /София/
К.Стефанова /Казанлък/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ В м."ГРАДОВЕТЕ" НАД с.КРЪН, СТАРОЗАГОРСКИ ОКРЪГ

В източната част на крепостта е разкрита постройка с верижен план с 4 помещения. Разграничени са две нива, които се отнасят към V-VI в. Между крепостната стена и протейхизмата са разкрити две помещения едно в друго. Под късноантичния пласт на места е засвидетелстван елинистически пласт с изобилие на керемиди /солени и калиптери/. В него е открит великолепен глинен антефикс, на който е изобразена палмета над колони в дорийски стил.

И.Карайотов, Ц.Дражева /Бургас/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ В м.ГРАДИЩЕТО ПРИ с.ЛОЗАРЕВО, БУРГАСКО

Извършените през последните години изкопни работи в района на м."Градището" при с.Лозарево, Бургаско, където се локализира крепостта Голое, наложиха провеждането на спасителни разкопки през 1984 г.

Проучена бе част от източната крепостна стена с дължина 60 м и част от северната кула с правоъгълна форма. В крепостната стена, дебела 2 м се установиха два строителни периода. Първият се характеризира със смесен градеж от добре обработени каменни блокчета със спойка от червен хоросан, редуващи се с пояс от 5 реда тухли. Датира се в IV в. Вторият строителен период се отнася не по-късно от средата на VI в., когато крепостното съоръжение е претърпяло редица поправки и някои конструктивни промени. Градежът е от обработени каменни блокове със спойка от бял хоросан. Към вътрешната страна на крепостната стена са долепени зидове на калова спойка, които очертават осем правоъгълни помещения с различна големина, вероятно със стопанско предназначение. Тук бяха открити: колективна находка от 10 броя земеделски сечива, питоси с останки от горяло жито, гърне със семена от соя, битови предмети, три медни монети на Константин Велики и Юстиниан I и др.

Д.Джонова /София/

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ СОНЕЙА ПРИ ТРАЯНОВА ВРАТА, ИХТИМАНСКО

През 1984 г. се разкри почти цялостно плана на късноантичната крепост Сонейа на Траянова врата. Тя е сравнително малка, с приблизителни размери 85 х 40 м, с просторен перистилен двор, ориентиран с надлъжната си ос в посока изток-запад. Късите й страни /източната и западната/ са защитени от мощни кули - едната триъгълна, на източната стена и две петоъгълни, на западната. Петоъгълните кули отстоят на десет метра една от друга и без съмнение фланкират главната крепостна порта, която все още не е разкрита. И при трите кули до първата платформа отвеждат едпораменни стълби, изградени в открития приземен етаж на крепостта. Докато при източната кула е запазена петата на покривния полуцилиндричен свод над входа й, то при западните кули и двата входа са запазени много добре. Те са изградени под стълбата, прорязват стена с дебелина 4,60 м и отвеждат в приземния етаж на кулите. Южната кула от западната фасада е запазена повече от 5 м във височина. Северната кула е много разрушена, но при нея е запазена много по-добре вътрешната й стена. Тук ясно се очертава и стълбата, която от първата платформа над входа отвежда на по-горен етаж.

Освен главната порта на запад, охранявана от мощните петоъгълни кули, които се издават около 8 м извън куртината, три потерни, по една на всяка стена, извеждат навън от крепостта.

И.Венедиков, Г.Лазов /София/

РАЗКОПКИ НА КЪСНОАНТИЧНАТА КРЕПОСТ
В м.СПАСОВИЦА КРАЙ БЕЛОВО,
ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1984 г.,след едногодишно прекъсване, продължиха разкопките на хълма до Беловската базилика. Разкопките имаха за цел да продължат разкриването на укрепителната система на хълма и културните напластявания в източната част на Сектор II.

Цялостно беше проучена стената на укреплението между южната и източната кула. В участъка между потерната и източната кула се разкриха вторични градежи, долепени до външното лице. Те оформят една правоъгълна и две полукръгли ниши с два пласта мазилка и следи от монохромно оцветяване. Доразкрита беше източната кула. Тя има правоъгълна форма с входове на двете дълги страни, разположени асиметрично. Вътрешният е фланкиран от два прозореца. Югоизточно от потерната се очертаха две помещения, оформени от масивни зидове и пилони с основата на арка. Два от широките отвори на външното помещение са допълнително преградени и стеснени. На терена се проследява укрепителен зид, разположен на различно разстояние пред разкритата стена. Неговото начало се разкри от югоизточния ъгъл на кула № 2 /южната/. Проучен е на разстояние 10 м в източна посока. От вътрешната му страна се разчисти част от помещение с вкопан в пода долиум. Под ъгъла на кулата и зида се разкриха останки от по-стар градеж – вероятно кула. Те могат да се отнесат към I строителен период – от

втората половина на III в. Останалите части от укрепителната система, разкрити през 1984 г. се отнасят към V-VI в.

В помещението, разположено западно от кула № 3 се разкри горната част на водохранилище с кръгла форма и диаметър 3 м. Последните запазени редове от тухли са под наклон, което насочва към куполно покритие. Помещението и съоръжението се отнасят към I-II строителен период /III-IV в./.

Разкрита е пещ с кръгла форма с диаметър по оста на входа 2,70 м. Изградена е от тухли и тегули, споени с глина. Зидът е широк 0,60 м като всеки следващ ред се надвесва навътре. Подът е настлан с редове от тухли. Подобна пещ се разкри частично през 1978 г. в помещение № 4.

През 1985 г. разкопките ще продължат в северозападната част на хълма във връзка с подготовката на плана за реставрация и консервация.

Сп.Машов /Враца/

КЪСНОАНТИЧНА И РАННОВИЗАНТИЙСКА КРЕПОСТ АВГУСТА ПРИ с.ХЪРЛЕЦ, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. продължиха разкопките в югозападната част на лагера на ала Августа. Доразкрита бе сградата, чието проучване бе започнато през 1983 г. Оказа се, че при преустрояването ѝ в южната част е изграден хипокауст с тухлени колонки. Върху тях са били поставени бипедални тухли и е залят дебел хоросанов пласт, който е образувал пода на помещението. В северната част на сградата бяха открити две амфори и овъглено жито. Вероятно сградата е разрушена в края на VI в.

Завърши проучването на западната порта на лагера на ала Августа. Оказа се, че освен от запад тя е била зазидана и от изток. Входа на южната кула е бил изграден от едри рустицирани квадри.

НЕКРОПОЛИ, ГРОБНИЦИ

В.Николова /Казанлък/

РАЗКОПКИ НА "КУРТОВА МОГИЛА" ПРИ МЪГЛИЖ

Могилата е разположена в м."Килимята", югозападно от Мъглиж. В резултат на проведените спасителни разкопки е разкрито централно погребение, извършено на 3 м под могилния насип, югозападно от центъра на могилата. Гробното съоръжение представлява тухлен гроб, иззидан в яма, вкопана в здравия терен. Камерата е покрита с тегули. Погребението е извършено чрез трупоизгаряне. В гробната камера наред с горелите гости се откриха и погребални дарове, стъклени балсамарии, глинена стомана, части от тоалетно сандъче, бронзово посребрено огледало и много гвоздеи. Погребението датира в края на II - началото на III в.

И.Карайотов /Бургас/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА КРАЙ с.РУЕН, БУРГАСКИ ОКРЪГ

Проучваната могила влиза в състава на могилен некропол, състоящ се от седем могили. Те се намират близо до разрушена при мелиоративни работи римска вила. През 1984 г. беше проучена само югоизточната четвъртина на могилата. В периферията на могилния насип бяха открити две погребения чрез изгаряне. Едното от тях е било разрушено при селскостопански работи. Във второто се откриха глинена капа, глинена лампа, два стъклени балсамария, глинен поднос, бронзово огледало и желязно ножче. Въз основа на този погребален инвентар погребението се датира в III век от н.н. Има признаци за наличието на централно погребение, което ще бъде проучено през 1985 г.

М.Кънчев и Б.Борисов /П.Загора/

РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНА МОГИЛА В РАЙОНА НА КОМПЛЕКСА "МАРИЦА-ИЗТОК"

През 1984 г. бяха проведени спасителни разкопки на "Попова" могила, отстояща около 1,5 североизточно от бившето село Староселец. В могилния насип, западен на височина 7 м бяха проучени 46 гроба, 15 от които се отнасят към римската епоха, а останалите към средновековието. Всички погребения от римската епоха са извършени чрез трупоизгаряне извън района на могилата, като останките от горелите кости са събрани в малки сандъчета или в елипсовидни ями. Около тях са поставени гробни дарове – предимно глинени съдове. Централното погребение е извършено точно в центъра на могилата в двойно стъпаловидна яма, вкопана под нивото на античния терен. В нея наред с горелите кости са поставени и гробни дарове. В близост до първичното погребение е разкрита зидана правоъгълна гробница, която е имала дървено покритие. Средновековните погребения са извършени чрез трупополагане в изпънато положение според изискванията на християнския обичай. Въз основа на намерените накити – сини стъклени гривни, бронзови гривни с шарнирно свързващи се краища, огърлици от зелени стъклени мъниста и др., те могат да се отнесат към периода на византийското владичество в българските земи /XI-XII в./.

Намерените в гробовете чрез трупоизгаряне монети показват, че първоначалното натрупване на могилата е станало най-вероятно през първата половина на III в.

М.Цочев /В.Търново/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА НАДГРОБНИ МОГИЛИ ПРИ ГАРА ДЖУЛЮНИЦА, ВЕЛИКОТЪРНОВСКИ ОКРЪГ

В м.Могилките, на 1,5 км източно от гара Джулюница бяха проучени две от запазените понастоящем 7 надгробни могили. В едната от тях бяха открити 16 погребения, извършени чрез трупополагане. Гробовете, с изключение на един, са ориентирани в посока изток-запад. Само някои от тях съдържат беден инвентар. В юго-западната част на могилата се разкри гробно съоръжение, изградено от плочести камъни, което не съдържа находки. Във втората могила, чийто насип е почти разнесен, не са открити гробни съоръжения. Находките от фина и кухненска керамика датират могилата в римската епоха.

Разкопките на двете могили бяха предшествувани от геофизично проучване, извършено по електросъпротивителен метод от инж.Ц.Вълков /София/. Резултатите от това проучване са потвърдени от разкопките на могилите.

И.Панайотов /София/

И.Бъчваров /Силистра/

РАЗКОПКИ НА МОГИЛЕН НЕКРОПОЛ ОТ РИМСКАТА ЕПОХА В с.ВЕТРЕН, СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. започна разкопаването на най-южната могила от некропола в м.Опрев път на 1 км североизточно от с.Ветрен. Насипът ѝ е почти изцяло разрушен от машинното обработване на почвата. В централната част на могилата е бил направен иманярски изкоп с неправилна форма, достигащ до материка. В насипа бяха открити петно горяла пръст и два съда от римската епоха. Еднократно натрупаният насип не е проучен изцяло.

Й.Златков /София/

РАННОХРИСТИЯНСКА ГРОБНИЦА В ГРАДИНКАТА ПРЕД НАРОДНАТА БИБЛИОТЕКА "КИРИЛ И МЕТОДИЙ" В СОФИЯ

При изкоп за прокарване на водопровод пред сградата на народната библиотека "Кирил и Методий" бе засечена част от гробница. Извършено бе спасително археологическо проучване от страна на музея за история на София.

Съоръжението се откри на дълбочина 50 см. от съвременното ниво. Отстои на 12м. от югозападния ъгъл на библиотеката. То е правоъгълно по план, покрито с полуцилиндричен свод, ориентирано в посока изток–запад, с размери: дължина – 330 см., ширина от запад – 295 см., от изток 310 см. и с височина 230 см. Изградено е от тухла с размери 35/35/5 см., споено с хоросан. Дебелината на фугите е 5,5–6 см. Сводът е покрит с хидрофобна хоросанова замазка с дебелина 2,5 см. От изток има засводен вход с размери: височина 80 см. и ширина 60 см., който е бил затворен с каменна плоча с размери: височина 110 см., ширина 80 см. и дебелина 35 см.

Проучването във вътрешността на гробницата установи, че гробничната камера има размери: дължина от юг 225 см., от север 237 см., ширина 214 см. и височина 185 см. Измазана е с бял и здрав хоросан без следи от стенописване. Помещението е било ограбено, като е била отместена каменната плоча от изток. Открити са останки, вероятно най-малко на двама души, които са силно фрагментирани и разбъркани с проникналата отвън пръст. Археологическият инвентар е твърде оскъден, състои се от три керамични фрагмента и една стъклена детска обица.

Гробницата е много добре запазена с изключение на отчупения от багера фрагмент от свода на западната страна, но независимо от това тя е една от най-значителните откривани до сега в Некропола около базиликата "Света София!.

Градежът и конструкцията й позволяват тя да бъде датирана в рамките на IV–VI век.

Доброто състояние и благоприятното разположение на гробницата позволяват тя да бъде запазена и подходящо експонирана.

Р.Рашев /Шумен/

РАЗКОПКИ В ДВОРЦОВИЯ ЦЕНТЪР НА ПЛИСКА

Проучена бе ограничена площ в източната половина на комплекса Малък дворец. Частично са изследвани останки от съоръжения, отнасящи се към основните строителни периоди в дворцовия център. Особен интерес представляват ями и траншеи, в които са били вложени дървени стълбове от постройка, предхождаща каменните монументални сгради и отнасяща се най-общо към VIII в. Най-късните останки от живот се датират в първата половина на XI в.

СРЕДНОВЕКОВИЕ

СРЕДНОВЕКОВНИ СТОЛИЦИ

Плиска

Н.Георгиев /Шумен/

РАЗКОПКИ НА СЕВЕР ОТ ТУХЛЕНАТА ОГРАДА В ПЛИСКА

Разкопките установиха напълно очертанията на дълбоко вкопана в терена яма с овална форма и приблизителни размери на нивото на льоса 25–28/18–20 м. Дъното ѝ се намира на 3,60–4,20 м. под съвременната повърхност на терена, но фактически ямата е била много по-дълбока, тъй като не е напълно засипана. Стените ѝ са били полегато наклонени към дъното. Източната ѝ част е с около 0,80 м. по-плитка от западната. На границата между тях беше открит зидан от преупотребени блокове кладенец с правоъгълна форма и размери 1,50/1,10 м. Ямата е изпълнявала функцията на голям колектор за атмосферни води, които след утаяването им са били използувани при продължително засушаване. Кладенецът изглежда първоначално е съществувал едновременно с ямата и освен за вадене на подпочвени води е могъл да служи и за своеобразна шахта. Материалите, открити в насипа на ямата и кладенеца позволяват те да бъдат датирани към края на X и първата половина на XI в., т.е. във времето, когато старата водопроводна система на Плиска престава да функционира окончателно, а населението във Вътрешния град е все още значително.

При разкопките се попадна на трасето на опожарения таен ходник, извеждащ от Малкия дворец на североизток. Установено беше неизвестно досега отклонение на подземната галерия в източна посока. По сондажен път беше проследено трасето на някои от водопроводите към Големия басейн и баните, северно от него. При един от сондажите се попадна на едно от разклоненията на таен ходник от периода след пожара в Плиска.

Л.Дончева-Петкова /София/

СГРАДИ ПРИ ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ЗАПАДНАТА КРЕПОСТНА СТЕНА НА ПЛИСКА

През отчетната година продължиха разкопките на сградите и съоръженията, разположени на изток от вътрешното лице на западната крепостна стена на Плиска и южно от западната порта. Както установихме през предишните години тук е съществувал голям почти правоъгълен комплекс, обхващащ площ от 4,200 м^2. Вътре в този комплекс попаднахме на сгради, наземни и едно вкопано жилище, производствени съоръжения и ями, които принадлежат към периода от края на IX до XI в. През 1984 г. открихме още едно вкопано жилище. В план представлява неправилен четириъгълник, ориентиран по надлъжната си ос север-юг. Измерено отвътре жилището има следните размери: северна страна II, 30 м., южна - 10,85 м., западна 5,10 и източна 6.15 м. Жилището е вкопано в някогашния терен и облицовано отвътре в камъни, които достигат на височина до съвременния терен - 1,15 м. Чрез тесен преграден зид е разделено на две помещения. В западното се намира огнище и две овъглени греди, свързани с покривната конструкция. Фрагментираната керамика е характерна за XI в.

На запад от жилището открихме един зид, разположен източно от първото полувкопано облицовани с камъни жилище и пещта пред него, открити преди няколко години. Северно от този зид разчистихме малка куполовидна пещ /висока 0,55 м. с максимален диаметър 0,66 м./. В горната част има кръгъл отвор, заобиколен с бордюр, а от изток – при дъното– малко арковидно устие /отвор/. Пещта беше пълна с дървени въглища. До нея се намериха фрагменти от амфори, от стомни със златиста ангоба и тънкостенни гърнета с една дръжка и малка дебелостенна пота. Наличието на пота показва, че в пещта е ставало вторично топене на метал. Около вкопаното жилище и до пещта открихме монети на Михаил IV /1034–1041 г./ и на Константин X с Евдокия /1059 – 1067/.

Ж.Аладжов /София/,
П.Петрова /Шумен/

ПРОУЧВАНЕ НА КОМПЛЕКС "А" /ОБЕКТ 40/ ВЪВ ВЪНШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Разкопките на комплекса през 1984 година бяха съсредоточени в централната му част. Завърши проучването на постройката, която се намира в геометричния му център. Размерите на сградата са 22,5 х 5,5 м. Последното южно помещение, което беше изяснено през изминалия сезон, заема повече от 1/3 от дължината на сградата. По-късно дългото помещение е било разделено на две почти равни по размер части. Оказа се, че пряк достъп до сградата отвън са имали в приземната си част три от помещенията. За съществуването на горен етаж свидетелствуват две площадки за стълбища.

Пред източната фасада на сградата, в южната й половина, се разчисти тухлена дворна настилка. В южния сектор на същата, непосредствено пред сградата беше разкопана дълбока полуземлянка с пещ в северо-западния й ъгъл. Тя е пресякла част от тухлената настилка в този участък.

Един от най-важните резултати през 1984 година беше разчистването на останките от малка средновековна църква в източната част на комплекса. Тя е от традиционен за Плиска план – трикорабна, едноапсидна, с притвор, скъсена базилика. Притворът е неразчленен, с три входа от север, юг и запад, характерно също за плисковските църкви. Апсидата отвътре е полукръгла, а отвън – тристенна. Свободните подпори са само две двойки. Дългите фасади са разчленени от пиластри. Олтарът е триделен, а мястото на олтарната преграда може да се долови от леглото в плочника. Църквата, както и комплексът сме склонни да отнасяме към последната четвърт наIX в., а са просъществували до към средата на X в., но във всички случаи до идването на византийците.

Около църквата се е разполагал малък некропол, от който засега са разчистени 11 гроба. Всички са християнски и имат най-общо три подтипа:

I. Гробната яма е дълбоко вкопана, а мъртвият е ограден и покрит с каменни плочи и блокчета.

II. Гробната яма също е вкопана дълбоко, но покойникът е бил в ковчег от дебели дървени талпи.

III. Най-късните гробове са по-плитко разположени, мъртвият е положен направо в земята, без каменно покритие и без ковчег.

От подемния материал заслужава да се отбележат два керамични съда – гърнета, монета – фолис на Лъв VI и Александър /клас 2 по Гриерсън, 886–912 г./, знаци и печати по керамични фрагменти, костени шила и пр.

Обектът се очертава като перспективен за проучване и с важно значение за живота във Външния град на Плиска в края на IX и през първата половина на X век.

Ст.Станилов /София/

СЕЛИЩЕ ЮГОИЗТОЧНО ОТ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Разкопките през този сезон съединяват площите разкопани през 1982 и 1983 г.

На дълбочина около 0,30 м., както и през предишните кампании са открити останки от огнище, струпвания на кости от животни, керамика, уплътняване на почвата, които бележат старото ниво на обитаване.

На дълбочина 0,40–0,50 м. са открити останки от четири жилища означени с поредни номера от 9 до 12. Първото от тях е известно още през 1983 г. Три от жилищата – 9, 9,11 и 12 са вкопани в земята от 1,40 до 2,10 м. Те имат квадратна форма и площ 34,49 и 32 м^2. Жилища 9 и 11 били отоплявани с каменни пещи, вкопани в големи правоъгълни ями при югоизточния ъгъл на жилищната яма. В жилище 9 отоплителното съоръжение било преустройвано – разрушили пеща, засипали ямата и отгоре, вече на нивото на пода изградили нова пещ. В жилище 12 пещта била изградена пак в югоизточния ъгъл, но още първоначално на пода на жилището. В западната стена на жилище 9 има елипсовидно разширение с овални ями в пода, което вероятно служело за стопански нужди. В пода на жилище 11 и в един от ъглите на жилище 12 също са открити сравнително плитки овални ями. В тези две жилища има следи и от дървена облицовка на стените.

От жилище 10 е разкопана правоъгълна яма с площ 1 $м^2$ и дълбочина около 1,00 – 1,20 м., в чийто северен край има голяма вкопана в брега пещ. По дъното на ямата са открити множество дупки от тънки колове в три гнезда от дебели дървени подпори, които вероятно носели дървена покривна конструкция. Доколкото разкопаното няма другаде паралели се предполага, че ямата е била устроена заради пещта и принадлежи на наземно жилище.

През този сезон са открити нови три канавки, подобни на проучваните през 1982 г. Две от тях, успоредни на 4,00 м. една от друга, с посока изток-запад са пресечени от жилище 11, а третата със същата посока е малко засегната от югоизточния ъгъл на жилище 9.

Находките са костени шила, прешлени за вретено, астрагали, едни от които със знаци, едно костено гребенце за украса на керамични съдове. Керамиката е кухненска и трапезна от всички познати в Плиска типове, без глазираната. Датировка VIII–IX век.

Р.Басилев /София/

РАЗКОПКИ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВНОТО СЕЛИЩЕ СЕВЕРОИЗТОЧНО ОТ ОБЕКТ 31 ВЪВ ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПЛИСКА

Проучван бе теренът северно от разкопавания през миналия сезон участък. Разкопана е площ от 300 $м^2$, в която са изследвани три жилища № 9, 10 и 11 и са разчистени 3 гроба / № 1, 2 и 3/. Две от жилищата /№ 9 и 11/ са полуземлянки, а № 10 е наземно. Полуземлянките са вкопани на дълбочина 1,20–1,35 м. от съвременната повърхност, а в льоса на дълбочина 0,60–0,70 м. Подът на жилище 10 е разчистен на дълбочина 0,70 м. от съвременната повърхност. Стените на жилищата са ориентирани по посоките на света. В план жилища 9 и 10 са почти квадратни, 11 е правоъгълно. Трябва да се отбележи, че последното жилище е двуделно, засега е единственото с такъв план в селището. Полуземлянките са със стълбова конструкция.

Отоплителните съоръжения са каменни печки изградени в един от северните ъгли на жилището, почти напълно разрушени. Данните от намерените в жилищата находки – най-вече керамиката – дават основание жилищата да бъдат датирани в IX – X в. Най-интересната находка от жилищата е намереният в № 11 оловен печат на византийски протоспарий от края на X – XI век.

Трите гроба са християнски, ориентирани И–З. В два от тях са намерени кръстчета – оловно /гр.№1/ и медно /гр.№3/. Гробовете могат да бъдат датирани в първата половина на XI век.

Г. Василев /София/

СПАСИТЕЛНИ РАЗКОПКИ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ В М. "ПЪРВОМАЙСКАТА ЧЕШМА" В РАЙОНА НА ПЛИСКА

Местността "Първомайската чешма" се намира на 2,5 км. източно от североизточния ъгъл на земленото укрепление на Плиска. Селището се е намирало на първата незавна тераса на левия бряг на Крива река. Културният пласт с дебелина 0,60-1 м. почти напълно унищожени. Разкрити са само четири каменни пчки, намиращи се по всяка вероятност в един от ъглите на жилища-полуземлянки, следи от конструкцията на които не бяха установени. В план печките са подковообразни /1 и 2/ или почти квадратни /3 и 4/. Те са с външни размери приблизително то 1 до 1,20 м. Изградени са от големи ломени камъни в плоши, средни и малки също ломени камъни без спойка. Огнищата на печките имат замазка с дебелина 3-4 см. /най-добре запазена при печка № 4/.

Единствените находки намерени в печките са фрагментите от глинени гърнета, разработени на примитивно грънчарско колело. Те са с украса от врязани прави и вълнообразни хоризонтални бразди. В близост до печка № 1 са намерени части на гърне работено на ръка - реставрирано, несиметрично с червено-кафяв цвят на повърхността. В сондаж южно от печките бе намерен къс от дъно на гърне, работено на ръка. Глината е с много примеси от едри кварцови частици.

Това са данните за датирането на селището. Те ни насочват към една ранна датировка на селището. По всяка вероятност то е заселено от славяни в VIIв. и е продължило да съществува и в VIII в. Унищоженият културен пласт не дава възможност да се проследи дали животът в него е продължил и в IX-X век. В заключение може да се каже, че на левия бряг на Крива река се е намирало неголямо ранносредновековно славянско селище.

Р.Рашев /Шумен/

ПРАБЪЛГАРСКИ КУЛТОВИ ПАМЕТНИЦИ ПРИ С.ЗЛАТНА НИВА, ШУМЕНСКИ ОКРЪГ

Основен резултат от разкопките е проучването на неизвестно по форма и устройство култово езическо съоръжение. Представлява кръгов изкоп с диаметър 14 м. с проход – вход откъм изток. Изкопът и част от вътрешността на оградeното пространство са били запълнени с камъни така, че в окончателния си вид съоръжението е наподобявало ниска каменна могилка. На различна дълбочина между камъните се откриха животински кости, въглени и фрагменти от ранносредновековни глинени съдове. В центъра на могилката не се намериха следи от гроб. Най-вероятно съоръжението е възпоменателно и е било издигнато в памет на знатен представител от прабългарската родова и военно-административна върхушка.

В непосредствено съседство откъм запад бе частично проучено трасето на дълбока и тясна траншея, ограждаща четириъгълно пространство. Размерите и предназначението й засега остават неизяснени.

В същия участък се намира правилна група девташлари № 28. Всички запазени камъни са съборени и разместени.

Групирането на споменатите паметници подсказва, че при с.Златна нива се е намирал комплекс от прабългарски култови паметници, чието проучване предлага нови данни за езическата култура на населението на Плиска и непосредствената й околност.

ПРЕСЛАВ

.Ваклинова, Ир.Щерева /София/

РАЗКОПКИ НА СЕКТОРА ЮЖНО ОТ ДВОРЕЦА В ПРЕСЛАВ ПРЕЗ 1984 ГОДИНА

От три години се разкриват терените между главните дворцови сгради и комплекса на Архиепископията на юг от тях. Там сградите са много разрушени и обезличени, но дават възможности за установяване на стратиграфията на напластяванията на този терен, характера на строителството и планировката в тази част на Вътрешния град на Преслав, както и строителната история на комплекса. Установяват се пет отделни етапа, засвидетелствувани със строителство или следи от използуването на терена.

Първият най-ранен етап може да се датира в столичния период на града и се отнася до оформлението на западния фронт на площада южно от дворците с подпорна стена и масивни строежи. Вторият период на строителна дейност се засвидетелствува от останки на голяма сграда с масивни стени от каменни блокове, построена след началото на XI в. Тя е залазена само в подложки от стените и части от подовата настилка в опус сектиле.

Установява се, че тази сграда не е съществувала вече в XIII в., тъй като във вътрешността й, след демонтирането на стените са били изкопани боклучни ями с материали от XIII в. От тази сграда изглежда на известна височина е била запазена западната стена, към която през третия строителен период е била пристроена сграда, която разрушава и останките от водопровод, докарващ вода откъм югозапад по склона надолу към дворцовите постройки.

Четвъртият строителен период е свързан с постройка с дебели каменни стени от камъни, споени с кал, издигната също към запад. От нея засега са установени две помещения. В насипа не се намират материали по-късни от XIII в.

Последният етап от ползуването на терена се регистрира с гробове от некропол, възникнал през XIV-XV в., на терена на дворците. Част от тях са извършени и в разрушенията на сградата от последния период.

Този терен предлага много проблеми и проучването му е затруднено поради лошото състояние на останките там. Окончателното му разкриване ще хвърли значителна светлина върху градоустройството и историята на града.

Д.Овчаров, Ж.Аладжов, Н.Овчаров /София/

РАЗКОПКИ НА ОБЕКТ "ПРЕСЛАВСКА АРХИЕПИСКОПИЯ"

Работи се от 4 юни до 3 ноември с прекъсване през м.август и септември. Усилията бяха насочени главно на южния сектор и отчасти на изток от базиликата. Целта беше да се разчисти изцяло оградната стена на църквата. Докато от изток задачата беше лесно разрешена и се разкри изцяло трасето на оградния зид, то на юг картината се усложни твърде много. Най-напред ни се отдаде да разчистим малка църква, кръстокуполна от типа "вписан кръст" със запълнени междурамия без предапсидно пространство. През 1983 г. на това място бяха открити две ями със стенописни фрагменти, явно свързани с този храм. Новоразкритата малка църква е само на няколко метра от голямата базилика. ЮЗ от нея, в участъка между архиепископията и представителната черква и непосредствено на юг от покритата галерия, която свързва тези две най-представителни сгради. Има известни данни новоразкритият храм да се тълкува като параклис със заупокойна функция и гробнична църква.

Непосредствено от изток на малката църква попадаме на рушевините на две други сгради. Става въпрос за две бански постройки, изградени една върху друга. Първата /баня А/ представлява правоъгълна сграда с дълги фасади на изток и на запад. Трябва да се отбележи, че първото трасе на южната оградна стена на базиликата се съобразява със северната фасада на баня "А", т.е. я заварва. Това подсказва, че банската постройка е синхронна, а може би и по-ранна от базиликата. Изградената върху останките на баня "А" нова баня е използувала максимално материалите от по-старата постройка. Първоначално втората баня "Б" представлява също правоъгълна сграда, но с асиметричен фурниум от юг, който е потесен от останалата част на сградата. Построяването на втората баня води до залагането на ново трасе на южната ограда на базиликата, вече северно от северната фасада на банята. Наличните данни говорят за три главни последвали преустройства на баня "Б".

През 1984 г. бяха разчистени нови 36 гроба, групирани главно около малката църква. Засвидетелствува се съществуването на съвсем късен средновековен некропол, християнски, като гробовете от него лежат върху плочниците от XIII в. От подемните материали специално внимание заслужават двете оловни овални пластинки с врязани надписи, близо 10 фрагмента от оловни печати – моливдовули, късове от варовикова и мраморна архитектурна украса, кубчета от опус сектиле и пр. Като най-важни проблеми за следващите проучвания се очертават двете зони – на юг от малката църква и ЮИ от префурниума на втората баня.

С.Витлянов /Шумен/

РАЗКОПКИ НА СГРАДИ В ЮЖНИЯ СЕКТОР НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД НА ПРЕСЛАВ

Археологическите разкопки на сградите в южния сектор на Вътрешния град на Преслав се проведоха от 2.IV.1984 г. до 30.IV.1984 г. Продължи проучването на откритата още през 1979 г. голяма верижна сграда разположена успоредно на южната крепостна стена. Сградата се състои от верижно разположени помещения конструктивно свързани помежду си. Засега изцяло е проучен нейния южен ограден зид и три от помещенията. При едно от тях се попадна на вход с ширина 1,00 м разположен по средата на северната страна. Такива входове ще да са имали и останалите недоразкрити засега помещения. Градежът на сградата е от плочести ломени и дялани пясъчници разположени в хоризонтални редове споени с жълта глина.

След превземането на Преслав от византийците в края на X в., сградата вероятно е била разрушена и изгубила първоначалната си функция. Върху нейните рушевини през втората половина на XI в. е била построена нова сграда, която продължава на север във все още неразкопания терен. През този период се забелязват следи и от други преустройства.

По време на разкопките се откриха редица интересни находки. Освен многобройните късове от познатата ни старобългарска керамика и фрагменти от глазирани съдове от IX-X в. тук се откриха метални апликации с релефна украса, железни стрели, конски подкови, части от дървени ведра, железен секач, огнива, железни игли, железни ножчета, костен амулет, закопчалка за книга и други които са били свързани с бита на тукашните обитателя. Особено внимание заслужава една златна апликация с преградачен византийски емайл и сребърен позлатен медальон. В културните наслоявания от XII-XIV в. се попадна на монети от Мануил I Комнин /1143-1180 г./, Алексий III Ангел /1195-1203г./, български и латински имитации от първата половина на XIII в. анонимни монети от клас В /1204-1210/, монети от Йоан Орсини,средата на XIV в. и др.

Археологическите разкопки в тази част на вътрешния град на Преслав, които ще продължат и през тази година ще предложат нови интересни данни за архитектурния облик на града през X век.

Ст.Бонев /Шумен/

РАЗКОПКИ В ЮГОИЗТОЧНАТА ЧАСТ НА ВЪТРЕШНИЯ ГРАД В ПРЕСЛАВ

Разкопките в югоизточната част на Вътрешния град на Преслав през 1984 г. се съсредоточиха на изток и на север от разкрития през 1983 г. декоративен басейн, датиран в X в.

В пространството на изток от него се изясни характерът на терена до дълб.1,50 м, Състои се от насипен пласт, включващ в себе си строителен трошляк, хоросанови буци и ранносредновековни керамични фрагменти. Този пласт е с дебелина 0,50-0,60 м и запълва сектора между басейна, т.нар. "трета" крепостна стена към север и верижната сграда до Източната крепостна стена. Може дасе приеме за сигурно, че той е бил пренесен тук през X в., за да бъде повдигнато или поточно изравнено нивото с околния терен и да се установи ходово ниво през столичния период на града.

Проучванията на север от басейна предоставиха интересни данни за устройството на водопровода, който го е снабдявал с вода от една страна и за хронологията на градежите в този сектор от друга.

Водопроводът беше проследен на разстояние около [illegible] м, като държи северна посока, с леко отклонение на североизток. Състои се от керамични тръби, положени направо върху терена и обмазани с червен хоросан отстрани. По размери и профил се различават два вида тръби. Възлов пункт в проучването на водопровода, а дори и на целия югоизточен ъгъл на Вътрешния град е изясняването на отношението на многократно дискутираната "трета" крепостна стена към водопроводното трасе. Разчистването на малък сектор от стената в този пункт показа, че водопроводът преминава през най-горния ред на нейната субструкция без да е нарушен, като от юг и от север е вкопан в хоросановите масиви, отбелязващи строителното й ниво. При разрушаването на стената върху неговото трасе са били оставени за защита ломени камъни, червен хоросан, а на южното лице на стената дори и един рустициран варовиков блок. Съчетаването на водопровода и стената говори за сега за едновременност на тяхното построяване и изключва на този етап късния характер на "третата" крепостна стена. В същото време съществуват и някои аргументи /все още обаче недоказани/, че стената би могла да се датира и в периода преди X в. Задача на бъдещите разкопки е да се изясни хронологията на градежите в тази част на града и по-специално да се уточни датировката на споменатата по-горе част от отбранителната система на Преслав.

Т.Тотев /Шумен/

РАЗКОПКИ В МЕСТНОСТТА СТАМБОЛ ЙОЛУ НА ПРЕСЛАВ

Съгласно изпълнението на многогодишната ми задача от плана на АИМ за разкриване и изучаване на преславските църкви и манастири ръководих разкопки в продължение на 20 дни през м.август през отчетната 1984 г. Разкопките имаха за задача да изяснят връзката на разкритата през последните две години върху терасата князборисова църква с базиликален план с други строежи. Някои непредвидени обстоятелства като заливането на площадката с базиликата ни наложиха да проведем проучванията на 250-300 м в западно направление върху две издатини на терасата.

В продължение на 15 дни проведените над 20 сондажни изкопа ни позволиха да установим между редовете на ябълковите насаждения основите на значителна по размери постройка, съставена от два свързани под прав ъгъл верижни корпуса. Дълбоко вкопаните и здрави основи определено насочват, че над приземието на сградата е стъпвал етаж. С повече подробности за вътрешността на постройката, за стълбите отвеждащи на горния етаж, за живота и заниманията на някогашните нейни обитатели през IX-X в. ще можем да разполагаме след време когато изцяло се вдигне насипа, запълващ нейните помещения и проследят чакълестите подложки от дворни настилки в пространството оформено между верижните й звена.

Независимо от еднаквата си хронологическа принадлежност с базиликата /края на IX – първа половина на X в./ е трудно да се приеме, че се касае за съставна част от манастирски ансамбъл около последната. В разрез с подобно предположение се явява отдалечеността ѝ от една страна, и от друга – плановата ѝ схема, предполагаща обособено дворно п пространство каквото имат плано-пространствените композиции на преславските и изобщо на старобългарските граждански комплекси през IX–X в.

ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Г.Анчева /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ, СЕКТОР XXXV

През 1984 г. за трети пореден сезон продължиха археологическите разкопки на XXXV-ти обект, разположен в западния сектор на южния склон на Царевец. Проучена е площ от 400 $м^2$. Разкопките започнаха в началото на април и продължиха до средата на декември.

В условията на нарушени от съвременни изкопи и градежи културни напластявания са открити материали и останки от архитектура и съоръжения от следните епохи: тракийска, ранновизантийска, средновековна българска и епоха на османското владичество.

Най-ранните тракийски материали се намират разнесени в по-късните културни пластове. Голямо е количеството на керамиката – 1805 фрагмента от съдове от раннножелязната и късножелязната епохи. След тазгодишните проучвания се установи, че тракийският културен пласт е напълно унищожен от по-късните градежи.

От ранновизантийската епоха се откриха само един ъгъл от сграда и част от зид в източния сектор на обекта. Археологическите материали намерени в насипа от разрушения на сградата са предимно стени от амфори и фрагменти строителна керамика.

Непосредствено върху пласта от строителни разрушения от ранновизантийската епоха, в източната част на проучвания терен, се разкриха архитектурни останки и керамика от епохата на българското средновековие. Градежите, макар и да не дават представа заплана на сградите предоставят известни данни за периодите на строителство в този сектор на хълма. Потвърдени са досегашните наблюдения като са установени три строителни периода: от втората половина на XII век, втори – от края на XIII-ти и началото на XIV век и трети период от втората половина на XIV век.

Резкриха се и останки от сгради и части от калдъръмени настилки от османския период.

В полевата инвентарна книга са записани 150 находки – фрагментирани глинени съдове, предмети от метал, кост и монети.

П.Славчев /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ ПРЕЗ 1984 Г. НА СЕКТОР XXXVI

През отчетния период на обект 36 се работи четвърти археологически сезон, като се извърши проучване на централния и южен сектор. В културното наслояване отново са установени хронологическите граници на живота от края на бронзовата епоха до XIX в. включително. За долната граница на този период не е констатиран отделен културен пласт, а само фрагментирана керамика от двете фази на тракийската култура. В източната част на обекта е открита битова пещ с диаметър 1,40 м и запазена височина 0,35 м. Последната е била разрушена от пода на ранновизантийска постройка, върху която е установено надстрояване през XII-XIV в.

На юг в друга средновековна сграда значително количество обикновена и художествена керамика се отличава с белезите на по-ранния период. Тук в хронологическо отношение конкретизират обстановката и монетите имитативи от първата половина на XIII в. и две от Андроник II и Михаил IX /1295-1320 г./.

При други две сгради от XIV в. е характерен големият процент сграфито керамика, която има подчертана полихромност. Между тях е установена улична настилка, градена от дребен ръчен чакъл и по-едри ломени камъни трамбовани в пръстта.

От турският период са открити останки на три сгради и уличен отводнителен канал.

Резултатите са етап от проучването на отделен сектор по южния склон, поради което имат локален характер. Въпреки това те разкриват елементи от материалната култура на обитателите на Царевец и внасят нови данни за градоустройството му.

Зл.Генова /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ - СЕКТОР XXXVII

В продължение на 3,5 месеци през 1984 г. продължи проучването на сектора, разположен по южния склон на Царевец. Разкопките обхванаха южната част, където за разлика от северната половина, теренът е със силен наклон към юг. Поради тази причина основите на най-късните жилищни сгради /две от втората половина на XIX в. и една от края на XVIII в./ са вкопани на дълбочина от 2,3-3 м от съвременното ниво на терена и са унищожили по-ранните пластове.

Със строителството от първите столетия на османското владичество се свързват няколко зида, плитки ями и едноделна сграда, при която са установени два етапа на градеж /първият - от края на XIV или от XV в., а вторият от края на XV в. или през XVI в./.

В очертанията на тази сграда частично са запазени основите на друга, която предварително отнасяме към XIV в. под пода ѝ се откриха 4 детски гроба и полувкопано жилище. При другата полуземлянка, от която е останала само северната стена /дължина 2,6 м и височина 0,6 м/ и части от източната и западната, се откриха много късове от работени на ръчно колело съдове. Според някои технологически белези те се датират от края на XII - началото на XIII в.

С изключение на ъгъл от ранновизантийска сграда, останки от по-ранни градежи нямаше.

Т.Овчаров /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ, СЕКТОР XXXVIII

Археологическото проучване на сектор XXXVIII на хълма Царевец в гр.Велико Търново започва през 1981 г. През трите проучвателни сезона /1981, 1982 и 1983 г./ са разкрити основи на 18 сгради, като 16 от тях са жилищни и две – култови.

През отчетната 1984 г. на терена е работено от 16 април до 5 май средно с 15 работника, като е проучвана южната и югоизточната част на сектора. Частично или изцяло са разкопавани единадесет квадрата. Достигната е повсеместна дълбочина около метър от сегашния терен. Разкопаваната пръст е насип отснова, положен за оформяне на пешеходната алея, превърнаха по-късно в път за камионите, които извозват пръстта от разкопките по южния склон на хълма Царевец.

Тази пръст е насипвана на три пъти. Първоначалното насипване е при направата на пешеходната алея. Тогава е копано в северната част и насипвано в южната, като е направена и подпорна стена от ломени камъни без спойка.

Второто насипване е предимно в централната част на проучвания терен и е направено от ПИПК – В.Търново за подравняване на пътя.

Третото насипване е от 1982 г., когато са засипани проучваните от нас през 1981 г. площи, за да се възстанови пътя за камионите.

В насипа липсват археологически находки от периода XII-XIV в. В квадратите в югозападната част на сектора, където е частично засегнат турсковременният културен пласт има фрагменти от късна /XVIII-XIX в./ битова керамика, но значими находки не са издирени.

В централната част на източната половина на сектора, при почистване на хоросанов зид, разкрит през 1983 г. се проучи средновековно българско погребение / № 7 /. Скелетът е разсечен от основата на зид от I турски строителен период.

По технически причини разкопаването на обекта бе преустановено, а част от разкопаната площ отново засипана.

Л.Квинто /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ СЕКТОР XXXIX

Продължи проучването в северната половина на сектора и културните напластявания там са почти изчерпани. В южната половина разкопките започнаха от повърхността и е достигнато строителство от XV в.

Открити са строежи и калдъръми от XVIII-XIX в., с ремонти през 1848/1849 г. Строителството от раннотурско време е в три етапа, с големи преустройства през втората половина на XV в. В сграда от първия етап беше намерено оръжие от въоръжението на полските рицари през VX в. В слоя има много монети-имитативи от края на XIV в. и две блокчета от същите, полустопени монети.

В края на XIV в. са две вкопани съоръжения, може би укрития и три ями с камбановидна форма, едната – резервоар за вода, а другите – вероятно хладилни складове. Зидовете на сграда от средата на XIV в. са над настилка от хоросан и баластра, направена в началото на XIII в. В нея има дупки от колове и греди на дървена ограда /?/ с диаметър 30 м., използвана до началото на XIV в.

Разкрити са 4 жилища с дупки от колове и греди за външните стени от дъски и три малки правоъгълни каменни пещи, с материали от X-XII в.

През V-VI в. на терена е имало голяма сграда, преустроена и опожарена. От тракийския културен пласт са запазени опожарени нива с керамика от късната и ранната желязна епоха.

Проучването на сектор Царевец-39 не е завършено.

Ат.Писарев /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ – СЕКТОР XL

Проучването на обект 40 на хълма Царевец се явява продължение на проучвания от нас обект през 1982-1983 г. Пространството на обекта беше затрупано от огромно количество едри и дребни камъни и насипна пръст дошли при строителството на ресторанта северно от обекта. Дебелината на насипа е различна и се движи от 3,50 до 5 м. На тази дълбочина се откриха и първите основи на сгради, подпорни и оградни зидове, калдъръмени настилки характерни за последния период от турското строителство на хълма Царевец.

При проучването на обекта и разкриването на сградите се оказа, че теренът е бил предварително подготвен и терасиран и са оформени три тераси.

Върху най-горната тераса са разкрити основите на три средновековни сгради. Най-добре е запазена средната сграда. По план тя е двуделна с правоъгълна форма с направление изток-запад с лице на юг. От другите две се разкриха зидовете им, като някои от тях повредени при строителството на турските сгради. Те са разположени източно и западно от средната сграда.

Върху средната тераса се разкриха части от зидове на две сгради, разрушени до голяма степен при строителството на турска сграда. От западната страна на тази тераса се разкри част от зид и подредени плочести камъни оформещи стълбище.

При проучването на третата тераса се разкриха части от зидове на три средновековни сгради.

Всички сгради са претърпели силно опожаряване. Това опожаряване е станало едновременно с опожаряването на целия хълм Царевец след превземането му от турците.

През отчетния период бяха открити и вписани в полевата инвентарна книга 118 предмета. Една част от тези находки са дошли с насипната пръст при подравняването на обекта. Това са разнообразни монети, бронзови пръстени, апликации, бронзови и стъклени гривни, обработена кост, железни предмети, глинени съдове и др.

Археологическите разкопки ще продължат и през тази година до пълното проучване на обекта, като същевременно с това ще се покаже градоустройството и планировката в тази част на хълма и най-вече около югоизточната порта и Балдуиновата кула. Едно определено важно място свързано интензивно с живота на средновековната столица.

М.Долмова-Лукановска /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ-СЕКТОР XLI

Трети сезон продължиха археологическите разкопки на обект Царевец-сектор XLI , по проучването на южната част от източната крепостна стена. Установени са три културни пласта: средновековен, ранновизантийски и тракийски.

I. СРЕДНОВЕКОВЕН КУЛТУРЕН ПЛАСТ

Проучването на пласта бе свързано с разкриване на крепостната стена и съоръжения и на сградите западно от нея, разграничени с тясна улица, както и връзката в тяхното изграждане и функциониране. Разкрити са нови 50 метра от крепостната стена с дебелина 3 м. Градена е в *opus implectum* и преизползва рационално запазените основи на по-ранната стена от V в. В уширение на скалния венец се разкри контрафорс, долепен на фуга към крепостната стена. По стената се откриха преправки от втората половина и края на XIV в.

В архитектурата по терасата, която се явява основно ядро на намиращия се тук жилищен квартал се установиха три строителни периода. Най-добре е запазен последния – края на XIV в. и първите десетилетия на XV в., от който са разкрити 8 сгради. Застрояването на квартала и преустройствата в него са свързани с изграждането, поправките и функционирането на източната крепостна стена. Най-вероятно неговото заселване е станало в първите две десетилетия на XIII в. Сградите са жилища на обикновени граждани, сред които занаятчии, използващи приземните етажи за работилници. Намерените материали са представени от предмети на домашния бит, оръдия на труда и средства за производство, употребявани в златарството и грънчарството. Открити са и две колективни монетни находки – от 20-те години на XIII в. и от последното десетилетие на XIV в.

II. РАННОВИЗАНТИЙСКИ КУЛТУРЕН ПЛАСТ

Разкрити са още 50 метра от крепостната стена, градена в *opus implectum* на розов хоросан и запазена на значителна височина. Дебелината на стената е в зависимост от ширината на скалния венец и варира между 1,25 до 6,60 м. По-слабо запазена е архитектурата, останките от която показват наличието на големи сгради долепени на фуга в крепостната стена и градени в близост една до друга. Основите им са от ломен камък, а стените от кирпич. Материалите в пласта са малко. Освен строителната керамика са открити фрагменти битова – предимно от амфори и сивочерна домашна, както и монети от V-VI в.

III. ТРАКИЙСКИ КУЛТУРЕН ПЛАСТ

Открити са части от наземни жилища с двускатни покриви от V-III в.пр.н.е. които са разположени в близост до ръба на терасата, което предполага наличие на крепостна стена от VI-V в.пр.н.е. насетне, подобно на други селища от това време.

Особен интерес представляват материалите от къснобронзовата и ранножелязна епоха, чиято керамика е сериозно доказателство, че още в първите векове от своето съществуване, тракийското селище на Царевец е имало значителни размери и обхващало целия хълм.

През новият археологически сезон ще продължат разкопките на обекта до окончателното им завършване.

К.Ботов /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ – СЕКТОР XLII

От 6.VII. до 15.XI. се работи по трасето на съвременната пешеходна алея, върху площ от 400 кв.м.

Проучени са пет сгради, подпорни зидове и калдъръми датирани XVIII-XIX в., с манети на Ахмед III, Махмуд II и Абдул Хамид II и една ранновизантийска сграда от втората половина на VI и началото на VII в.

В западната половина на обекта се откриха няколко големи блока, паднали от скалния венец на патриаршеския комплекс. Между тях имаше значително количество керамика от елинистическата епоха и началните фази на ранножелязната епоха.

К.Тотев /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА ЦАРЕВЕЦ – СЕКТОР XLIII

Разкопките на обект Царевец XI III – Източна стена се явяват продължение на извършеното през миналия археологически сезон и продължиха близо пет месеца /VII, VIII, IX, X, XI/.

Слизането на дълбочина 15 м. от нивото на съвременния терен позволи да постъпят интересни данни за една бкгото кортшно зо стротигроускшти ноплоставонша но хылмо Царевец. Най-още следите от живот се диференцират в широката граница от османското владичество до епохата на късния бронз.

Столичният период на Търновград е представен от две постройки с издължен правоъгълен план и една доста обезличена грънчарска пещ. Производствените отпадъци от стъклени слитъци, сгур и няколкото гливени съда позволяват не без основание да ги характеризираме като сгради със занаятчийско производствено предназначение. Между постройките от XIII – XIV в. и крепостна стена се проследи участък от трасето на средновековна улица, с познатата от други места на Царевец чакълеста настилка. Стената разкрихме на протежение 60 м. с двете й лица. В югоизточния й край, отвън се разчисти контрафорс с размери 13 х 1,40 м., а в трите запазени на значителна височина къса, също от външното лице на стената личаха отворите на използувани сантрачи. Откриха се и няколко от обмазаните с хоросан дървени греди. Установихме навсякъде, че средновековната крепостна стена е стъпила с основата си върху трасето на ранновизантийската, чиито основи се откриха на дълбочина от съвременния терен 14 м. отвътре и 17 м.отвън.

Отвътре, покрай стената се разкриха значителни участъци от най-малко две-три ранновизантийски постройки за плана на които сме затруднени да съдим от засвидетелствувани над тях средновековни строежи. Тяхното съотношение спрямо византийската крепостна стена, трите хоросанови бъркала и керамичния материал, ни дават основание да ги отнесем, тук, към едно второ строителство, вероятно по времето на имп.Юстиниан /527–565/.

През този сезон предстои завършване на проучванията в североизточния край на сектора и предаване обекта на НИПК.

Зл.Генова /В.Търново/

РАЗКОПКИ ПРИ ГЛАВНИЯ ВХОД НА ЦАРЕВЕЦ

Започнало през 1983 г. по настояване на НИПК, разкриването на крепостните стени между Първата и Втората порти на Главния вход, продължи и през отчетния сезон. През 1984 г. бе разчистена част от южната стена и прилежащите помещения, които са останали вън от съвременния ограден зид, ширината на разкопаната ивица бе между 1,5 – 3,5 м. Заедно с вътрешното лице на стената, тук бяха открити настилки на главната улица в в крепостта – калдъръм от XVIII–XIX в. и шосирана от XIV в.

Северната стена е градена по ръба на скалния венец. Обща дължина 62,4 м. Западният й край, на протежение от 17,5 м., не е запазен. На изток лицето бе проследено по хоросановите петна и запазената зидария с височина 0,2–0,5 м. Градежът е от ломени камъни и бял хоросан, примесен с баластра. Долният ред камъни лежи върху хоросанозамазка, нанесена върху скалата. Източният край на стената не е свързан конструктивно с устоя на Втората порта. Близо до него стои четириъгълна площадка, долепено на фуга до лицето на стената. Поради незначителните размери и коловия градеж, може да се предполага, че това е основа на малка наблюдателна кула или стълба, изградени от дърво. Предварителна датировка – към XV в.

В запазената си част външното лице на южната стена е градено върху горния скален праг. Разкри се продължението на напречния зид, който е свързан конструктивно със стената и е широк 4,5 м. Западно от него са запазени остатките на четириъгълно помещение и малка квадратна кула. В насипа на помещението се откриха много животински кости, късове от глинени съдове и медна монета на цар Иван Шишман.

Изграждането на този участък от Главния вход, на сегашния етап на проучване се отнася към XIV век.

Я.Николова, М.Робов /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРСКИЯ КОМПЛЕКС ПРИ ЦЪРКВАТА "СВ.ДИМИТЪР" ВЪВ ВЕЛИКО ТЪРНОВО

През 1984 г. археологическите разкопки на манастира към църквата Св.Димитър във Велико Търново, бяха съсредоточени източно, западно и южно от църквата.

От източната страна беше открит оградният зид, който изпълнявал ролята и на източен зид на южната манастирска сграда. Той е запазен твърде фрагментирано.

В североизточната манастирска сграда, под пода й от жълта трамбована глина, бяха проучени три грънчарски пещи, двете от които са за изпичане на съдове, а третата за тухли. Тя е запазена сравнително добре с префурниума и двете камери. Тухлите с щемпъли, открити в нея са същите, като вложените в градежа на църквата Св.Димитър, което показва, че те са били работени на място.

От запад беше открита четвърта манастирска сграда с големи размери.

След демонтирането на част от тухлената подова настилка на църквата № 2, беше установен зид с каменна подова настилка към него, който по време се явява между южната манастирска сграда и църква № 2.

В двора на манастира бяха проучени два кладенеца, използувани през XIII-XIV век. Вторият е дълбок 12,70 м.

Открити бяха 200 монети, по-голямата част от които датират от края на XII век до царуването на Константин Асен /1257-1277 г./ включително. Намерени са още много фрагменти от глинени съдове, някои от които с монограми на царете Иван Шишман и Иван Александър, каменно калъпче за отливане на обеци и пръстени с гравирано изображение на орел в хералдична поза, две бронзови икони и др.

Откритите четири манастирски сгради и оградният зид затварят обширен вътрешен двор, в югоизточния край на който се издигала църквата "Св.Димитър". Общата му площ е 3825 м^2. Това е най-големият манастир открит досега в столичния град.

Ат.Попов /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРА "ВЕЛИКАТА ЛАВРА"

Разкрита беше част от по-рано установената улица с настилка която е била използувана през периода XVIII XIX в. Тя е запечатала гробове от късния християнски некропол, известен от предишните проучвания и датиран XV-XVII век. Открити бяха пет гроба с ориентация югозапад-североизток, в които бяха намерени 3 сферични копчета, две медни и едно сребърно. В единият /№ 475/ под черепа е поставена каменна плоча. В гробничните ями бяха разкопани железни гвоздеи от дървените ковчези.

Успоредно на по-рано разкритият зид от ломени камъни, споени с бял хоросан, конструктивно свързан със северния градеж на прохода със стълбището, беше установен разсипан градеж. Между тях беше намерена кухненска керамика в значително количество, силно натрошена. Тя се свързва определено с монетни находки от XIV в. - от Иван Александър /1331-1371/, Иван Александър и Теодора, Иван Шишман /1371-1393/ и палеолозите.

В източния край на проучвания участък започна разкопаването на две сгради със зидове от ломени камъни, споени на калова връзка. Попадна се на горяло петно с диаметър 0,45 м. и край него късове от железни крици с монета от Иван Шишман и Андроник III /1328-1341/.

От комплексния археологически материал частично разкритите сгради могат предварително да се датират към XIII-XIV в. В тези сгради бяха намерени мозаечни блокчета от смалта с позлата. Между североизточния ъгъл на по-рано разкритата сграда от XIIIв., долепена до стълбището и новоразкритите части сгради бяха установени три замазки от глина изпечени до керамиден цвят. Едната е с елипсовиден план 180-0,80/, а другите кръгли с диаметър 0,80 и 0,60 м. Край тях бяха изкопани 40 къса железни крици, стопилки от желязо, шлак, въглени и сива дървесна пепел. По всяка вероятност те са основи на пещи и огнища свързани с металодобив и металообработване. В този район бяха установени вън от крепостната стена и други такива пещи и работилници, докладвани при по-ранни разкопки. Стратиграфски и хронолигично те се отнасят към един и същ културен пласт и време.

В сравнение с други райони на проучвания обект предметите с битово предназначение са много малко, което ни дава основание да предположим, че тези сгради са свързани със занаятчийска дейност.

Под нивото на огнищата и пещите бяха намерени отломъци от характерната ранновизантийска керамика с гребенчат орнамент и тънкостенна сивочерна с пясъчни зърна, отнасяща се към V-VII в. В този слой бяха намерени две бронзови монети - едната от Константин Велики, а другата от втората половина на III в.

С ранновизантийската керамика бяха размесени отломъци от дребно натрошена тракийска керамика - халщат и латен.

По този начин от проучванията бяха установени нови данни за развитието на занаятите в старопрестолния град Търново и по-конкретно в квартала "Новия град".

СРЕДНОВЕКОВНИ ГРАДОВЕ

Ст.Ангелова /София/,
О.Манчева, Г.Атанасов /Шумен/,
Вл.Пенчев /София/

РАЗКОПКИ В ДРЪСТЪР - СИЛИСТРА

Разкопките са проведени от 1.VIII до 28.IX. със средствата на Окръжна дирекция "Културно-историческо наследство". Те са етап от програмата за цялостно проучване укрепената територия на средновековния град.

Проучват се помещения от западното крило на ранносредновековен архитектурен комплек:

Помещение № 6.

Ориентирано северозапад-югоизток. В план е правоъгълник с външни размери 7,65-5,66. Дебелина на зидовете 0,9 м. Има два входа, от изток и запад, които лежат в една ос. Супурструкцията е градена от малки квадрати, споени с хоросан и външно измазани фуги. Фундаментите са изпълнени небрежно от сборен строителен материал на кал. Има втори строителен период, през който е преградено в северната част със зид с посока изток-запад и е запушен западния вход.

Вход между помещение № 6 и № 7

Дълъг 7,65 и широк 1,5 м. Страниците му са образувани от зидовете на помещение № 6 и № 7. Откъм изток е затварян с еднокрила врата. По-късно - затворен със зидове от преупотребени квадри на кал.

Помещение № 7

Идентично по план, размери и начин на изграждане с № 6. Проучена е само северната му половина. Установен е също втори строителен период.

Помещенията са били опожарени между 1030–1035 и 1042 г. Покривите сабили съборени, но стените – запазени. По тази причина са обитавани и в по-късно време, като в тях се е създал културен пласт до XIII в. В него ясно личат няколко хоризонта́, датирани с византийски и български монети.

Ек.Манова /София/,
М.Аспарухов /Плевен/

РАЗКОПКИ В НИКОПОЛ

Разкопават се сектори от укрепителната система по II укрепителен пояс отвън и отвътре и дял от укрепването на ската на Калето от югозапад. Разкрива се от запад, юг и североизток масивна кула под открит в минали кампании бастион.

По вътрешната страна на II укрепителен пояс се разчистват жилища от времето на Втората българска държава. Те са в повечето случаи наземни или частично вкопани в терена.

По протежението на крепостната стена непосредствено до зида или близо до него попадаме на пътеки обикновено настлани с калдъръм. Има случаи на пригодени за жилища части от укрепителната система. По тези приспособени части или по пътеките край зидовете освен обичайните материали от Втората българска държава, намираме находки и от периода на османското иго – последните най-вече керамика, фаянс, порцелан и лули.

Укрепителната система се отличава с много разрушения, прибавки и поправки.

Ст.Дамянов /София/,
П.Балабанов /Бургас/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИ ПАМЕТНИЦИ ПРИ С.ДЕБЕЛТ, БУРГАСКИ ОКРЪГ

През пролетта на 1981 г. започнаха изкопни работи на левия бряг на река Средецка, близо до устието и на Мандренското езеро. Тук се изгражда "Стан 300" - основната мощност на новостроящият се металургичен комбинат край с.Дебелт.

По време на спасителните разкопки се откриха материали от ранно бронзовата епоха и многобройни тракийски ритуални ями от VI - III в. пр.н.е. През VI в. тук възниква малко неукрепено селище при което вероятно е съществувало пристанище, обслужващо разположения на другия бряг на реката ранновизантийски град Девелт. До селището се откри малък християнски некропол с богат погребален инвентар. Под черепа на погребение № 4 се откриха две бронзови монети от император Фока /602 - 610 г./

В началото на IX в. върху разрушеното селище възниква византийска митница, състояща се от три сгради, които заемат обща площ от $100 м^2$ и оградени с обща ограда. Сградите са датирани с монети от император Теофил /829 - 842 г./. Откритите 11 оловни печата на митнически чиновници на Девелт - Козма и Тома. Те ни позволяват да определим сградите като митница. Тя е разрушена от хар Пресиян през 838 г.

На 200 м. по-южно от митницата е открита трикорабна базилика с дължина 14,5 м. и ширина 12 м. След разрушения, в един по-късен период тя е преустроена в куполна.

В и около църквата са открити 43 християнски погребения. Върху три скелета се откриха бронзови кръстове характерни за IX - X век.

Намерени са 35 оловни печата и няколко оловни пломби, като те се датират от втората половина на IX век до началото на X век. На протоспатариите Теодор, Леонтий, Фотий, както и на логотета на геника Йоан са 21 броя. Останалите са на стратезите на тема Македония, на началници на императорската охрана, надзиратели на митницата и др. Тук се откриха два оловни печата на бележития български владетел - княз Борис-Михаил. Следователно по "дълбокия мир" от 863 г. Дебелт е останал в български ръце и мястото е продължавало да изпълнява ролята на митница, но вече в български ръце. Шестото писмо на патриарх Николай Мистик до цар Симеон Велики ни дава основание да считаме, че тук Византия е пращала ежегодния си данък на България.

В.Димова /София/,
Ст.Йорданов /Русе/

СРЕДНОВЕКОВНИЯТ ГРАД ЧЕРВЕН

През 1984 година продължиха археологическите разкопки в западната част на рида. Открита е част от жилищен квартал, разположен западно от църква № 10 и северно от главната улица на града. Разкрит е и участък от северната крепостна стена на дължина 6 м., която следва очертанието на скалния венец. В проученото пространство са разчистени две улици. Едната от тях, широка 1,60 м. се отделя от централната артерия. Тя преминава край западната стена на църква 10 и от тук променя посоката си към запад. Платното на улицата е изсечено в скалата, като на най-стръмните места са изразани стъпала. От тази улица се отклонява втората, също с посока към запад. Встрани от платната им се откриха няколко жилищни сгради, разположени плътно една до друга. Те имат засечени основи в скалния терен и стени градени от ломени камъни и кал. Жилищата били разрушени от пожар при заемането на Червен от Али паша в 1388 година. Върху подовете им лежеше пласт от голяла пръст, примесена с пепел, въглени и фрагменти от съдове, силно обгорели. Върху техните останки били изградени нови, някои от които на места използват отчасти основите на по-старите сгради. И тук, както в цитаделата, между сградите и крепостната стена е оставена незастроена ивица, широка до 10м.

За уточняване на структурните особености на града се направи сондажно проучване на жилище в неукрепения квартал, източно от града. То е вкопано в терена и на запазената височина стените са от отломени камъни на кална спойка. Освен този тип жилища е имало и с по-лека конструкция, за което свидетелствуват изсечените в скалата легла за отвесни дървени греди. Макар и бегли да са сведенията от това проучване дават данни за жилищната архитектура в неукрепените квартали, която явно се е отличавала от застрояването в укрепения град.

Намерени са малко на брой находки и то предимно от съдове.

В.Пешева, О.Миланова, Д.Димитрова /София/
Георги Стоянов /Мелник/

РАЗКОПКИ В МЕЛНИК

През 1984 година /м.юни, юли/ археологическите проучвания в г.Мелник продължиха на два обекта:

1. Манастир "Св.Никола" /разкопки В.Нешева, Г. Стоянов, О.Миланова, арх.В.Дочева/:

Основната цел на проучванията беше да се получат нови теренни данни за окончателното изясняване на строителната хронология и история на църквата "Св.Никола" и свързаните с нея епископски, митрополитски и манастирски сгради.

Разкопки се проведоха в три сектора - в самата църква /сондажни/, западно от нея /площ 750 м^2/ и на юг /площ 350 м^2/. На запад бяха разчистени 7 ями за продукти, изоставени и запълнени с отпадъци в различно време - между средата на XIII и II половина на XIX в./според керамиката и монетите в тях/. Разкрити са основи на сгради, свързани с църквата и комплексите около нея, а също и оградна стена на манастира от Възраждането. На юг е намерена цяла колона от наоса на църквата, канал, оформен с камъни от XVIII в., калдъръмена настилка и няколко къносредновековни и възрожденски гробове.

По данни от разкопките и въз основа на анализ на архитектурни детайли в източната част на църквата се установява изграждане и функциониране на това място на ранно-

византийска базилика /VI-VII в./, възстановена през X в. с няколкократни по-нататъшни поправки и преустройства, едно от които се свързва, заедно с изписването на стените ѝ с времето на деспот Слав /началото на XIII в./. Под тази базилика са констатирани останки от зидове и насип със строителен трошляк от разрушението на по-стара култова постройка, може би тракийско светилище.

Предстои по-нататък проучване на обширни пространства в северната посока, свързани с митрополията и манастира.

2. Разкопки западно от Велева Къща /Д.Димитрова/

На приблизително 400 м^2 запосна разкриването на значителни в суперструкция и план останки от зидове на сгради, улици и площадни уширения. Градежът на изчезналите обеми е ломени камъни споени с бял хоросан примесен с баластра. Отнети са насипи с дълбочина 0,50 м., 0,70 м., 0,90 м. В тях се съдържа малко силно фрагментирана керамика от съдове от късни епохи. Огледа на терена показва, че тази част на южния склон над днешния град е била гъсто застроена.

М.Цачева /Ловеч/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД ЛОВЕЧ

Разкопките на Ловешката крепост през 1984 г. бяха проведени от 4 юли до 28 юли. Работи се със средношколска бригада. Извърши се сондажно проучване на долната тераса, западната половина.

Бяха разкрити останки от зид от ломен камък и кал, еднолицев, принадлежащ на турската епоха и зид от ломен камък със спойка, хоросан, примесен с едра баластра, който по материалите може да се отнесе най-общо към XII - XIV век.

При разкопките в културния пласт излязоха малък брой находки: фрагментирана керамика от енеолита до XVI век, железни предмети, монети и др.

Бяха разчистени 4 християнски погребения от края на Възраждането.

Ал.Кузев, Ан.Харалампиева /Варна/

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "ОВЕЧ" НАД ПРОВАДИЯ, ВАРНЕНСКИ ОКРЪГ

Археологическите разкопки на крепостта "Овеч" се проведоха през юли и август 1984 г. Основната работна сила бяха ученици от VII и VIII клас, като се работеше средно с 22 души.

Проучванията се съсредоточиха на следните обекти:

1. С два сондажа /2x2x0,60 м/ е проучена крепостната стена, преграждаща пред провадийското плато т.нар."Табии" от изток до запад с дължина ок.230 м. От сондажите се установи, че основите на зида са изградени от дребни и средни камъни споени с кал, като лицата са оформени от по-добро одялани блокчета. Зидът е запазен на височина около 0,60 метра от естествената скала, т.е. три реда блокчета. Широк е 1,60 м. Откриха се само измити, разпръснати по повърхността фрагменти керамика.

2. Чрез два сондажа /2x2x0,40 м/ се опитахме да потърсим строителни останки в подградието на две тераси на запад от платото. Сред кафявочерната пръст попаднахме на разнороден керамичен материал, падал от крепостта през вековете. Други останки с археологическа стойност не се откриха.

3. На най-високата част на платото, т.нар."Цитадела" е заложен сондаж /2x3x0,50 м/. Попаднахме на основите на няколко зида от един ред обработени камъни, При разширението на изследваната площ се разкриха основите на три

верижно свързани помещения. Преобладават керамични фрагменти от епохата на Втората българска държава и османотурското иго. Намериха се предмети от домашния бит.

4. На площ ок.600 кв.м. са проучени следите на материалната култура на юг от църква № 2 по северния склон на възвишението. Попаднахме на основите на жилищни помещения с площадки на огнища от османотурската епоха. При тяхното изграждане са вторично използувани одялани камъни, тухли, плочи от жълта глина, споени с кал. Установихме четири силно нарушени жилищни нива. В три от квадратите са спуснати сондажи до естествената скала. При проследяването на пластовете се откри керамика от X-XI в., от ранновизантийската и късноримската епоха и др.

Попаднахме на осем гроба с погребани според християнския обряд. Два гроба на възрастни индивида са с каменна ограда и фрагменти от съдове от IX-X в. Едното детско погребение е с гробен инвентар седем стъклени гривни и около триста стъклени мъниста.

Гиздова /Пазарджик/

КРЕПОСТТА "ЦЕПИНА" ПРИ с.ДОРКОВО, ПАЗАРДЖИШКИ ОКРЪГ

През 1984 година бяха продължени археологическите разкопки на крепостта "Цепина". Работи се в югоизточната част на крепостта /обект III/ - между църква № 1 и № 2 и около тях, в пространството под зида на цитаделата /обект I и II/ - на жилища № 5 и 6 и жилище № 15 и почистването на насипа на щерна № 2 /обект I/.

На обект III бяха открити основите на още едно жилище от V-VI в., изградено от ломени камъни, споени с кал в субструкция и с тухли в суперструкция, покрито с керамиди на дървена конструкция, аналогично с откритите през миналата година жилища - 4 на брой в тази част на крепостта, както и с тези открити до сега изобщо в крепостта.

Продължи проучването на жил.№ 2, открито миналата година, което се оказа, че е било двуделно и подът му е покрит с тухли. Намерени бяха в него един питос и други два съда - силно фрагментирани, единият с капак, както и една яма, вкопана в скалата, с овъглени в тях зърна.

Открити бяха още три ями от късното средновековие, вкопани в скалата или общо до сега в тази част на крепостта са 10 броя.

Освен строителния материал от разрушените жилища и 4 железни предмета: гвоздеи, скоба, халка, ключ и резе се намериха и предмети, свързани с бита: железни ножчета, огрибка, глинени прешлени за вретено, глинени тежести за стан, костени предмети, фрагменти от керамични съдове от IV–VI в. и късното средновековие XII–XIV в., /кухненска и сграфито керамика/.

В тази част на крепостта, в склона се откри един фрагмент от мраморна колона с орнамент и три парчета без орнамент, вероятно от олтара на църква №1. Пред църква № 2 се намери една медна ампула със слаба позлата, украсена с разноцветен емайл. Намерени бяха и 4 медни корубести монети, 1 желязна брадва и железни върхове на стрели с втулки или шип и др.

Направени бяха сондажни проучвания около църква № 1 с цел изясняване връзката на последната с комплекса около нея.

Установи се, че църква № 1, изградена през XIIIв. е стъпила върху останки от зидове на по-стара сграда, вероятно църква. Изясняването на сградата под църква № 1, както и на връзката й с комплекса ще стане през настоящата година.

Във връзка с реинтеграцията на каменната зидария на жилища № 5 и 6, под западния зид на цитаделата, който е стъпил върху тях и ги дели на две части /об.I и II/ – за да не се срути зида, наложи се под него да се направят проучвания на сектори. След изчерпване на културния пласт се извършваше запълване и подзиждане на същия от строители.

При почистването на строителния материал – под падналите и силно изпечени от пожара керемиди, както и овъглените греди на покривната конструкция на жилищата и камъните в тях се откриха железни предмети, силно корозирали и налепени с въглени и овъглено зърно – железни скоби, гвоздеи, железен ключ, фрагментирани глинени съдове с овъглено зърно и капаци /IV–VI в./, миди кардиум и много фрагменти от средновековна и тракийска керамика. В тракийския пласт бе намерен един глинен идол на човек и един култов предмет във вид на човешко стъпало.

На жилище № 15 бяха разчистени срутените керемиди и разположени кирпичи и камъни до източния му зид отвътре и зидовете му консервирани от строителя.

Все във връзка с консервационните работи се наложи почистването на насипа на щерна № 2 от разрушения й свод. Почистването се извършваше механизирано с хаспел. Освен строителен материал се откриха незначително количество фрагменти от керамика, предимно средновековна и няколко единични находки: 1 желязно налче за обувка, железен свредел, 3 железни върха на стрели, 1 железен ключ, 1 подкова на животно, долна част на глинена тежест за стан, част от глинен капак и 1 кован гвоздей.

През годината бяха открити на об.III още 4 християнски погребения и 4-ри в наоса на църквата в цитаделата на крепостта /об.I/.

орева /Пловдив/

РАЗКОПКИ НА АСЕНОВА КРЕПОСТ

През 1984 г. бяха възобновени археологическите разкопки на Асенова крепост, включване за проучване в националната програма "Родопи". Задачата на проучванията беше да се изяснят:

1. Етапите на изграждане на плана на църковния комплекс.

2. Трасето на северната крепостна стена и връзката й с църквата.

3. Връзката между църквата и вътрешния вход.

В резултат на археологическите разкопки се установи, че пространството около църквата е плътно застроено от жилищни и стопански сгради. По този начин видими са оставали само втория етаж на църквата, купола и камбанарията. Именно за това южната и източна фасади са били изградени по-небрежно, с подръчни материали, докато в горната част строежът е от редуващи се поиси от тухли и бигор и двустъпални слепи ниши, който са били със стенописи. Влизането в църквата е било директно от горните етажи на близките сгради. На юг от нея се намира голямо водохранилище и долепена до него сграда, вероятно жилище на висш духовник.

Проучена беше част от трасето на крепостната стена, в района на църковния комплекс. Голямата крепостна църква, известна под името "Св.Богородица Петричка" е била изградена след издигането на крепостната стена и е долепена до нея.

Установи се, че съвременната пътека, която свър- ва вътрешния вход с църквата не е била използувана през средновековието. По нея беше разчистена сграда с правоъгълен план. Вероятно улицата, която е свързвала църквата и входа е минавала на запад от тази сграда.

Археологическите проучвания потвърдиха, че през XI в. Асенова крепост е била стратегическо укрепление, което в XII и най-вече в XIII в. се оформя като добре укрепен град. Задачата на бъдещите проучвания ще бъде да се изясни градоустройството му.

П.Петрова /Шумен/

РАЗКОПКИ НА ФЕОДАЛНО ИМЕНИЕ "СТРУМБА" ДО ШУМЕН

Разкрито е западното крило на голяма сграда, намираща се в северозападния ъгъл на вътрешния пръстен на комплекса. Постройката е с Г-образна форма. Западната й част е заета само от едно помещение с вътрешни размери 18 на 5 м. Почти в средата на източната му фасада е разчистен вход, широк 2,50 м, а точно срещу него има податки за втори също такъв голям вход на западната стена. Битовите находки в сравнение с дворното пространство и района на останалите сгради са много малко. От тази сграда произхождат голям брой фрагменти от керемиди с частично запазен или цял знак - ипсилон с две хасти.

В северния сектор на помещението след остъргване на силно обгорелия под са открити петна, обмазани с жълта глина. Те имат полукръгли и правоъгълни форми. Предполага се, че това са отпечатъци или белези, останали от интериора на сградата. Такова петно като проекция на къса пейка от глина е открито и непосредствено до зида вдясно от източния вход. На изток се откриват две квадратни стъпки за колони, чиито южни страни са на една линия със северната страница на същия вход. Интервала помежду им е равен на разстоянието до сградата.

Между базите и на юг от тях се откриват едноредови във височина и дебелина зидове, които оформят тесни коридори пред източната и южната фасада, т.е. пред вътрешния ъгъл на сградата.

Керамиката и другите находки потвърждават датировката на паметника - от края на IX в. до първите десетилетия на XI в.

Р.Морева /Пловдив/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ПЛАСТ В ПЛОВДИВ

През 1984 г. продължиха спасителните археологически разкопки в центъра на Пловдив, във връзка с реконструкцията на булевардите "Г.Димитров", "Л.Димитрова" и "Сашо Димитров", както и на Трихълмието по ул."Максим Горки".

I. ОБЕКТ ДГ "ГЕРГАНА", ул."М.ГОРКИ" № 59

Продължиха проучванията на ранновизантийската и средновековна сграда, които бяха открити през 1982 г. в парцели № 55 и № 57. Ранновизантийската сграда е разположена успоредно на крепостната стена, като до нея е долепен стилобат с тухлени стълбове. Сградата е разделена на два кораба от също такъв стилобат със стълбове. Общата дължина на досега разкритите стени от нея е 45 м. Тя има верижен план с входове на изток. Като използува основите й, над нея е изградена средновековната сграда. Върху запазения вътрешен стилобат е издигнат зид от речен и ломен камък на кален разтвор, който оформя източното лице на сградата. Западното й лице е крепостната стена. Откритите археологически материали датират сградата в периода XI-XII в. През XIII-XIV в. продължава съществуването й, като допълнително са преградени по-големите обеми със зидове от неизпечени тухли.

II. АНТИЧЕН ФОРУМ

Проучен беше средновековния пласт в североизточния сектор на форума, северно от Централна поща. Над мраморната настилка на ареата, в амбулациото и магазините бяха от части жилища от V-VI в. В края на VI в. голям пожар е унищожил градежите от този период. В северозападния ъгъл на проученото строително петно се попадна на сравнително добре запазен пласт между основите на една от съвременните сгради. На дълб.1,70 м започва средновековния пласт. На тази дълбочина се разчистиха зидове от средновековно жилище, датирано с откритите материали в периода XIII-XIV в.

III. АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПОДЛЕЗ

През 1984 г. продължиха спасителните археологически разкопки, южно от тунела по бул."Г.Димитров" по трасето на подлез "Археологически". При проучването на античното кръстовище и части от жилищните квартали на юг и север от декумануса и на запад от кардото се попадна на средновековни градежи и материали. Установи се относителна хронология на откритите пластове, като се взе кота мозайката в жилищната сграда на север от декумануса. Непосредствено над мозайката започва пласт с материали и градежи от V-VI в., датиран с монети на Юстиниан /527-565/. На 1 до 1,30 м. височина от мозайката е запазен пласт, датиран с монети на Йоан Цимисхий /971-976/, Роман III /1028-1034/, Михаил IV /1034-1041/, Исак I /1057-1059/, Алексий Комнин /1081-1118/ и Мануил I Комнин /1143-1180/. Над него започва пласт с материали от XIII-XIV в. Открити и проучени са жилища от XI-XII в.

П.Гатев /София
Кр.Стефанова /Казанлък/

РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ ГРАД КРЪН

През 1984 г. работихме на крепостта "Калето" /1-31 юни/ със средства на ГИМ "Искра" - Казанлък.

Продължена бе работата в секторите в ЮЗ и ЮИ част на крепостта, като бе разчистено и водохранилището, намиращо се от външната страна, южно от входа на крепостта.

Потвърдени бяха наблюденията ни от 1983 г. и със сигурност можем да твърдим, че крепостта е била обитавана и през периода на Първото българско царство, както и по време на византийското владичество у нас.

Сруд разчистването на гореспоменатото водохранилище установихме, че то не се е захранвало с течаща вода, както се твърдеше преди това, а е събирало дъждовните води от склона пред крепостта. Тези води вероятно са били използувани за строителни цели по време на изграждане на укреплението и сградите намиращи се в него. По-късно събираните дъждовни води от ската са били използувани за стопански цели, но не и за питейна вода.

СРЕДНОВЕКОВНИ КРЕПОСТИ И СЕЛИЩА

Ир.Щерева, П.Бънов, М.Радева, Кр.Вачева/София-Сливен/

РАЗКОПКИ НА РАННОВИЗАНТИЙСКАТА КРЕПОСТ В СЛИВЕН

През 1984 г. продължи проучването на източната крепостна стена. Бяха разкрити още 37 и от вътрешната крепостна стена, една правоъгълна кула, основи на крепостно стълбище, части от външния укрепителен пояс, останки от сгради, долепени до крепостния зид или разположени в близост до него.

Проведени бяха разкопки и в центъра на укреплението, където се разкриха части от монументална сграда с правоъгълна форма и голяма екседра на юг, останки от разновременни постройки, части от водопровод и канал, останки от вкопани средновековни християнски гробове.

В резултат на проучванията и двата сектора бе открит изобилен и разнообразен масов материал - керамика, сечива, монети и др.

И в строителството и в масовия материал ясно се разграничават две епохи - ранновизантийска /IV-VI в./ и средновековна /IX-XII в./.

Най-богати са архитектурните останки и находките от ранновизантийската епоха. В тях се разграничават три периода. Най-късните постройки загиват в края на VI или началото на VII в., както сочат намерените в опожарения пласт монети от това време.

От епохата на средновековието се назкриха много и разнообразни находки, сред които преобладава керамиката, която сочи два периода в живота на хълма през тази епоха - ранобългарски и от периода на византийското владичество в българските земи.

П.Димитров /София
Б.Николов /Враца/

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТТА "ГРАДИЩЕТО" ПРИ с.ЛИЛЯЧЕ, ВРАЧАНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. бяха разкрити част от вътрешното лице на южната крепостна стена и външното лице на един зазидан на кал отвор, разположен на североизток от втората прилежаща към стената външна кула. Промяна в начина на градеж и в строителния материал на крепостната стена не се установи. Отворът има правоъгълна форма. Широк е 1,40 м. Запазена височина - 0,75 м. В основата си крепостната стена е единна, а отворът е направен на 0,70 м височина от скалния масив, върху който е фундирана. За зазиждането на отвора са използувани камъни от местни породи варовик, споени с калов разтвор. Основата на преправката, стъпва направо върху горелия слой, разположен върху подовото му ниво. Преправката е на фуга, а редовете ѝ са наклонени по посока на деневилацията на терена. Какво представлява отвора, разкрит в североизточния край на южната крепостна стена е трудно да се каже, но изглежда се касае за потерна, зазидана в критичен за крепостта момент.

Откритата в културния пласт на проучвания терен керамика е от няколко епохи. Преобладава керамиката от V - VI в., а керамиката от XI в. вече може да се каже, че е представена сравнително добре. Намерени бяха също три върха за копия, три железни ножчета и един косер.

Крепостта "Градището" при с.Лиляче, Врачански окръг вероятно е изградена в края на IV-V в., но живота върху нея продължава и през IX-XI в. включително.

Л.Дончева-Петкова /София/

РАЗКОПКИ В с.ОДЪРЦИ, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. археологическите разкопки при с.Одърци, Толбухински окръг продължиха три и половина месеца. Работихме на хълма "Калето", където възстановихме проучванията на укрепителната система на ранновизантийския кастел и където открихме нови жилища от времето на първото българско царство, и в ниската равнинна част на североизток в подножието на хълма, където се намира некрополът на средновековното селище.

В най-тясната част на хълма бе разкрита изцяло южната крепостна стена. Тя е дълга само 17,10 м и е градена както останалите в опус имплектум. Всъщност ние открихме само външното лице на стената, което е запазено на места до 1,20 м, а емплектона до 2,20 м. Установихме наличието на два цокъла, а дълбоките до 0,60 м основи, градени от ломени камъни, стъпват върху скала. Сламата опора, която предлага скалата и стръмният южен склон на възвишението са наложили изграждането на двата цокъла. Строителите умело са използували излизащата на повърхността скала, подградили са я с външното лице и са запълнили пространството между скалата и лицето с епмлектон от ломени камъни и хоросан. Крепостната стена е запазена на височината на скалния венец, поради което нямаме данни за вътрешното ѝ лице. Югозападният ъгъл на укреплението е заоблен, а в югоизточния разчистихме една петостенна отвън и полукръгла отвътре кула.

При проучване на горния пласт във вътрешността на укреплението открихме 7 жилища от времето на първото българско царство - полуземлянки, вкопани и облицовани с камъни. Едно от жилищата е двуделно с форма на обърната буква Г, другите са квадратни или правоъгълни, в някои случаи със заоблени ъгли. В единия им ъгъл се намира пещ, градена от камъни или от глина, а в центъра на жилището или до една от стените - т.нар. хромелни съоръжения.

В некропола на площ 1750 м^2 открихме 230 гроба. Те са вкопани на дълб.от 0,30 до 1 м. Некрополът е съществувал дълго време, за което говорят някои разрушени и застъпващи се гробове. Гробовете представляват ями или камери, покрити и облицовани с плочи. Повечето от тях са ориентирани З-И, но са със значителни отклонения. Няколко гроба са ориентирани С-Ю. Голямо разнообразие се наблюдава в поставянето на ръцете. Откриват се хокери и псевдохокери. Погребалният обред и намерените накити - обеци, мониста, апликации стъклени и бронзови гривни - позволяват да датираме некрополът в широките граници около средата на IX до 30-те години на XI в.

Д.Овчаров /София/, Ст.Витлянов /Шумен/,
М.Димитров /Балчик/, К.Меламед /София/,
Н.Подвигина /Москва/, Щ.Тотова /Братислава/,
В.Киц /Краков/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ В БАЛЧИК

Вече четвърта година ранносредновековната крепост в гр.Балчик се проучва от работна комплексна група в която участвуват специалисти от България, СССР, ПНР, ЧССР, ГДР, УНР, СРВ и Куба.

Археологическите разкопки се проведоха от 4 до 28 юни 1984 г. През този работен сезон, усилията на археологическия екип беше съсредоточен в централната част на Западния сектор, за доизясняване характера на терена източно от западната крепостна порта. Макар и краткотрайни по време археологическите разкопки позволиха да се сдобием с важни и интересни данни, които осветляват различни проблеми свързани с хронологията и функционалното предназначение на откритите тук сгради и свързаните с тях съоръжения. От особено важно значение за изясняване архитектурния облик на ранновизантийския Дионисополис е откритият квартал от сгради разположени пред източното лице на западната крепостна порта. За стопанския и жилищен характер на проучваните от нас помещения красноречиво свидетелствуват откритите тук следи от резервоари за питейна вода, отоплителни съоръжения, канализационна система и санитарно-комуникационни възли.

При проучването на терена пред западната крепостна порта се попадна наглавната улица /Кардото/, която води до западната порта към центъра на крепостта. По време на нейното разчистване се попадна на следи от канализационна мрежа, която е отвеждала дъждовните и снежни води в специални дренажни ями. Тази отводнителна система свидетелствува за дълготрайното използуване на крепостта.

В рушевините на ранновизантийските сгради се откриха вкопани жилища от ранобългарската епоха. В много от тях бяха намерени фрагменти от средновековни български амфори, глинени съдове, прешлени за вретено, тежести за рибарски мрежи, предмети на въоръжението, занаятчийски инструменти и др., които се отнасят в хронологическите граници на IX-XI в.

Едновременно с археологическите разкопки се извършваха консервационни и реставрационни работи по трасето на крепостната стена, западната порта и новооткритите жилищни помещения, по план утвърден от НИПК. Благодарение на сътрудничеството на всички специалисти от експедицията бяха изцяло проучени и частично реставрирани и консервирани кула № 1, западната крепостна порта, големи части от крепостните зидове където успешно бяха приложени нови технологии.

Задачата през следващата 1985 г. е цялостното проучване на архитектурния комплекс от сгради, разположен югоизточно от западната крепостна стена.

Ив.Крайчев /Ямбол/, П.Горбанов /София/,
Сл.Чолаков /София/, Д.Съсълов /Несебър/

СРЕДНОВЕКОВНА КРЕПОСТ КРАЙ с.КАРАВЕЛОВО, ЯМБОЛСКИ ОКРЪГ

Археологическите разкопки и проучвания се проведоха от 12 септември до 31 октомври 1984 година със задача: по-нататъшното изясняване на строителните периоди и свързаните с тях културни напластявания в крепостта и изследване на точното състояние на некропола, разположен юго-източно до нея, след повторното му разрушаване при извършването на селскостопански работи през 1983 година.

Непосредствено от левия бряг на р.Тунджа, в посока запад-изток, към центъра на крепостта, т.е. в нейния централен сектор се разкопаха девет работни квадрата или общо 225 м^2 площ на различна дълбочина.

Установи се, че най-горните културни пластове /в дълбочина до 0,40 м/ са унищожени в процеса на селскостопански, залесителни и други работи, извършени до средата на настоящето столетие. Сред многобройните купчини от камъни, късове мазилка от стени, подови замазки и пещи, явни останки от жилищни и стопански постройки, се намериха материали /предимно фрагменти от битова керамика/, свидетелстващи за живот на това място през XII-XIV векове.

В следващия, трети културен пласт /дълбочина от 0,40 м до 0,60 м/ също се забелязва известно нарушаване на стратиграфията, Причината са били водите на р.Тунджа, които са заляли и унищожили намиращите се на това равнище постройки. Като аргумент на констатираното са намерени останки от три жилища, чиито основи изградени от камъни със спойка от кал са се размили и заедно с покрилата ги наносна тиня са се наслоили върху подовете им.

При разчистването им в тях или около тях се намериха множество битови предмети, накити и монети, по които жилищата се датират от края на X - средата на XI век.

Вероятно по-късно средновековните обитатели на крепостта са издигнали дига до брега за предпазване на имотите им от наводненията на реката. При нейното откриване се проучи начина на изграждане и вложените за тази цел материали.

В продължение на четири дни се извърши сондаж с размерите на един работен квадрат /25 м^2 площ/ и в некропола. В него се откриха 20 погребения /шест на деца и четиринадесет на възрастни/, извършени чрез трупополагане в гробни ями, според изискванията на християнската религия. В пет от гробовете се намериха прешлен от кост /гроб 11/, бронзова монета /гроб 20/, гривна от бронз с релефна украса и пръстен от объл меден тел /гроб 26/, стъклен амулет във формата на стилизирана птица /гроб 28/, мъниста от огърлица, желязна гривна и гривна от стъкло с рисувана украса /гроб 29/. За сега погребенията се датират X - XI век.

Археологическите разкопки и проучвания на крепостта и некропола ще продължат по изпълнение на набелязаните задачи и през настоящата година.

Ив.Джамбов /Хисаря/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "АНЕВСКО КАЛЕ" КРАЙ ГР.СОПОТ

Археологическите разкопки на средновековната крепост "Аневско кале" край гр.Сопот се извършиха през месеците юли и август 1984 г. със средношколски бригади.

Продължи проучването на вътрешната площ на цитаделата. В резултат на това, заедно с частично разкритите основи на жилища през миналия сезон, се попадна на солидно изградена и сравнително добре запазена постройка. Нейните основи се издигат на височина до 2 м. Градежът е от ломен камък, споен с бял хоросан и употреба на сантрачни греди в зидарията. Входът е от изток, широк 2 м. При разчистването му, на два метра източно, открихме участък от източната крепостна стена. Поради внушителните размери на постройката, която най-вероятно е била двуетажна, начинът на градеж и намерените многобройни и интересни находки, условно я нарекохме "болярска сграда".

Завършено беше проучването на църква № 1 от цитаделата, намираща се непосредствено до "болярската сграда". Установи се подовата й настилка от малки правоъгълни тухлички, споени с бял хоросан, както и част от стенописния слой, запазен по северния зид и северозападния ъгъл на наоса. Открита беше и една сляпа ниша /арка/ в южния зид, което подкрепя изказаната вече датировка на църквата /XIII-XIV в./ и принадлежността й към търновската архитектурна и художествена школа.

При проучването на входа към крепостта, разкрихме зле запазени основи на малка църква № 2 /параклис/, която е била опожарена и разрушена.

Според утвърдената програма за археологическо проучване, бяха заложени няколко сондажа в подножието на крепостта. В резултат на това се откриха основите на трета църква, която ще бъде проучена изцяло през 1985 г.

От многобройните археологически находки, внимание заслужават различните предмети на бита, домашните занаяти, въоръжението, както и интересните апликации от кост, български монети от XIII и XIV в., среднобългарските надписи-графити върху строителна и битова керамика, накитите и предметите на християнския култ.

В.Василев, М.Михайлов,
д-р Сл.Чолаков /София-Каварна/

РАЗКОПКИ НА НОС ЧИРАКМАН

През 1984 г. бяха проведени разкопки от 2 до 30 август. Вниманието беше насочено главно върху късносредновековния некропол. Бяха разкрити нови 61 гроба, с което общия брой на погребенията достигна 713. Проучените през 1984 г. погребения са: 32 на деца, 18 на мъже и 11 на жени. Погребенията са извършени съобразно християнския погребален обичай. В гробовете се откриха бронзови сферични копчета, пръстени и обици. Намират се и езически реминисценции - поставени кремъчета, въглени, черупки от яйца и счупени керамични съдове.

Интерес представляват и ямите, които се разкриват в некропола. Техният брой достигна 120. Те потвърждават наблюденията, че некропола е възникнал върху антично тракийско селище. Това се потвърждава и от новооткритото златно тракийско съкровище под късносредновековните гробове в кв.57. Съкровището е било ограбено при изкопаването на късносредновековните гробове и до нас са достигнали само 17 броя златни апликации и пластинки, които датират от IV-III в. пр.н.е. Особен интерес представлява една златна апликация с релефно изображение на грифон.

Археологическите разкопки през 1984 г. ни дават основание за следните изводи:

1. Разкрива се най-големият известен до сега късносредновековен некропол у нас.

2. Потвърждава се датировката на некропола в хронологическите граници от XIV до XVII век.

3. Изясни се функционалното предназначение на ямите като зърнохранилища, използването им за култови цели и като боклучни ями.

4. Потвърди се предположението, че късносредновековния некропол на Чиракман лежи върху руини от антично селище и върху антично култово място.

Д.Топтанов /София/,
Г.Абдулов /Панагюрище/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "КРАСЕН" КРАЙ гр.ПАНАГЮРИЩЕ

През лятото на 1984 г. проучванията бяха насочени към изследване на западния сектор, цитаделата на крепостта и некропол № 3. От външното лице на втората западна крепостна стена е проследена част с дължина 25 м, запазена на височина до 2,50 м. На няколко метра източно от нея се разкри нов крепостен зид с посока североизток-югозапад с широчина 1,60 м. За сега, макар и доста условно можем да приемем, че двете стени са функционирали през XI-XII в. и времето на Второто българско царство, когато животът е бил съсредоточен в най-високата част на възвишението, а външния отбранителен пояс от запад и жилището на кастрофилакса от V-VI в. вече не са съществували. В цитаделата на крепостта проучванията са още в своето начало. Открита е основа на пещ и фрагменти от глинени замазки на жилища от XIII-XIV в. Под тях на дълбочина 0,40 м до 1,10 м следва силно горял пласт с материали от XI-XII в. и части от еднолицеви зидове на кал от постройки от същото време. Заедно с разнообразните археологически находки бе намерен и малък оловен печат с арменското име Тигран Аршанид, датиращ от втората половина на XI в.

Некропол № 3 е разположен по северния склон на нисък хълм в южното подножие на възвишението, върху което е кацнала крепостта. Проучени са 23 гроба. Погребаните са

полагани направо в земята, понякога оградени с каменни плочи. Ритуалът е християнски - ориентация запад-изток, с ръце поставени върху таза и корема, като в отделни случаи една от ръцете е изнасяна високо върху гърдите. Некрополът е функционирал продължително време, като гробовете са разположени на две до три нива. Открит е разнообразен погребален инвентар - стъклени мониста, обици, стъклени гривни, бронзови и медни гривни и пръстени, някои посребрени и др. Некрополът датира в общите граници на XI-XII в.

В.Василев /София/
П.Дишев /Ботевград/

РАЗКОПКИ НА БОЖЕНИШКИ УРВИЧ

През 1984 г. беше извършено почистване на терена около външния крепостен пояс с оглед консервацията и частичната реставрация в крепостта. Работата се проведе през юли и август. До северозападната ъглова кула се попадна в субструкция на контрафорс.

От северната страна крепостта е била защитена от три успоредни крепостни пояса, изградени от ломен камък и сиво-бял хоросан.

Между находките преобладава средновековната керамика от V-VI и XIV век. Намерените катинари, ковани пирони и метални ключалки потвърждават наличието на дървени конструкции и съоръжения през средновековието в крепостта. Бяха открити 4 броя ранновизантийски медни монети от Юстин I и от Юстиниан I.

В археологическите проучвания на Боженишки Урвич е обезпечена успоредна работа и синхрон между извършваните разкопки и консервационната и реставрационната работа.

Д.Овчаров /София/
Д.Дражева /Бургас/

РАЗКОПКИ НА КРЕПОСТНИ СТЕНИ - СОЗОПОЛ

От 16.IX. до 5.X.1984 г. бяха проведени археологически разкопки на крепостните стени в старата част на Созопол. Работата бе съсредоточена в един сектор на южната крепостна стена, до началото на градския плаж.

Продължи разкриването на част от средновековната крепостна стена с дължина 10,45 м, дебелина 2,53 м и височина 3,2 м. На 9 м зад нея е разкрит Г-образен участък от антична стена с квадров градеж и обща дължина - 14 м, дебелина 2,4 м и височина 3,25 м. Основна цел бе изясняването на характера на крепостните съоръжения на проучвания участък, строителните периоди и конструктивната им връзка.

При проучване на пространството между стените бе открит богат керамичен материал от периода XI-XIV в. и др. предмети на бита. Характерът на находките и особено наличието на голям брой цели и фрагментирани поставки за изпичане на керамични съдове, дава основание да се предполага, че тук е съществувало производствено помещение за сграфито керамика.

В профила на източната страна на проучвания участък бе очертана силно разрушена керамична пещ, със запазена височина 1,43 м. Пълното ѝ разкриване ще даде възможност за определяне хронологическите граници, в които се осъществява производството на сграфито керамика в средновековния Созопол.

С.Симеонов /Севлиево/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ НА СЕЛИЩЕ И КРЕПОСТ КРАЙ ГРАД СЕВЛИЕВО

През сезон 1984 г. работихме едновременно на двата обекта. На селището проучихме терен северозападно от разкритите до сега помещения. Работата ни се затрудняваше от голямата денивелация на терена, натрупването на дървета, пръст и камъни при прокарване на терасите за засаждане на бор. Успяхме да разкрием нови седем помещения, като общия им брой нарасна на тридесет и две.

Помещение № 26 и 27, които са едно над друго, имат допълнителни застроявания в източната си част. Останалите не се различават по архитектурното си оформление от разкритите до сега. Едни от тях са четиристенни, а други тристенни открити на юг. Вероятно са имали дървени преградни стени, но поради големия наклон и износването на терена, следи от коли не се откриха. Помещенията са полувкопани в стръмния скат, като стените им са зидани от добре обработени ломени камъни на кален разтвор. Ширината на зидовете им е 0,70 м. На височина са по-добре запазени в задната си част, която достига до 2,30 м. Добре запазени подови нива се разкриха в пом.№ 26 заслано с плочи, № 27 с хромел, 28 и 30 с огнища. Помещение № 26 има вътрешни размери 3,90 х 5,30 м. с работно помещение до него. Помещение № 27 има размери 4,40 х 7,20 м с допълнително помещение от 2,15 х 4,50 м.

В помещенията и около тях бяха открити различни предмети, свързани с бита и поминъка на населението като: лемеж, косер, гвоздеи, дюмета, ножове, глинени прешлени, украшения и много фрагментирана битова керамика, в която преобладава тази от XII-XIII в.

На крепостта продължихме разкриването на двете успоредни източни крепостни стени. След разрушаването на ранновизантийската стена, част от строителния материал е използван за издигането на вътрешната куртина през IX-X в. В най-високата част на хълма е издигната четиристенна вътрешна кула. Стената е зидана от ломени камъни на варов разтвор. От външната страна е била издирисана /измазана/. Има ширина 2 м и запазена на височина 3 м. Източната средновековна крепостна стена има дължина 110 м и е прекъсната от два входа. Порта № 1 се намира на разстояние 21,50 м от кулата, с ширина 1,70 м. Била е предназначена за пешеходци и конници. Пред нея е издигната кула със по-сложен план от известните ни досега. Оформен е проход с дълбочина 4,70 м стълбище и две площадки. В източната си част прохода е зазидан.

На разстояние 49,30 м и порта № 1 се разкри втора с ширина 1,80 м. Терена пред нея не е разкрит напълно.

Източната крепостна стена е проследена със сондаж до южната й част, издигната върху скален венец, от която успяхме да разкрием само 5 метра.

Западно от кулата в малко помещение открихме няколко цели и фрагментирани глинени съдове от XII в.,бронзов кантар и др. железни предмети.

През 1985 г. разкопките ще продължат, като ще проучваме терена вътре в крепостта, между порта № 1 и кулата.

Ат.Милчев, П.Димитров /София/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ РАЗКОПКИ И ПРОУЧВАНИЯ В МЕСТНОСТТА "ГРАДЪТ" ПРИ с.КРАМОЛИН, ГАБРОВСКИ ОКРЪГ

Местността "Градът" при с.Крамолин, Габровски окръг се намира югоизточно на 3 800 км от селото. Тази местност е естествено укрепена от трите страни и само от север е проходима.

На самата височина в м."Градът", която се издига на 200 м от околния терен-естествена крепост същата е оградена от три концентрични полукръга с мощни крепостни стени. Следи от крепостните стени, кули и порти са забележими по повърхността в руини. На най-високото плато, което е естествено укрепено от три страни с високо спускащи се отвесни скали до 50 м и е проходимо само от север с една тясна ивица, която свързва на север с другите укрепителни пояса бяха проведени археологически разкопки. Разкрита беше еднокорабна и едноапсидна църква ориентирана правилно по надлъжната ос - изток-запад. Дължината й по външните зидове 19,20 и широка 7,90 м,дебелината на стените е 0,90 м. Църквата е с притвор от запад и с главен вход широк 1,60 м. От южната страна има вход широк 1,00 м чрез който се влизало в наоса. Два пиластраса оформяли три входа, които водят от притвора в наоса. Четири пиластра симетрично разположени - два от северната и два от южната страна са поддържали свода на наоса. Пода на наоса е бил покрит с тухли. Апсидата е тристенна отвън и полукръгла от вътре. Върху част от стените в наоса и притвора са запазени стенописи.

Въз основа на плана, техниката на изграждането, тристенната апсида и на откритите вътре и вън от църквата находки и фрагменти от стенописи ни дават право да отнесем църквата към края на XII и началото на XIII в.

Вторият отгоре надолу мощен укрепителен пояс в м."Градът" се отнася към римската и ранновизантийската епоха IV-VII в. И тук са запазени в руини крепостни стени, кули и порти. В този укрепителен пояс, който днес представлява една обширна поляна бяха проведени археологически разкопки и тук открихме голяма трикорабна базилика ориентирана от надлъжната ос изток-запад с дължина 30,00 м и широка 17,50 м. Тя има класически план с три кораба и с три тристенни апсиди от изток, с притвор и главен вход от запад и с баптистерий от югозапад. Изградена е от ломени камъни добре обработени и споени с хоросан примесен със счукана керемида и пода покрит с тухли.

Въз основа на плана, техниката на изграждането и откритите находки при разкопките предимно керамика и монети базиликата датираме към VI в. В западната част базиликата остана неразкопана поради липса на работна ръка.

Върху развалините на трикорабната базилика по-късно е образуван некропол, който се отнася към XII-XIII в. и се свързва със средновековната българска крепост от XII-XIII в. Открити бяха погребални дарове от накити, гривни, пръстени, обици и др.,един цял глинен съд богато орнаментиран. Намерени бяха фрагменти от рисувана керамика и керамика "сграфито" и монети от XII в.

Дв.Дремсизова, Д.Димитрова /София/

ПРОУЧВАНЕ НА АНТИЧНАТА И СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ "КАЛЕТО" В ГР.МЕЗДРА

През 1984 г. продължи разкриването в градоустройствен аспект на античната и средновековната крепост "Калето" до гр.Мездра. Разкрита беше голяма част от външното лице на северния - североизточния крепостен зид. Разчетени бяха периодите на изграждането, преизграждането и преправките му през различните исторически епохи.

Градоустройството и жилищната архитектура в цитаделата запазва характера си от миналите години. Още веднъж се потвърждава, че останките от ранновизантийски сгради са надстроявани и използувани през средновековието. Масовият материал от проучването през 1984 г. е малко и беден на форми и декорации.

Д.Димитрова /София/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНАТА КРЕПОСТ В ГР.ЯМБОЛ

През 1984 г. продължи проучването на северната крепостна стена в източна посока, на Ямболската средновековна крепост. Северно пред стената се разчистиха врязани "вани" с правоъгълна и кръгла форма, които се явяват елементи на интересно производствено съоръжение. В тази си отсечка, крепостната стена лежи върху прорязано в него легло. Характерът на градежа на стената и масовия материал са подобни на тези от досегашните проучвания.

Ив.Захариев /София/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВНО УКРЕПЕНО СЕЛИЩЕ В М."КАЛЕТО" ПРИ С.ДЕБНЕВО, ЛОВЕШКИ ОКРЪГ

Археологическите разкопки се провеждат ежегодно от 1974 г. През изминалия сезон те започнаха на 3 август и завършиха на 26 септември. Разкопките се ръководят от Иван Захариев и Мария Цачева – ОИМ – гр.Ловеч, Мария Иванова – музея – гр.Троян и Лъчезар Лазаров – музея гр.Тетевен. Проучванията се финансират от ОДКИП – Ловеч.

През 1984 г. продължи проучването на Североизточния квартал на крепостта. Бяха разкрити четири сгради – всичко седемнадесет до сега. От проучените сгради две са триделни, пет са двуделни и десет са едноделни. Сградите са с неправилна четириъгълна форма в план. Триделните и двуделните се състоят от два или три прилепени един до друг неправилни четириъгълници с обща, разделяща ги страна. Сградите са средно с дължина 5 до 12 м и ширина от 4 до 8 м. Стените им са дебели от 0,60 до 0,90 м и са градени от сив дребнозърнест пясъчник на кал. Основите им лягат направо върху скалистата почва. Разграничаваме четири строителни периода на сградите валидни за целия квартал, които хронологически се побират в границите на XII–XIV в. Първи са сградите I, II, IV, V, VI, VIII, X, XI, XII, XIII, XV, XVI, XVII. Към втори строителен период спадат сградите: XIV и IX, пристройките към сгради I, II, VIII. XII и XVI. Към трети строителен период: сграда III. Към четвърти: пристройките към сгради IX и XIV. По всяка вероятност първи и втори строителни периоди са от времето на Иван Александър, а трети и четвърти – след него, в навечерието на падането на България под османско иго. На по-голяма част от сградите беше установено и тяхното предназначение: сградите I, II, III, V и XIV са имали производствено предназначение, сгради XVI и XVII са били обществени сгради, сграда IV е караулно помещение, а останалите сгради са били вероятно казарми на бранителите. Квартала е снабден с една тясна главна улица, от която излизат още по-тесни улички, провиращи се между сградите, като тези улички служат едновременно и като канали за отводняване. Откритите дребни находки са почти изключително от XII–XIV век. Те са най-разнообразни както по предназначение, така по материал и изработка. Интересни са костените предмети. Резултатите от лабораторните изследвания показаха, че желязото, от което са направени намерените предмети е меко, ковко, удобно за получаване при по-примитивни условия. По всичко личи, че ремонта на оръжието на бранителите се е извършвал непосредствено зад крепостната стена. Разнообразието на находките говори, че в североизточния квартал е живяло най-активното население на града, готово да произвежда и да го брани. Крепостта при с.Дебнево, издигаща се в пролома на р.Видима е била предназначена да брани Троянския проход. Заедно с крепостите при с.Острец и с.Градница тя е служила като форпост в отбраната на столицата Велико Търново.

Ж.Въжарова /София/

СРЕДНОВЕКОВНО СЕЛИЩЕ В М."НАД ПЕСЪКА"
с.ГОЛЯМ ИЗВОР, РАЗГРАДСКИ ОКРЪГ

През 1984 г. в селището бяха направени два изкопа, като с единия се целеше да се проучи структурата на очертаващия се зид и неговата дължина. С другия изкоп - да се разкрият още жилища и се очертаят границите на селището. Общата разкопана площ бе 680 кв.м.

Във втория изкоп бяха открити 6 жилища полуземлянки, като в две от тях бяха открити печки - каменки, а в останалите пещи/вкопани в земята/.

Бяха намерени и части от подници. Под две от средновековните селища бяха отчасти разкрити две помещения от тракийския период. В средновековните жилища бе намерен много битов материал и главно керамика и други предмети от глина, между които прешлени за вретена, чийто брой за 1984 г. стигна до 20. Намерени са шила, ножове, брусове, обица-хълка, пръстен, а също кръгъл костен предмет служил за игра. Голямо е количеството от желязна шлака и много други железни предмети. В експедицията взеха участие: техник Д.К.Цеков, С.К.Неделчева и Мария Бочева от ОИМ - Разград.

СРЕДНОВЕКОВНИ НЕКРОПОЛИ

Д.Дончева-Петкова, Ст.Ангелова

РАЗКОПКИТЕ В МЕСТНОСТТА "КОВАНЛЪК" КРАЙ с.ТОПОЛА, ТОЛБУХИНСКИ ОКРЪГ

При сондажи на 800 м южно от ранносредновековното селище беше открит некропол. Разположен е върху ниска, разлата и обезличена при оран антична надгробна могила. Разкрити са 26 гроба, от които 11 с трупополагане и 15 – с трупоизгаряне.

Гробове с трупополагане:

Погребенията са извършвани в ями и гробове, оградени с каменни плочи. При някои ями има по една или две вертикално забити плочи. Част от гробовете са с каменни покрития. Ориентацията на гробовете е север-юг /10/ и юг-север /1/. Девет от скелетите са с опънати крайници, два са псевдохокери. При някои черепи се наблюдава изкуствена деформация. При два гроба са регистрирани тризни, при три скелета се намират животински кости.

Гробове с трупоизгаряне:

Девет от всички са в кръгли или елипсовидни ями, шест са в камери. Каменно покритие имат три от ямите и една от камерите. Ямите са ориентирани север-юг. Четири от камерите са оформени от тесни варовикови плочи, а две от по една тухла и плоча. Над пет гроба се откриват останки от тризни. В три гроба в ямите са поставени освен човешки и животински кости. В три гроба са погребани по два индивида.

Инвентарът се състои от разнообразна керамика, идентична на откритата по-рано в селището. Намират се още предмети от метал, стъкло и кост. В некропола не се наблюдава разпределение на керамиката по вид в различните гробове, но при трупоизгарянето е по-разнообразна. Няма териториално разпределение на гробовете по ритуал.

Ритуалните особености, предварителните данни от антропологичното изследване, както и сходството на инвентара с материалите от селището насочват към свързването на некропола с прабългарско население. Датира се най-широко в периода преди покръстването.

Р.Рашев, Ст.Станилов /София/

РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН ЕЗИЧЕСКИ НЕКРОПОЛ ПРИ СЕЛО ПОЖАРЕВО, СИЛИСТРЕНСКИ ОКРЪГ

Некрополът заема равнинен терен на 1 км югозападно от селото. През 1984 г. са проучени 18 гроба с трупополагане в един кенотаф. Гробните ями са правоъгълни, вкопани на дълбочина от 0,95 до 2,50 м. Ориентацията на скелетите е с черепа на север-североизток-изток и само един гроб е с черепа на запад. Всички скелети са по гръб с прави крайници. В отделни случаи едната ръка е на гърдите или на таза. В два гроба е сигурно установено ритуално свързване на ходилата. В 15 гроба има гробен и погребален инвентар - обици, пръстен, игли с игленици, токи, халки, огнива с кремъчета, ножчета, костено рогче - всичко 55 находки. В 7 гроба са открити керамични съдове, а в 16 - кости от животни предимно черепи и феруми. Според погребалния обряд керамиката и някои вещи некрополът се датира в VIII - първата половина на IX в. В непосредственост са открити и останките на принадлежащото на некропола селище.

Д.Станчев /Русе/

РАЗКОПКИ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ № 2 ДО С.БАТИН, РУСЕНСКИ ОКРЪГ

През м.август-септември на 1984 г. се проведоха редовни археологически разкопки на ранносредновековния некропол № 2 до с.Батин, окрг.Русенски. Проучена е част от некропола, която съставлява пространство от около 300 кв.м. В него са открити 65 гроба. От тях в 64 погребението е извършено чрез трупополагане, а в един чрез трупоизгаряне. В 42 гроба мъртвите са били ориентирани в посока запад-изток, в 13 те са в същата посока, но с отклонение от нея от 15 до 60°. Скелетите на два индивида се откриха ориентирани в посока изток-запад, на други 4 са по направление на посоката север-юг, един е юг-север. В един гроб се откри само череп. В пет гроба се намираха останки от дървени ковчези. Покойниците са били полагани в гроба по гръб в изпънато положение на трупа. От това правило са установени и различия. Така в пет гроба мъртвите са били положени на дясната си страна, със свити долни крайници. В два гроба трупът на погребаните индивиди е бил положен изпънат, но на дъско. Разнообразно е положението на ръцете.

Гробният инвентар на погребаните в некропол № 2 до с.Батин не е богат. Най-често срещаните предмети са тези които са свързани с облеклото и украсата. Това са предимно копчета, обици, мъниста от гердани, пръстени. Намерени са още връх на копие, нож, животинска кост, кремъчета, фрагменти от глинени съдове, въглени.

Данните от погребалния обред и гробния инвентар показват, че населението, погребвало своите мъртви в некропола е било потомствено на прабългари и славяни.

Разглеждайки обреда и инвентара, съпоставени с проучени некрополи, датирани в IX-X в. можем да поставим некропола до Батин в периода IX-X век.

М.Димитров /Балчик/

ПРОУЧВАНИЯ НА РАННОСРЕДНОВЕКОВЕН БЪЛГАРСКИ НЕКРОПОЛ В БАЛЧИК

През м.април 1984 г. югоизточно от кв."В.Левски" гр.Балчик, при изкопни работи работниците попадат на погребение с трупополагане и една глинена урна - гърне, което според своята изработка и украса се отнася към ранното българско средновековие - VIII-X в.

Полагането на трупа е станало в изкопана в землената маса яма ориентирана север-юг. Главата на скелета беше положена на север. До черепа, запазен сравнително добре, беше разкрита и керамичната урна.

През м.септември и октомври 1984 г. беше направен неголям сондаж, чиято цел беше да се установи дали става въпрос за отделно, единично и случайно погребение, или за наличието на некропол.

Проучванията дадоха възможност да бъдат разкрити общо 8 погребения, от които № 4 с кремация. Всички погребения, с изключение на № 2 което по всяка вероятност е било погребение на дете, са ориентирани в северна посока. Погребение № 2 е ориентирано на югоизток. Инвентар беше открит в следните погребения: № 1,3,4,7 и 8. Това са главно глинени съдове: 3 гърнета, от които 2 са били използувани за урни, тъй като в тях беше открито голямо количество изгорели кости и 1 кана, от типа Нови пазар.

Такава кана има в експозицията на Градския исторически музей в Балчик. Тя е открита на около 1,5 км

северозападно от крепостта в хоризонт и отстои на около 2-3 км от новооткритата. При скелетите на човешките индивиди, бяха открити и много жертвени животни от различен произход: овни, свине, кости на други животни, които са предадени за изследване.

Антропологическото изследване на костния материал потвърди, че по черепите на погребаните индивиди се забелязват следи от частична деформация, която е силно изразена при челото на черепите.

От получените резултати става ясно, че при дн.Балчик още около края на VII и началото на VIII в. са пристигнали и трайно установили Аспаруховите прабългари.

Отличителна черта на гробните камери е и това, че по-голямата част от гробовете бяха просто изкопани ями в землената маса: чернозем и льос от жълта глина. Някои от погребенията бяха ограничени от каменни плочи, но само при главата и краката. Погребение № 4 представлява обикновена площадка от трамбована глина, върху която бяха положени двата глинени съда, а около тях бяха разпиляни полуизгорелите кости.

Друга отличителна черта е наличието на фрагментирана старобългарска керамика, която макар и в малко количество беше разпиляна около погребенията.

Новооткритият старобългарски некропол при Балчик доказва и допълва една празнина в нашата историческа и археологическа наука, свързана с изясняването на големия проблем: кога най-рано са се установили прабългарите в земите на Северозападното Черноморие. Като се има в предвид, че досега на територията на днешния Толбухински окръг са открити и проучени цялостно и частично некрополите при с.Бдинци, Оброчище, Росеново, Топола и др. става ясно, че тази част от югоизточна Добруджа е била заселена твърде рано, а Черноморският бряг става притежание на Първото Българско царство.

К.Капелкова /София/

СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ В РАЙОНА НА СИМЕОНОВГРАД, ХАСКОВСКИ ОКРЪГ

След двегодишно прекъсване през 1984 г. продължи теренното проучване на средновековен некропол, разположен на 2,5 км източно от Симеоновград, в местността Градището. На площ от 330 кв.м бяха разкрити 24 гроба. Така общият брой на досега проучените гробове достигна 79. Определиха се очертанията на некропола от северната, западната и южната му страна.

Всички погребения са извършвани по християнски обряд, в неоформени гробни ями, ориентирани З-И. В един от гробовете, над костите на долните крайници, се откриха няколко фрагмента от керемиди, образуващи покритие с неправилна форма. Погребаните индивиди - 21 възрастни и 3 деца - положени на гръб в изпънато положение, с ръце скръстени върху гръдния кош или в коремната област, по-рядко едната изпъната покрай тялото. Само в един случай, почти в допир с костите се откриха въглени - върху гръдния кош и при бедрените кости.

От проучените 24 гроба само пет се оказаха с инвентар, състоящ се изключително от накити - обици с нанизано сферично кухо тяло, огърлици от разноцветни ситни стъклени мъниста, отворени бронзови гривни с врязана украса, гривни от синьо стъкло, между които една рисувана. По форма, украса и техника на изработка откритите накити не се отличават от известния в научната литература и от други обекти археологически материал от този вид. Изключение правят чифт сребърни обици с богата и сложна украса от гроб 75, които нямат засега точен паралел.

Некрополът датира от X-XI в.

М.Ваклинова /София/
В.Танкова /Пловдив/

ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНИЯ НЕКРОПОЛ ОКОЛО ЧЕРВЕНАТА ЧЕРКВА – ПЕРУЩИЦА

Средновековния некропол около Червената черква обикаля сградата от всички страни, освен откъм запад. Развивал се е нагоре по склона от запад към изток. Насипът върху гробовете не е дебел. Набелязват се три отделни нива на погребване. Гробовете в тях се отличават със свои характерни особености. Освен много разрушени при по-старите разкопки и от по-късни изкопи, разкрити бяха 38 изцяло или отчасти запазени гробове. Най-долното ниво е на около 1 м, а най-горното – на 0,60 м. от съвременната повърхност. Най-ранните гробове са вкопани в грунта и нямат специално оформление. В тях рядко се намират находки. Най-богати на накити са гробовете от второто ниво. Те са оформени с различни по размери камъни, късове тухли и чакъли. Правят впечатление многоредовите и многоцветни нанизи от различни по форма, размери и цвят стъклени маниста. Намират се още стъклени и метални гривни, наушници, голям посребрен и украсен с филигран кръст с надпис ГЕОРГІОС. Най-късните погребения са били извършвани в дървени ковчези и засега и в тях има малко находки.

Както изглежда некрополът е бил ползуван между края на XI и през XII в.

Ир.Щерева, К.Меламед /София/

РАЗКОПКИ НА СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ ПРИ С.СЕДЛАРЕ, КЪРДЖАЛИЙСКИ ОКРЪГ

В изпълнение на комплексната научно-изследователска програма "Родопи" продължиха проучванията на средновековния некропол при с.Седларе, Кърджалийски окръг. Бяха разкрити 40 погребения. Извършвани са предимно в гробове, изградени от каменни плочи и по-малки необработени камъни и в ями. Не се наблюдава никаква връзка между вида на гроба, възрастта на погребения, дълбочината на гроба или погребалния ритуал. Дълбочината на погребенията е от 1 – 1,10 до 0,20 м. от сегашния терен, като се разкриха случаи на по три гроба един над друг, явно без връзка помежду си. Ориентацията е запад /глава/ – изток. Погребалният обряд е християнски с незначителни отклонения.

Около черепите на много от погребаните е налице обилно количество едри въглени: на дълбочина около 1 м. се разкри и едно голямо безформено петно, наситено с такива въглени. В някои случаи главата на умрелия е била подпирана от двете си страни с малки каменни плочи. Вероятно е спазван и обичаят "Харонов обол" – откриха се монети в два гроба, едната II/I в. пр.н.е., а другата – сечена от Исак II Ангел /1185–1195 г./.

Между гробовете се разкри още една площадка, полукръгла по форма, изградена от плътно наредени дребни речни камъни.

Намерените в некропола предмети са незначителни, характерни за времето си.

Датировка на некропола - X-XII век, вероятно и XIII век.

Ив.Крайчев /Ямбол/

СРЕДНОВЕКОВЕН НЕКРОПОЛ КРАЙ СЕЛО ДОБРОСЕЛЕЦ, ЯМБОЛСКИ ОКРЪГ

По обективни причини /проливните дъждове в началото на пролетта и последвалите ги наводнения, които ерозираха значителна част от некропола, както и обработването с химически препарати на засадените около него селскостопански терени/, археологическите разкопки се проведоха на малка площ, за ограничено време.

Откриха се нови 16 погребения /осем на деца, седем на възрастни индивиди и едно символично/кенотаф/, които по начина на извършения от тях погребален обред не се различават от предишните.

Наред с гробните съоръжения на деца направени от цели или фрагментирани големи, леко извити керамиди, за пръв път се откри подобно, напълно запазено съоръжение и на възрастен индивид.

Само в някои от погребенията се намери инвентар. В три от тях /обеците в детските гробове № 100, № 101 и пръстена до гроб № 91/ са поставени като дар, а в едно /гроб № 103 - скелета на жена/ са се носили като накити.

Голяма художествена и историческа стойност имат двете обеци - халки, изработени от сребро, с по едно нанизано кухо сферично топче и една от гривните, изплетена от меден тел, намерени в гроб № 103, които по начина на изработка доказват славянският им произход.

Проучените погребения през 1984 година, които с тези от предишните две години достигна общ брой 103 дават по-пълна представа за религиозните вярвания и погребалният обряд на населението в Сакарския край през X - XI векове.

Археологическите разкопки и проучвания на некропола, както и антропологическите изследвания на намерените в него скелети ще продължи и през настоящата година.

Ж.Въжарова /София/

РАЗКОПКИ НА М."МАНАСТИРЧЕТО" С.ГОРАНОВЦИ, КЮСТЕНДИЛСКИ ОКРЪГ

Основната задача на разкопките бе да се доразкрие некропола около "Манастирчето", а също и сградата-църквата, която се намира под "Манастирчето". Обща разкопана площ е 600 м^2. Допълнително бяха проучени още пет помещения северно от "Манастирчето" и 13 гроба от некропола. В гроб № 2 при погребаната жена бе намерена бронзова обеца, която представлява халка и по средата ѝ са нанизани две кухи топчета. В гроб № 8 също бе намерен инвентар бронзов пръстен, а в гроб № 9 до черепа на погребания бе поставена монета "обол". Непосредствено до църквата бе разкрит гроб / №11 и в насипа около скелета бяха намерени керамични фрагменти от XI-XIII в./. В културните пластове около "Манастирчето" при почистване на помещенията бяха намерени свещник, тежест за стан, няколко прешлена за вретено, нож, метална халка - вероятно обеца на която е нанизана халкичка с топче в средата. Броят от антични монети, намерени през тази година са десет на брой. В направеният изкоп в СИ част на местността, който обхваща 200 м^2 и е източно от помещението, където през 1983 г. бяха открити трите питоса се намери голямо количество керамика от ХУ в. В този изкоп се очерта съоръжение, което носи белезите на подница - огнища. То е с размери 2,50 на

2 м. и дебелина 0,20 м. Това съоръжение има бордюр с височина 12 см. Върху добре опечената му замазка бе проследена пепел и части от гърнета.

Трудно е да се определи за сега функцията му, но допълнителните проучвания, вероятно, ще дадат отговор на въпроса.

В непосредствена близост до него беше открита и част от подница.

Като технически сътрудници в експедицията участвуваха: Н.Стойкова, Св.Тодорова и Св.Методиева. —

Д.Николов, Хр.Боюклиев,
Д.Янков, Кр.Калчев
/Стара Загора/

АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ НА СРЕДНОВЕКОВНИ ОБЕКТИ В СТАРА ЗАГОРА

През 1984 година при спасителни и редовни разкопки в Стара Загора на три обекта беше проучен и средновековния пласт. Обобщените резултати са следните:

I. Крепостни съоръжения. При разкопките в кв. 32 от плана на града беше разкрита част от двете крепостни стени на античния град и триъгълна кула към вътрешната стена. Наблюдават се средновековни преправки в стената, които се изразяват в следното: Южно от кулата в сектор с дължина повече от 4,2 м. има изцяло преизграждане на стената от нивото на цокъла на I период. Преизграждането се състои в зидария от ломени камъни на хоросанова спойка, където има стремеж за подреждане в правилни хоризонтални редове. Фугите са грижливо измазани с розовочервен хоросан. Тази преправка трябва да се отнасе към края на VIII или началото на IX в. Втората репарация на стената се наблюдава на 11-я метър югоизточно от кулата. Тук има само едно запълване на външното лице на стената от плочести камъни на калова спойка, което датира от XIII-XIV в. Беше установено със сигурност, че след XVIII - XIX в. стената е престанала да функционира.

II. Жилищна архитектура. В обект "кв.32" за първи път бе проучена част от ранносредновековно жилище, вероятно полуземлянка, с неподвижна подница в западния край на жилището. Сред инвентара на жилището бяха намерени 2 цели гърнета и повече от 50 фрагмента старобългарска керамика от края на IX – началото на X век. Друго полувкопано жилище, изградено от ломени камъни, парчета тухли и керамиди на калова спойка бе проучено при спасителните разкопки на сградата с мозайка на бул."Руски". Керамичния материал открит в жилището го датира в края на XII – първата половина на XIII в.

III. Производствени съоръжения. При разкопките на два от обектите – в кв.32 и на сградата с мозайка бяха намерени и проучени три пещи за вар и една грънчарска пещ за глазирана керамика. Близостта на откритите пещи за вар с крепостната стена предполага, че те са били използувани във връзка с преустройства на самата стена. И трите датират според стратиграфските данни към XII–XIII в. Грънчарската пещ има неправилна четириъгълна форма с квадратна, иззидана от парчета тухли и керемиди подложка за скарата. Бе открит обилен керамичен материал, който датира пещта в XVII – XVIII век.

IV.Некропол. При разкопките в кв.32 бяха намерени 5 погребения, датирани с материали в края на XI в. Други 4 гроба бяха открити в късносредновековен пласт при проучванията на северната част на античните терми. Потвърждава се изказаното по-рано схващане, че некрополът не е

излизал извън крепостните стени и на второ място – не е имало през средновековието обособен терен за некропол в границите на града.

V. Находки. При проучванията на обектите бе открит обилен керамичен материал от ранното средновековие, развития феодализъм и ранния период на османското владичество. Бяха открити и редица дребни находки – главно костени предмети, железни гвоздеи, монети и др., които допълват картината на бита и културата на населението на града през средновековието. Особен интерес предизвикват една бронзова матрица с размери 9 х 12 см с изображение на архангел. По стилови особености матрицата намира паралел с релефното изображение от с.Михайлово /Старозагорско/ на Богородица и също датира от края на XIII или първите десетилетия на XIV в. Намирането и в Стара Загора сочи като производствен център на този вид църковни утвари средновековния Берое или неговите околности.

СРЕДНОВЕКОВНИ МАНАСТИРИ

Ал.Кузев /Варна/,
К.Попконстантинов, П.Георгиев /Шумен/

РАЗКОПКИ НА СТАРОБЪЛГАРСКИЯ МАНАСТИР ПРИ С.РАВНА, ВАРНЕНСКИ ОКРЪГ

Разкопките в манастира се проведоха в два сектора: северен и източен.

Северен сектор. В разкрития тук през 1982 и 1983 година северен двор на манастира беше довършено проучване на дебел културен пласт с материали, главно битова керамика от X в. и изкуствени насипи за подравнявани на терена при строителството. В източния край на двора, под откритото миналата година помещение с голяма елипсовидна пещ беше установено по-ранно помещение, изградено преди опожаряването на манастира. Под слой от изгоряло дърво и натрошени керемиди в него бяха открити повече от 25 цели или натрошени гърнета. Новооткритото помещение, както и изграденото върху него след пожара, е имало вероятно кухненско предназначение. В съседство с него беше проучена друга постройка, която също е била унищожена от пожар. Тя е долепена до удебелената допълнително отвътре оградна стена, в която са оформени три полуцилиндри ниши. Пред тях, в каменните плочи на пода са издълбани отходни места, свързани с канали, водещи извън манастирската ограда. Две подобни помещения бяха открити през 1982 година в близост до банята. В тях има по две отходни места, така че в манастира общо са разкрити три клозетни помещения със седем отходни места.

Откритите средновековни латрини датират от X век и са важно доказателство за високата битова и хигиенна култура на обитателите на манастира.

В северния двор, освен тези специфични манастирски строежи се попадна на три жилища-полуземлянки с каменни печки в ъглите. Съотношението им с манастирските сгради и откритите в техния насип материали позволяват те да бъдат датирани във втората половина на X или началото на XI век. Наред с тях се попадна на дълбока правоъгълна яма с дупки за греди покрай дългите си страни, в чийто насип се откриха фрагменти от тракийска керамика със шнуровидна украса и малки езически дръжки, части от блюдо със сиво-черна повърхност и дръжка от амфора с печат на остров Кос, който според М.Лазаров датира от II-I в. пр.н.е.

Разчистването на северната оградна стена отвън показа, че тя е оформена, както западната и източната с конструктивно свързани пиластри-контрафорси, които се издават на приблизително еднакви разстояния и подсилват стабилността й. В основата на оградата са изградени канализационни съоръжения за отвеждане на нечисти води от банята и клозетите, както и за отводняване на стръмния северен двор.

Източен сектор. В източния край на северната оградна стена беше установено нейното продължение след първоначалния й ъгъл на юг. Тук тя е изградена допълнително и затваря от север двор, оформен пред кули № 1 и 2 и първоначалната източна оградна стена. От юг и изток разширението на манастира е оградено с "Г"-образен зид, който преди пожара е бил пристроен на фуга към югоизточния ъгъл на кула № 2, а след това двата строежа са били доизградени във височина в конструктивна връзка. Пред новия източен ограден зид се издава самостоятелно помещение. Южно от кула № 2 и пред първоначалната оградна стена е бил изграден открит на изток навес, който допълнително е бил затворен съо зид. Тук миналата година бяха открити повече от 30 цели или натрошени глинени съдове.

Находки. При разкопките в двата сектора бяха намерени различни битови предмети: ключове за катинар, ножчета, куки за въдица, костени шила, глинени прешлени, върху три от които са врязани букви и др. Специален интерес заслужават откритите 4 нови железни писала, с които общия брой на намерените в манастира пособия за писане достигна 18. Върху камъни от градежа на оградната стена или намерени в насипа бяха установени и документирани 12 надписа и 80 рисунки.

Я.Николова, М.Робов /В.Търново/

РАЗКОПКИ НА КИЛИФАРЕВСКИЯ МАНАСТИР ПРЕЗ 1984 ГОД.

През 1984 година продължиха археологическите разкопки на Килифаревския манастир. Те бяха съсредоточени в северното и южното манастирски крила.

Северно от южното манастирско крило бе проучена сграда, намираща се в най-западната част на разположената тук редица от помещения. Сградата датира от XIII - XIV век и функционално е била свързана с манастирския скрипторий, като вероятно е имала помощно предназначение.

В северното манастирско крило бе разкрита голяма сграда, която го затваря от запад. Ориентирана е в посока север-юг. Сградата е построена върху руините на по-стара постройка, датираща от ранновизантийския период /V-VI в./

Освен откритата керамика, датираща от V-VI и XIII-XIV век, интерес представлява една добре запазена бойна брадва /алебарда/, една желязна копачка, част от железен катинар, една монета, датираща от IV век и др.

Ив.Сотиров /София/,
И.Луканова /Чипровци/

РАЗКОПКИ НА МАНАСТИРСКИЯ КОМПЛЕКС ОТ XVI-XVII В. В ГР.ЧИПРОВЦИ

През 1984 г. проучванията бяха съсредоточени върху манастирския некропол около и вътре в църквата. В резултат на проведените разкопки бяха разкрити, проучени и документирани нови 24 гроба. Отново най-голям интерес представляват погребенията с обратна ориентация, които могат да се свържат с католически погребален ритуал. Всички те са извършени във вътрешността на църквата /в неоса и предверието/ и може да се допусне, че гробовете принадлежат на висши католически деятели от някаква секта или орден. Освен ориентацията, към този извод насочват и находките, свързани с тези гробове - бронзови медальончета и кръстчета, които имат явен западен произход. Обикновеното чипровско католическо население е практикувало погребенията в духа на историчнохристиянския обряд, което е ново ярко свидетелство за българския произход на местното население, възприело католическите порядки в една късна епоха. Находките от некропола - различни типове пръстени, които явно са изработени от чипровските златари, сребърни ажурни копчета, висулки, бронзови игли, различни мъниста от стъкло, кост и дърво, а също и многобройните фрагменти от керамични и фаянсови съдове утвърждават датировката в съществуването на манастирския комплекс в центъра нагр.Чипровци в рамките на XV до XVII в. и хвърлят допълнителна светлина върху материалната култура и изкуство на населението от този събуден район през посочената епоха.

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ

А.Салкин /Каварна/

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ В ЗАЛИВА НА КАЛИАКРА

Проучванията пред челната източна част на нос Чиракман фиксираха един от основните пристани на селището през различните исторически епохи. Най-активно е функционирало пристанището през ранновизантийската епоха, в подкрепа на което е и откритият преди години пристанищен комплекс от пещери-складове и ями-зърнохранилища /сируси/ от двете страни на залива под Чиракман и Зеленият нос. Наблюденията върху плитчините пред южните склонове на Чиракман навеждат на мисълта, че това е може би потънала при земетресението от I в. пр.а.е. част от елинистическото Бизоне.

Частичното проучване на един кладенец на морския бряг съдържащ материали от I в.пр.н.е., предоставя данни за превземането на Бизоне в предримската епоха, свързано с експедицията на Мрак Лукул през 72 г.пр.н.е.

М.Лазаров /Варна/,
В.Попов /Созопол/

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ В АКВАТОРИЯТА НА НОС КАЛИАКРА

През 1984 година основно бе проучена западната страна на акваторията на Калиакра, където бе намерена керамика от IV до XV век, каменна котва с един отвор и половин каменен щок. На около 70 м. южно от челото на носа бяха намерени два каменни щока. Всички тези находки потвърждават непрекъснато използуване на акваторията на Калиакра от II-ро хил.пр.н.е. до късното средновековие.

Ив.Иванов /Варна/

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ НА НАКОЛНО СЕЛИЩЕ "АРСЕНАЛА"

Събраните при драгажни работи археологически материали от няколко наколни селища във Варненските езера през последните години наложиха провеждането на подводни проучвания. Те са необходими за изясняване характера на наколните селища, тяхната архитектура, мощността и разположението на пластовете от късната енеолитна и ранната бронзова епоха и не на последно място връзката в стратиграфско отношение между двете епохи.

За провеждане на подводни разкопки бе избран участък от запазената част на наколното селище "Арсенала", където културният пласт е с най-голяма дебелина и бяха намерени находки от двете епохи. Разкопките се проведоха на площ от 50 кв.м. /на втори етап само от 25 м^2/ поради бавния процес на подводните работи. Те се осъществиха от водолазен екип на СД "Язовири и каскади" - София с тяхната водолазна техника - въздушен ежектор.

Подводните разкопки се проведоха чрез съобразена за целта методика при която се работеше на пластове по 0,30 м. Всеки пласт се документираше отделно и се отбелязваше наличието на артефакти и наситеността на пластта от тях. Намираните дървени колове се нанасяха всеки път, а след завършването им се определяше тяхната обща дължина, диаметър, начир и форма на подостряне, както се вземаха и проби за ботанически анализ.

Бяха проучени изцяло VIII пласта от дълбочина 2,40 до 4,70 м. Всички те бяха от наносна глина, примесена с морска фауна. Не бе установено съществено различие в състава на пластовете в дълбочина. Известна отлика има само в разположението на археологическите материали и в наситеността на коловете. Последните бяха твърде много – 120 броя на площ от 25 $м^2$, като някои от тях се появиха на по-голяма дълбочина. Голямата гъстота не позволи на този етап да се види някакъв определен порядък помежду им. В последните три нива над 30 % от коловете бяха извадени, а се откриха нови, които продължават в дълбочина. Намерените в тези нива археологически материали, съдейки преди всичко от керамиката, се отнасят към ранната бронзова епоха. Това са много цели и фрагментирани глинени съдове, сечива от рог на елен и камък.

Последното проучено ниво, IX, не съдържаше никакви археологически материали освен пресичащите го колове и се характеризира с много и чист пясък, примесен с морска фауна и определено се различава от по-горните. Направеният сондаж на 4 $м^2$ в следващото, X ниво, показа голямо количество керамика от късната енеолитна епоха и няколко къса от глинени съдове от ранна бронзова епоха. Предстои цялостното изследване на енеолитния пласт в дълбочина.

Запозналите подводни проучвания на наколно селище дадоха още в самото начало важни резултати. Очевидно е че има добре изразено прекъсване /празният пласт е 0,20 до 0,30 м./ между двете епохи. Значителната дебелина на

пласта от бронзовата епоха сочи няколко застроявания, коловете от които са се запазили добре в наноса. От редица наблюдения се затвърждава мнението, че селищата представляват залени от внезапна трансгресия сухоземни постройки. За това ни сочи и наклона на залетия пласт в IX ниво, излизащите колове и наносното съдържание на пласта от бронзовата епоха.

Предстои проучването на късноенеолитния пласт и след това заедно с палеоботаническите резултати ще могат да се дадат по-пълни сведения. Безспорно е наложително участието и на дендрохронолози, палеолози и етномолози, за да се получи пълен резултат от подводните разкопки.

В.Белков /София/,
В.Попов /Созопол/

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ КРАЙ СОЗОПОЛ

Проведените през 1984 г. подводни проучвания за документиране на древните вълноломи и кейови стени край Созопол приключиха с картиране на съоръженията. Установено бе съществуването само на един вълнолом, строен най-вероятно в края на II - началото на I хил.пр.н.е. Доказателство за това е намирането на каменни котви с един отвор, както и на каменни и оловни щокове върху останките от това съоръжение. Коригирано бе досегашното мнение за съществуването на малък вътрешен вълнолом. Проучванията показаха, че въпросното съоръжение е кей с два пристана, По време на проучванията бяха намерени каменни котви с един, два и три отвора.

М.Лазаров /Варна/,
В.Попов /Созопол/

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ ПРИ УРДОВИЗА

През 1984 г. бяха продължени подводните разкопки, започнати през 1982 г. По време наразчистването и на разкопките бяха намерени фрагментирани съдове от желязната епоха до късното средновековие включително. Към инвентара на самия кораб принадлежат един месингов девит - мастилница и калъф за перата и хромел. Досегашните находки датират кораба в XV - XVII век. Като конструкция той е особено интересен поради това, че ребрата по целия корпус са разположени едно до друго, а обшивката е изградена със застъпване. Всичко това налага цялостното му проучване.

Ив.Карайотов /Бургас/

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ В ЗАЛИВА СРЕЩУ УСТИЕТО НА РЕКА РОПОТАМО

През лятото на 1984 г. доброволното сдружение "Морско общество" - Бургас проведе традиционната комплексна експедиция "Шелф - Юг". В програмата на проучванията беше използувана съвременна техника и беше направен опит да се пренесат методите на традиционната археология под водата.

Извадените от дъното на залива материали могат да се разделят натри основни групи, които хронолигечески се отнасят към късната античност, ранното и късното средновековие.

Наблюденията на сушата върху терена на съседния нос "Св.Димитър", съчетани с резултатите от подводните проучвания ни довеждат до извода, че преди няколко века нос "Св. Димитър" се е врязвал в морето и е имал дължина около 400 м. По такъв начин той е затварял едно естествено пристанище, разположено пред устието на плавателна в долното си течение река. Т.е. пристанище, коетоммодерните морски народи биха нарекли "хавр". Името на това пристанищно селище "Ропотамо" или "Орпотамо" се среща в средновековните италиански карти и според проф. В.Бешевлиев произхожда от "Ориоспотамо" - "гранична река". Това според нас повишава значението на обекта.

Сред находките заслужава да отбележим няколко средновековни амфори с графити и една купичка с изображение на средновековен войн и сграфиотехниката.

В.Велков, В.Димитров,
В.Найденова /София/

ПОДВОДНИ ПРОУЧВАНИЯ КРАЙ АХТОПОЛ

През 1984 г. продължиха редовните проучвания в пристанището на Ахтопол и в съседните заливи. Те се осъществяват от леководолазната група "Космос" към НЕК - ЮНЕСКО. В акваторията на Ахтопол пред мигалката бяха локализирани няколко железни /Средновековни/ котви, които не бяха извадени. В този район се локализира корабна стоянка, функционирала през античността и средновековието. При проучванията в залива "Потамя", защитен от североизточните ветрове от полуострова "Синеморец", се констатираха добри условия за приставане накораби . Открити бяха четири железни котви, фрагменти от антична и средновековна амбалажна керамика, както и два фрагмента от вносна гръцка керамика - от червенофигурен камбановиден кратер /средата на IV век/ и от друг съд от средата наV век. Открита бе масивна оловена обшивка, смачкана от удар в предната си част, за която се предполага, че е част от подводен таран /?/ на античен кораб. Тези и находките от минали години в този залив, съпоставени с останките от поселищния живот, развил се край устието на вливащата се тук река Велека, дава основания да се предположи съществуването на неизвестни досега емпорион /тържище/ през втората половина на I хил.пр.н.е.

Проучванията в залива при с.Варвара, където в предишната експедиция бяха открити струпвания от недовършени каменни котви, доведоха до откриването на три медни цилиндрични слитъка, вис. 0,17 с диаметър 0,05 м. и тежащ всеки един от тях по 3 кг. При анализа бе установено, че на медна основа има примеси от калай, никел, олово, цинк, и в малки количества антимон и силиций. Такива слитъци се откриха за пръв път у нас. Те поставят проблемата за производството и експорта на мед от близките тракийски рудници през античната епоха.

ПРАИСТОРИЯ

стр.

СВ.СИРАКОВА /София/ - Разкопки на палеолитното находище в района на с.Муселиено, Плевенски окръг 1

Ст.ИВАНОВА /София/ - Разкопки на къснопалеолетното находище "Чучура" при хижа "Орфей" - с.Борино, Смолянски окръг 3

Н.СИРАКОВ /София/ - Проучвания и теренни издирвания на археологически обекти от палеолита в Ловешки окръг 5

К.КЪНЧЕВ /София/, И.НАЧЕВ /Пловдив/, Д.РАЙЧЕВ /Чепеларе/ - Кремъчните скали в Родопите 8

Г.И.ГЕОРГИЕВ /София/, СТ.ХИЛЕР /Австрия/, М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА /Нова Загора/ - Разкопки на селищната могила в Караново, Сливенски окръг 10

Г.Ил.ГЕОРГИЕВ, В.НИКОЛОВ /София/ - Разкопки на неолитното селище Кременик край гр.Сапарева баня 13

М.ЧОХАДЖИЕВ /Перник/ - Разкопки на праисторическото селище край с.Гълъбник, Пернишки окръг 16

Х.ТОДОРОВА, Я.БОЯДЖИЕВ /София/ - Разкопки на обект "Кременица" при с.Тополница, Благоевградски окръг 18

А.РАДУНЧЕВА, В.НИКОЛОВ /София/ - Разкопки на ранненеолитно селище в местността "Делниците" край село Елешница, Благоевградски окръг 20

М.ДИМИТРОВ /Стара Загора/ – Разкопки на селищната могила в района на окръжна болница 23

П.СТАНЕВ /В.Търново/ – Проучвания на селищна могила Самоводене, Великотърновски окръг 26

Б.НИКОЛОВ /Враца/, Ив.Вайсов /София/ – Проучвания на селището от ранния неолит при с.Градешница, Врачанско 28

А.РАДУНЧЕВА /София/, В.МАЦАНОВА /Пазарджик/, Б.КОЛЕВА /Пловдив/. А.ШУКЕРОВА /Кърджали/ – Разкопки на селищната могила до с.Седларе, Кърджалийски окръг 30

Р.КАТИНЧАРОВ /София/, Р.ХАХМАН, ЯН ЛИХАРДУС /Саарбрюкен/ – Разкопки на селищната могила при с.Драма, Ямболски окръг 31

П.СТАНЕВ /В.Търново/ – Проучвания на селищна могила до с.Джулюница, Великотърновски окръг 35

СТ.ЧОХАДЖИЕВ /Кюстендил/ – Разкопки на енеолитното селище в м."Чардако" край с.Слатино, Кюстендилски окръг 37

М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА /Нова Загора/ – Разкопки на селищната могила от халколита, северно от с.Съдиево 38

Н.ПОПОВ /Шумен/ – Разкопки на селищната могила край гр.Смядово, Шуменски окръг 39

ИВ.ИВАНОВ /Варна/ – Разкопки на Варненския халколитен некропол 40

Х.ТОДОРОВА /София/, Т.ДИМОВ /Толбухин/ – Разкопки на праисторическия некропол при Дуранкулак 42

Б.НИКОЛОВ /Враца/ – Проучване на праисторическото селище в м."Чуката" при с.Галатин, Врачанско 44

МАЯ АВРАМОВА /София/ – Разкопки в Ягодинска пещера, Смолянски окръг 47

ХР.ВЪЛЧЕНОВА /Смолян/ – Разкопки в пещерата Харамийска дупка край с.Триград, Смолянски окръг 49

ТРАКИЙСКА АРХЕОЛОГИЯ

В.ИЛЧЕВА /В.Търново/ – Разкопки на праисторическо селище при с.Хотница-Водопада, Великотърновски окръг 51

А.ЙОЦОВА /Видин/ – Разкопки на селище от ранна бронзова епоха до с.Градец, Видински окръг 53

ИВ.ПАНАЙОТОВ /София/, А.САЛКИН /Каварна/, В.ЙОТОВ /Толбухин/ – Разкопки на могилни некрополи в Толбухински окръг 54

Р.КАТИНЧАРОВ, В.МАЦАНОВА /България/, Н.Я.МЕРПЕРТ, В.С.ТИТОВ /СССР/ – Разкопки на селищната могила при с.Юнаците, Пазарджишки окръг.................. 56

АТ.ПЕЙКОВ /Пловдив/ – Разкопки на Небет тепе 59

Р.КАТИНЧАРОВ /София/, А.ЙОЦОВА /Видин/ – Селище от късната бронзова епоха до с.Балей, Видински окръг 60

Р.КАТИНЧАРОВ /София/, М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА /Нова Загора/ – Разкопки на селищната могила от бронзовата епоха в гр.Нова Загора 62

М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА /Нова Загора/ – Разкопки на праисторическото селище от бронзовата епоха – Овчарица – II 63

М.КЪНЧЕВ, Т.КЪНЧЕВА /Нова Загора/ – Разкопки на къснобронзов некропол, източно от Нова Загора 65

Р.ГЕОРГИЕВА /София/ – Селище от късната бронзова епоха край с.Плазище, Кърджалийски окръг 66

Р.КАТИНЧАРОВ, Р.ГЕОРГИЕВА /София/, Б.БОРИСОВ /Нова Загора/ – Разкопки на селищната могила до село Дядово, Сливенски окръг 67

АЛ.БОНЕВ /София/, Г.АЛЕКСАНДРОВ /Михайловград/ – Разкопки на селището в м."Могилата" до с.Якимово, Михайловградски окръг 69

Г.ТОНЧЕВА /София/ – Разкопки на обекта Сава Цонево 70

Д.БАЛАБАНЯН /Хасково/ – Разкопки на селище от старожелязната епоха при с.Овчарово, Хасковски окръг 72

Н.ГИЗДОВА /Пазарджик/, ИВ.ПАНАЙОТОВ /София/ – Разкопки на тракийската крепост в м."Алков камък" при с.Костандово, Пазарджишки окръг 74

ИВ.ВАСИЛЧИН /Варна/ – Разкопки на тракийски некропол при с.Черна, Толбухински окръг 76

Д.ГЕРГОВА /София/ – Разкопки на "Камен рид" край с.И.Поровец, Разградски окръг 78

А.БАЛКАНСКА с колектив /София/ – Проучвания на Демир Баба Теке 81

М.ЧИЧИКОВА с колектив /София/ – Разкопки на могилния некропол край с.Свещари, Разградски окръг 84

Д.ГЕРГОВА /София/, ЛАМ МИ ЗУНГ /Виетнам/ – Тракийска крепост в м."Марена" при с.Марикостиново, 86 Благоевградски окръг 86

АЛ.БОНЕВ /София/, Г.АЛЕКСАНДРОВ /Михайловград/ – Разкопки на култовия комплекс в м."Багачина" край с.Сталийска махала, Михайловградски окръг 88

Г.КИТОВ /София/, П.ПАВЛОВ /Ловеч/ – Тракийски могили край Дойренци и Смочан в Ловешки окръг 90

П.ТЕОДОСИЕВ /София/, П.ПАВЛОВ /Ловеч/ – Разкопки на тракийска надгробна могила край с.Казачево, Ловешки окръг 92

В.НАЙДЕНОВА /София/, Т.ТОТЕВСКИ /Троян/ – Тракийски могилен некропол до село Дълбок дол, Ловешки окръг 93

Г.АТАНАСОВ /Шумен/ – Тракийска гробница в землището на гр.Върбица, Шуменско 95

Г.ГИНЕВ /Търговище/ – Археологически разкопки на надгробни могили при с.Пайдушко, Търговищки окръг 96

Д.АГРЕ /София/ – Тракийска могила в землището на село Скравена, Софийски окръг 97

П.ГИЗДОВА /Пазарджик/ – Спасителни разкопки на тракийския могилен некропол при с.Аканджиево, Пазарджишки окръг 99

Б.ЧАНЪРОВ /Смолян/ – Проучвания и разкопки в Маджарската селищна система 102

М.ЦАНЕВА /Созопол/ – Тракийска надгробна могила при н.Колокита край Созопол 104

СТ.ДАМЯНОВ /София/, П.БАЛАБАНОВ /Бургас/ – Спасителни разкопки в м."Костадин чешма" край с.Дебелт, Бургаски окръг 106

АНТИЧНА АРХЕОЛОГИЯ

АНТИЧНИ ГРАДОВЕ

Л.СЛОКОСКА /София/, Л.СТАЙКОВА, СТ.ЧОХАДЖИЕВ, В.ИЛИНКИНА /Кюстендил/ – Разкопки в Пауталия 108

К.ГРИГОРОВА /София/ – Проучвания на терена на централната метростанция № 7 в София 110

Е.КЕСЯКОВА /Пловдив/ – Спасителни разкопки в Пловдив 112

З.КАРОВ /Пловдив/ – Спасителни разкопки при реконструкцията на бул."Г.Димитров" подлез "Археологически" – Пловдив 115

Л.БОТУШАРОВА /Пловдив/ – Археологически разкопки на главния вход на театъра на Филипопол 117

К.МАДЖАРОВ, М.МАДЖАРОВ, И.ЙОНЧЕВ /Хисар/ – Разкопки в Диоклецианопол 118

Д.НИКОЛОВ, ХР.БУЮКЛИЕВ, К.КАЛЧЕВ, Д.ЯНКОВ /Стара Загора/ – Спасителни разкопки в Стара Загора 120

В.ВЕЛКОВ, Л.ГЕТОВ /София/, Н.ТАНЧЕВА-ВАСИЛЕВА, ИЛ.ИЛИЕВ /Ямбол/, Д.СЪСЪЛОВ /Несебър/ – Разкопки в Кабиле и неговата околност 122

В.ВЕЛКОВ, В.НАЙДЕНОВА, Г.КУЗМАНОВ, Й.АТАНАСОВА, А.НИКОЛАЕВА, Л.ПАШАНСКИ /България/, М.БОЛИНИ, Д.ДЖОРДЖЕТИ /Италия/ – Римският и ранновизантийски град Рациария 126

Т.ИВАНОВ, Г.КАБАКЧИЕВА, Х.ПОПОВА, Р.ИВАНОВ /София/, Т.КОВАЧЕВА,/Плевен/, Е.ГЕНОВА /София/ – Разкопки в Улпия Ескус 128

М.ЧИЧИКОВА, АЛ.МИЛЧЕВА, В.НАЙДЕНОВА /София/, П.ДОНЕВСКИ /Свищов/, С.ПАРНИЦКИ-ПУДЕЛКО с колектив /Познан, Полша/ – Римският и ранновизантийски град Нове 130

ИВ.БЪЧВАРОВ /Силистра/ – Новооткрита римска баня в Силистра 133

АЛ.МИНЧЕВ, А.АНГЕЛОВ /Варна/ – Разкопки в Марцианопол 134

Г.АЛЕКСАНДРОВ /Михайловград/ – Разкопки в Монтана 136

Т.ИВАНОВ, Л.СЛОКОСКА, П.ГЕОРГИЕВ, Р.ИВАНОВ, А.КАМЕНАРОВ /София/, И.ЦЪРОВ, К.СТАВРАКЕВ /В.Търново/ и Ц.ВЪЛКОВ – Разкопки в Никополис ад Иструм 137

Л.ОГНЕНОВА-МАРИНОВА, М.РЕХО /София/, Ж.ЧИМБУЛЕВА, А.ТОТЕШЕВ, Д.СЪСЪЛОВ /несебър/ – Разкопки и проучвания в Несебър 139

М.ЛАЗАРОВ /Варна/ – Археологически разкопки на обект "БТС" във Варна /Одесос/ 140

М.ДИМИТРОВ /Балчик/ – Разкопки в Балчик /Дионисопол/ 141

АНТИЧНИ СВЕТИЛИЩА

З.ГОЧЕВА /София/ – Разкопки на светилището на нимфите при с.Огняново, Пазарджишки окръг 142

Л.ГЕТОВ, К.РАБАДЖИЕВ /София/ – Археологическо проучване на тракийското светилище в м."Гърлин въртоп" край Сливница 143

РИМСКИ ВИЛИ И СГРАДИ

С.МАШОВ /Враца/ – Римска вила Рустика в м."Росенеца" при с.Урвене, Врачански окръг 144

П.ДОНЕВСКИ /Свищов/ – Разкопки на вила Рустика край с.Вардим, Великотърновски окръг 145

В.БОЖИЛОВА, В.ВИТСКИ /София/ – Антична резиденция при Костинброд 146

В.ЛЮБЕНОВА /Перник/ – Разкопки на античния производствен и търговски център край Радомир 147

Л.СТАЙКОВА /Кюстендил/ – Антична сграда в с.Пороминово, Кюстендилски окръг 148

СЕЛИЩЕ, КРЕПОСТИ, ПЪТНИ СТАНЦИИ

Б.БОРИСОВ /Нова Загора/, Л.СТАЙКОВА /Кюстендил/ – Разкопки в м."Царичина" край Голямо село, Кюстендилски окръг 149

М.КЪНЧЕВ, Б.БОРИСОВ /Нова Загора/ – Спасителни разкопки на античното селище при с.Караново, Сливенски окръг 150

К.МАДЖАРОВ, М.МАДЖАРОВ /Хисар/ – Теренни обхождания и сондажни проучвания на пътните станции при селата Чернозем и Калояново, Пловдивски окръг.... 151

Д.НИКОЛОВ, Д.ЯНКОВ /Стара Загора/, М.ВЕНДЕЛ, Б.БЬОТГЕР /Берлин/ – Разкопки на античната пътна станция Карасура при с.Рупките, Старозагорско ... 152

М.МАДЖАРОВ /Хисар/ – Археологически разкопки в Субрадице край с.Хр.Даново, Пловдивско 154

А.САЛКИН /Каварна/, Д.ТОПТАНОВ /София/ – Проучвания в м."Яйлата" при с.Камен бряг, Толбухински окръг 155

Г.АТАНАСОВ /Шумен/ – Спасителни разкопки в м."Калето" при с.Драгоево, Шуменско 156

Д.НИКОЛОВ, К.КАЛЧЕВ /Стара Загора/, Г.КАБАКЧИЕВА /София/, К.СТЕФАНОВА /Казанлък/ – Археологически разкопки в м."Градовете" над с.Крън, Старозагорски окръг 157

ИВ.КАРАЙОТОВ, Ц.ДРАЖЕВА /Бургас/ – Спасителни разкопки в м.Градището при с.Лозарево, Бургаско 158

Д.ДЖОНОВА /София/ – Разкопки на късноантичната крепост Сонейа при Траянова врата, Ихтиманско 159

ИВ.ВЕНЕДИКОВ, Г.ЛАЗОВ /София/ – Разкопки на късноантичната крепост в м.Спасовица край Белово, Пазарджишки окръг 160

С.МАШОВ /Враца/ – Късноантична и ранновизантийска крепост Августа при с.Хърлец, Врачански окръг ... 162

НЕКРОПОЛИ, ГРОБНИЦИ

Б.НИКОЛОВА /Казанлък/ – Разкопки на "Куртова могила" при Мъглиж 163

ИВ.КАРАЙОТОВ /Бургас/ – Спасителни разкопки на надгробна могила край с.Руен, Бургаски окръг ... 164

М.КЪНЧЕВ, Б.БОРИСОВ /Нова Загора/ – Разкопки на надгробна могила в района на комплекса "Марица-Изток" 165

М.ЦОЧЕВ /В.Търново/ – Спасителни разкопки на надгробни могили при гара Джулюница, Великотърновски окръг 166

ИВ.ПАНАЙОТОВ /София/, ИВ.БЪЧВАРОВ/Силистра/ – Разкопки на могилен некропол от римската епоха в село Ветрен, Силистренски окръг 167

Й.ЗЛАТКОВ /София/ – Раннохристиянска гробница в градината пред Народна библиотека "Кирил и Методий" в София 168

СРЕДНОВЕКОВИЕ

СРЕДНОВЕКОВНИ СТОЛИЦИ

ПЛИСКА

Р.РАШЕВ/Шумен/ – Разкопки в дворцовия център в Плиска 170

П.ГЕОРГИЕВ /Шумен/ – Разкопки на север от тухлената ограда в Плиска 171

Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА /София/ – Сгради при южния сектор на западната крепостна стена на Плиска 173

Ж.АЛАДЖОВ, П.ПЕТРОВА/Шумен/ – Проучване на комплекса "А" /обект 40/ във Вътрешния град на Плиска 175

СТ.СТАНИЛОВ /София/ – Селище югоизточно от вътрешния град на Плиска 177

П.ВАСИЛЕВ /София/ – Разкопки на ранносредновековно селище североизточно от обект 31 във Външния град наПлиска 179

Р.ВАСИЛЕВ /София/ – Спасителни разкопки на ранносредновековното селище в местността "Първомайската чешма" в района на Плиска 180

Р.РАШЕВ /Шумен/ - Прабългарски култови паметници при с.Златна нива, Шуменски окръг 182

ПРЕСЛАВ

М.МАКЛИНОВА, И.ЩЕРЕВА /София/ - Разкопки на сектора южно от Двореца в Преслав през 1984 г. 183
Д.ОВЧАРОВ, Ж.АЛАДЖОВ, Н.ОВЧАРОВ /София/ - Разкопки на обект "Преславска архиепископия" 185
СТ.ВИТЛЯНОВ /Шумен/ - Разкопки на сгради в южния сектор на Вътрешния град на Преслав 187
СТ.БОНЕВ /Шумен/ - Разкопки в югоизточната част на Вътрешния град в Преслав 189
Т.ТОТЕВ /Шумен/ - Разкопки в местността Стамбол Йолу на Преслав 191

ВЕЛИКО ТЪРНОВО

Р.АНЧЕВА /В.Търново/ - Разкопки на Царевец, сектор XXXV 193
П.СЛАВЧЕВ /В.Търново/ - Разкопки на Царевец през 1984 г. на сектор XXXVI 195
ЗЛ.ГЕНОВА /В.Търново/ - Разкопки на Царевец - сектор XXXVII 197
Т.ОВЧАРОВ /В.Търново/ - Разкопки на Царевец - сектор XXXVIII 198
Л.КВИНТОВ /В.Търново/ - Разкопки на Царевец - сектор XXXIX 200
АТ.ПИСАРЕВ /В.Търново/ 201

М.ДОЛМОВА-ЛУКАНОВСКА /В.Търново/ - Разкопки на Царевец - сектор XI_I 203
К.БОТОВ /В.Търново/ - Разкопки на Царевец - сектор XI_II 205
К.ТОТЕВ /В.Търново/ - Разкопки на Царевец - сектор XI_III 206
ЗЛ.ГЕНОВА /В.Търново/ - Разкопки при главния вход на Царевец 209
Я.НИКОЛОВА, М.РОБОВ /В.Търново/ - Разкопки на манастирския комплекс при църквата "Св.Димитър" във Велико Търново 211
АТ.ПОПОВ /В.Търново/ - Разкопки на манастира "Великата Лавра" 213

СРЕДНОВЕКОВНИ ГРАДОВЕ

СТ.АНГЕЛОВА /София/, О.МАНЧЕВА, Г.АТАНАСОВ /Силистра/, ВЛ.ПЕНЧЕВ /София/ - Разкопки в Дръстър - Силистра 215
ЕК.МАНОВА /София/, М.АСПАРУХОВ /Плевен/ - Разкопки в Никопол 217
СТ.ДАМЯНОВ /София/, П.БАЛАБАНОВ /Бургас/ - Разкопки на средновековни паметници при с.Дебелт, Бургаски окръг 218
В.ДИМОВА /София/, СТ.ЙОРДАНОВ /Русе/ - Средновековният град Червен 220

В.НЕШЕВА, ОЛ.МИЛАНОВА, Д.ДИМИТРОВА /София/, Г.СТОЯНОВ /Мелник/ – Разкопки в Мелник 222

М.ЦАЧЕВА /Ловеч/ – Разкопки на средновековния град Ловеч 224

АЛ.КУЗЕВ, АН.ХАРАЛАМБИЕВА /Варна/ – Разкопки на крепостта "Овеч" над Провадия, Варненски окръг .. 225

Н.ГИЗДОВА /Пазарджик/ – Крепостта "Цепина" при с.Дорково, Пазарджишки окръг 227

Р.МОРЕВА /Пловдив/ – Разкопки на Асенова крепост. 230

П.ПЕТРОВА /Шумен/ – Разкопки на феодално имение "Струмба" до Шумен 232

Р.МОРЕВА /Пловдив/ – Разкопки на средновековния пласт в Пловдив 234

П.ГАТЕВ /София/, Кр.СТЕФАНОВА /Казанлък/ – Разкопки и проучвания на средновековния град Крън 236

СРЕДНОВЕКОВНИ КРЕПОСТИ И СЕЛИЩА

ИР.ЩЕРЕВА, П.БЪНОВ, М.РАДЕВА, КР.ВАЧЕВА /София – Сливен/ – Разкопки на ранновизантийската крепост в Сливен 237

П.ДИМИТРОВ /София/, Б.НИКОЛОВ /Враца/ – Разкопки на крепостта "Градището" при с.Лиляче, Врачански окръг 238

Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА /София/ – Разкопки в с.Одърци, Толбухински окръг 240

Д.ОВЧАРОВ /София/, СТ.ВИТЛЯНОВ /Шумен/, М.ДИМИТРОВ /Балчик/, К.МЕЛАМЕД /София/, Н.ПОДВИГИНА /Москва/, Щ.ТОТОВА /Братислава/, В.КИЦ /Краков/ – Археологически проучвания в Балчик 242

ИВ.КРАЙЧЕВ /Ямбол/, П.ГОРБАНОВ /София/, СЛ.ЧОЛАКОВ /София/, Д.СЪСЪЛОВ /Несебър/ – Средновековна крепост край село Каравелово, Ямболски окръг 244

ИВ.ДЖАМБОВ /Хисар/ – Разкопки на средновековната крепост "Аневско кале" край гр.Сопот 246

В.ВАСИЛЕВ, М.МИХАЙЛОВ, д-р СЛ.ЧОЛАКОВ /София – Каварна/ – Разкопки на нос Чиракман 248

Д.ТОПТАНОВ /София/, Г.АБДУЛОВ /Панагюрище/ – Разкопки на средновековната крепост "Красен" край град Панагюрище 250

В.ВАСИЛЕВ /София/, П.ДИШЕВ /Ботевград/ – Разкопки на Боженишки Урвич 252

Д.ОВЧАРОВ /София/, Ц.ДРАЖЕВА /Бургас/ – Разкопки на крепостни стени – Созопол 253

С.СИМЕОНОВ /Севлиево/ – Археологически разкопки на селище и крепост край гр.Севлиево 254

АТ.МИЛЧЕВ, П.ДИМИТРОВ /София/ – Археологически разкопки и проучвания в местността "Градът" при село Крамолин, Габровски окръг 256

ЦВ.ДРЕМСИЗОВА, Д.ДИМИТРОВА /София/ – Проучване на античната и средновековната крепост "Калето" в гр.Мездра 258

Д.ДИМИТРОВА /София/ – Разкопки на средновековната крепост в гр.Ямбол 259
ИВ.ЗАХАРИЕВ с колектив /София/ – Разкопки на средновековното укрепено селище в м."Калето" при с.Дебнево, Ловешки окръг 260
Ж.ВЪЖАРОВА /София/ – Средновековно селище в м."Над песъка" при с.Голям извор, Разградски окръг 262

СРЕДНОВЕКОВНИ НЕКРОПОЛИ

Л.ДОНЧЕВА-ПЕТКОВА, СТ.АНГЕЛОВА /София/ – Разкопки в м."Кованлък" край с.Топола, Толбухински окръг . 263
Р.РАШЕВ, СТ.СТАНИЛОВ /Шумен – София/ – Ранносредновековен езически некропол при с.Ножарево, Силистренски окръг 265
Д.СТАНЧЕВ /Русе/ – Разкопки на ранносредновековен некропол № 2 до с.Батин, Русенски окръг 266
М.ДИМИТРОВ /Балчик/ – Проучвания на ранносредновековен български некропол в Балчик 268
К.КАПЕЛКОВА /София/ – Средновековен некропол в района на Симеоновград, Хасковски окръг 271
М.ВАКЛИНОВА /София/, В.ТАНКОВА /Пловдив/ – Проучвания на средновековен некропол около Червената черква – Перущица 272
ИР.ЩЕРЕВА, К.МЕЛАМЕД /София/ – Разкопки на средновековен некропол при с.Седларе, Кърджалийски окръг 273

ИВ.КРАЙЧЕВ /Ямбол/ – Средновековен некропол край с.Доброселец, Ямболски окръг 275
Ж.ВЪЖАРОВА /София/ – Разкопки на м."Манастирчето" с.Горановци, Кюстендилски окръг 277
Д.НИКОЛОВ, ХР.БОНКЛИЕВ, Д.ЯНКОВ, КР.КАЛЧЕВ /Стара Загора/ – Археологически проучвания на средновековни обекти в Стара Загора 279

СРЕДНОВЕКОВНИ МАНАСТИРИ

АЛ.КУЗЕВ /Варна/, К.ПОПКОНСТАНТИНОВ, П.ГЕОРГИЕВ /Шумен/ – Разкопки на старобългарски манастир при с.Равна, Варненски окръг 282
Я.НИКОЛОВА, М.РОБОВ /В.Търново/ – Разкопки на Килифаревския манастир през 1984 г. 285
ИВ.СОТИРОВ /София/, И.ЛУКАНОВА /Чипровци/ – Разкопки на манастирския комплекс от XVI–XVII в.в град Чипровци 286

ПОДВОДНИ АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ПРОУЧВАНИЯ

А.САЛКИН /Каварна/ – Подводни проучвания в залива на Калиакра 287
М.ЛАЗАРОВ /Варна/, В.ПОПОВ /Созопол/ – Подводни проучвания в акваторията на нос Калиакра 288
ИВ.ИВАНОВ /Варна/ – Подводни проучвания на наколно селище "Арсенала" 289

В.ВЕЛКОВ /София/, Б.ПОПОВ /Созопол/ – Подводни проучвания край Созопол 292

М.ЛАЗАРОВ /Варна/, В.ПОПОВ /Созопол/ – Подводни проучвания при Урдовиза 293

ИВ.КРАЙОТОВ /Бургас/ – Подводни проучвания в залива срещу устието на река Ропотамо 294

В.ВЕЛКОВ, Б.ДИМИТРОВ, В.БАЙДЕНОВА /София/ – Подводни проучвания край Ахтопол 295

Държавна печатница "Георги Димитров" – Ямбол